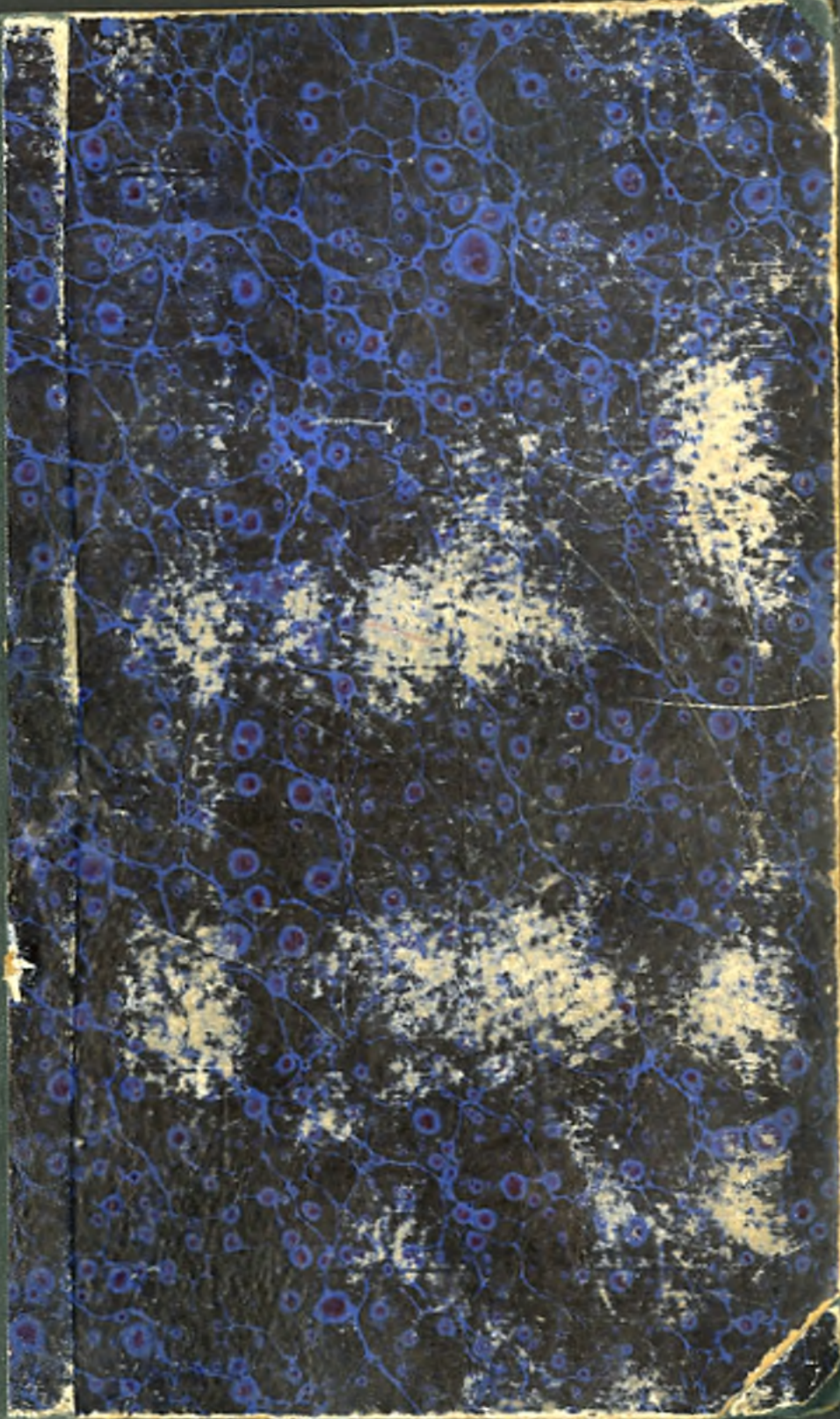
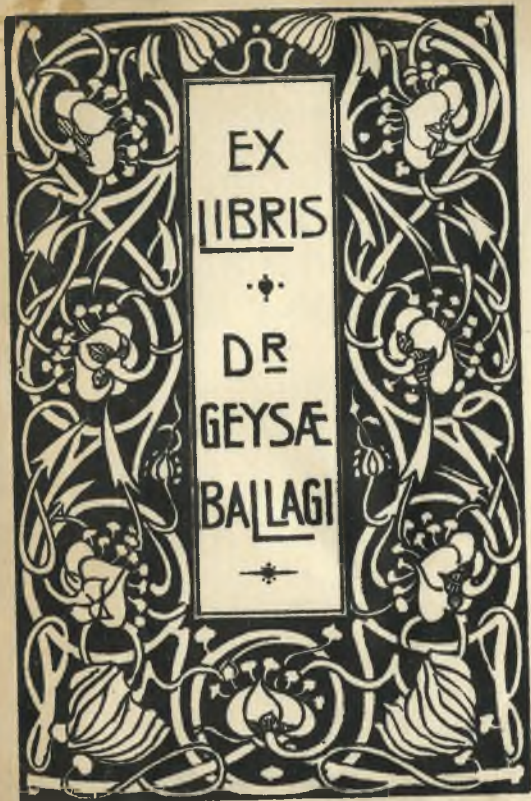

Politikai
röpiratok.

80.

1976

1994

1999 -07- 07

- 1.) 001 0006 498 121
- 2.) 001 0006 498 114
- 3.) 001 0006 498 107
- 4.) 001 0006 498 091
- 5.) 001 0006 498 084
- 6.) 001 0006 498 077
- 7.) 001 0006 498 060
- 8.) 001 0006 498 053
- 9.) 001 0006 498 046
- 10.) 001 0006 498 039
- 11.) 001 0006 498 022
- 12.) 001 0006 606 236
- 13.) 001 0006 606 243
- 14.) 001 0006 606 250
- 15.) 001 0006 606 267
- 16.) 001 0006 606 274
- 17.) 001 0006 606 281

1. Fordulaton. Tücsök Mihálytól. 1849.
2. A nemzetiségi kérdés Magyarországon. Kovács István. 1861.
3. Lőcsényi emlékezte. Nagy János. 1860.
4. Lőcsényi emlékezte. Tölgy György. 1860.
5. Emlékirat. Borsosmén. Hecser-vármegyéi állatmennyiség-jegyzékéről. Nagy János. 1861.
6. Tücsök utasítások Hecser és Kálásról való. Tücsök István. 1861.
7. 8. Szabolcs. (Oláh és magyar nyelven.) 1862.
9. Bartal György beadványa. 1866.
10. Szabolcsi csaták. Nagy Ferenc. 1868.
11. A polgári hárszék. Pálffy Pál. 1868.
12. Ki a jappal az iskolából. Dr. János E. után. 1868.
13. Lőcsényi. Homília, melyet az egyenjogúsítási törvényről írtak. 1868.
14. Az ellenzék véleményei. 1869.
15. Egy évi intézmény. 1870.
16. Évi jelentés az orsz. köznevelési tanácsnak 1871-ki működéséről. Fodor János. 1871.
17. Végül az a magyar társadalomról. Lőcsényi Tamás. 1872.

33.
vá
határ
gyi
i re
eri
sa
zh
ne
ll, a
a
t
p
h
da
zo
öt
ltz
tv
m
h
zh
re
h
ir
el
ag
y
el
zn
th

80
600

1.

80.

DE BALLAGI GÉZA

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA S FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Első ív.

I.

Bevezetés, mit azonban előszó gyanánt is vehetni, ki-
nek hogyan tetszik.

A forradalom igen sokat foglal magában, elmondom mit
mindent értek én alatta; kevés szóval itt előlegesen csak annyit
mondok, hogy mind az, a mit polgári társaságunkban
javítunk, vagy egészen újból alkotunk, forrada-
lom gyümölcse; de némelly emberek csupán azt tartják
forradalomnak, mi véres összeütközésekben, vagy legalább
utczai, piaczi csoportozás által nyilvánul; kifejttem nézeteimet;
támogatom föllebbi állításomat.

Ezt nem tehetni néhány hirlapi rövidke czikben, sem pe-
dig egyikét füzetkében, hanem nagyobb terjedelmű munkában
adhatni csak elő: mindazáltal nem zárom szekrénybe azt, a mi
készen van addig, míg az egész bevégezve lesz, hanem jön
nyilvánosságra, mert komoly idöket élünk, a miko minden pol-
gárnak kötelessége azt mingyárt elmondani, mit hazájára néz-
ve üdvösnek, vagy károsnak lenni megismer.

Elöre pontosan nem határozhatom meg, mekkorára, hány
ívre terjedend e munka; azonban annyit mondhatok, hogy lega-
lább 20 ívre nevekedik. Előfizetési ára 1 frt 20 kr. e. p. Előfi-
zethetni Csáthy és Telegdi könyvárusoknál. Egyenként minden
ív 6 ezüst kr.

Azon meggyőződésemet jónak látom itt eleve kimondani,
míg majd a munka folytán bőven megmutagatom, hogy éppen
azok varázsolják elő a forradalmi vérengzések, kik attul legin-
kább borzadnak, s még nevét sem akarják hallani.

Három fő eszme teendi munkám alapját; egyik: azt muto-
gatni meg, hogy míg királyság létez, addig a társaság tagjai nem
szabadok; szoros igazság nem szolgáltatathatik ki, tehát a polgá-
rok nem lehetnek megelégedettek, következésképen a forrad-

617520565068

lom örökös. Másik eszme: míg a státus tisztviselőinek fizetéseit nem egyenlően adja, hanem egyiknek tízszer, sőt huszszor is többet ad, mint a másinak: addig béke, nyugalom, állandó boldogság a státusban nem lehet; következésképp örökös anyag a békételenségre s annál fogva a forradalomra.

Harmadik eszme: azt tüntetni ki, hogy hazánk minden nyomorúságának egyetlen oka, kiapadhatlan forrása, a Habsburg királyi család, mert ez nem emberi családsággal, hanem ördögi ármánynyal törekedett nemzeti önállásunk megdöntésére; ha gazdagabb aristokratáink közül is némelyek erre segédkezet nyújtottak — és nyújtottak mindig — az is a Habsburgok átkos műve volt, megvesztegetvén a' könnyen hívő magyart. —

Megbocsátok minden aristokratának, ki ez ideiglen ön hazája ellen a Habsburgok céljainak eszközeül lealacsonult; mert úgy volt nevelve, szoktatva; már gyermekségétől fogva elrontva: de a ki még ma is, azok után, mik csak e rövid év leforgása alatt történtek, a Habsburgoknak segédkezet nyújt: az még arra sem volna méltó, hogy e hazának dús földén mint marha legeljen, nemhogy mint magyar polgár részesüljön megváltott szabad hona áldásaiban.

II.

Főlebb elmondám, mik vezéreszmém e munkában; azon három tengely körül forog minden gondolatom. Bármiket mondok, azon három eszmeforrásból ered.

És az egymás után sorozott pontok rendje azt kívánná, hogy előbb az elsőrül szólnék, de sajátságos körülményeik sürgetően követelik, hogy némelyeket előlegesen a harmadik pont-rul mondjak el addig is, míg azt majd terjedelmesen előadhatnám. —

A Habsburgokrul, kiket közönségesen austriai háznak is szokás mondani, már századok óta nem csak mi, kik szerencsétlenségünkre vele szorosabb összeköttetésben voltunk s közel szomszédságában vagyunk, mondhatjuk el, hogy minden fejedelmi családok közt a leggyalázatosabb, legigazságtalanabb: hanem minden európai népek így ítélnék róla, még maguk a németek is. Be fogom bizonyítani.

Itt előlegesen csak pár példát hozok fel.

A francia forradalom nagyszerű kitöréseiben egyik szónok, Pastoret, a nemzeti gyűlésben ezeket mondá a többek közt: „Szemünkre vetik, hogy mi tulságos lelkesedésünkben vérengzésre szavazunk; de tehetünk e róla, hogy erre mások

folhinak? Az austriai ház, a francziákkal kötött szerződéseit négy század óta örökké megszegte. Ez indít engem arra, hogy háborút izenjünk neki.“

Pedig a francia hatalmas, nagy nemzet volt mindig, és a Habsburgok még is kijátszották, mert a francia nagy lelkű nemzet volt mindig s ma is az: ebből ítélhet polgártársaink közül az, ki talán még nem ismerné a Habsburgok gazságait, hogy miket követtek el irányunkban, kik szinte nagy lelkű, s azon felül könnyen hívő nemzet vagyunk. Lamartine a „Histoire des Girondins“ című munkájában előadja, hogy a francia nép gyűlölte 16-ik Lajos király hitvesét, Mária Antoniát, mert Habsburg családbul volt, s mert tudta, hogy főképp ez volt, ki ellene Austriát háborúra ösztönözte. A francia forradalom vérengzéseit azon osztrák nő ármányainak tulajdonítják.

Midőn a francia nemzeti gyűlésben arról folyt a heves vita, hogy kimondják e az ármányos osztrák ház ellen a háborút, Danton az osztrákokra nézve, beszédében ezeket mondá: „Én magamra vállalom az elfajult királyi udvart rettegésbe hozni. Az udvar nem merne annyi elbizakodást tanusítani, hanem csak azért, mert mi félénkek valánk. Az osztrákház mindig veszedelmére volt Franciaországnak. Követeljétek a nemzetgyűléstől olly törvényt hozatalát, melly a' királyt kényszerítse hitvesét (Mária Antoniát) magátul eltaszítani, s Bécsbe visszaküldeni.“

A Habsburg ház minden tagjának vérévé vált az ármány, a csalárdság. Nem használ, ha más földbe ültetik is egyik másik csemetéjét át, a pokolbul származott nedvek mindig ördögi gyümölcsöt érlelnek.

Legyen erre egyetlen példa.

Az áruló, s megszökött István, volt nádor, hazánk szívében Budán született; magyar tejet szopott; magyar fiainkkal játszva nevededett föl; magyar tanítói valának. A nemzet olly reményeket taplált felőle, hogy ez leszen a hazának ujjá teremtlője, mert ez magyarrá vált. Olly tiszteletet mutatott iránta a haza, midőn helytartóvá kineveztetvén az országot beutazta, millyent talán soha egy nemzet még fejedelme iránt sem mutatott.

Az egész országgyűlés e fiu kedveért megszegte, vagy inkább mellőzte a törvényt, s választás nélkül kiáltá ki nádorra; ezt tartá hazánk legjobbiknak azon emberek közül, kik a Habsburg családbul országunkban királyi, vagy más méltóságot viseltek; és e legjobbik Habsburgi tag is olly kimondhatlan gyalázatosan árulta el hazánkat — melly neki hazája volt — millyenre példa a történetben nincs.

Ismerik olvasóim, gyalázatosságát, gazságait, tehát nem is

volna szükséges azokat elmondanom, de azért későbben elmondom, a többiekéhez sorolva, hogy ez irataimban azok együtt, kelléző példakul szolgáljanak minden magyarnak.

Zsarnok, ármánykodó, család, hitszegő, háladatlan Habsburgcsalád légy kiátkozva e hazából örökre!

Hazánkban százan meg ezren, százszor meg ezerszer elmondák a múlt évi martius óta, hogy a haza veszedelemben van: hogy a kiáltás összehangzó legyen, a tanulatlan nagy sokaság ébresztésére én is elmondám: de lelkemben meg voltam és meg vagyok most is győződve, hogy nincs veszedelemben, csak akarunk kell, hogy ne legyen veszedelemben.

Azonban bennem is támadt aggodalom, de nem akkor, midőn legtöbben kétségbe esve jajgattak, hogy végünk van, hanem akkor, midőn a Közlönyben a kormánynak hivatalos lapjában a Habsburgokat menteni, a vétkekből kitisztítani láttam; azon Habsburgokat, kiket a keresztény világnak minden keresztvize sem lenne képes a bünfertőből tisztára mosni.

De ez aggodalmam nem kinzott, mert ismerem e nemzet erejét; tudom, tökéletesen meg vagyok arról győződve, hogy ha találkoznak is magyar polgártársaink közt, kik lelkük gyarlóságából készek volnának a Habsburgok gehennát takaró palástja alatt menekvést remélve alkudozni: a nemzet önerejére biztosan támaszkodhatván annyira nem sülyed többé soha, hogy még egyszer annak karjai közé vesse magát, ki századok óta szita vérét.

Mind az irodalmi munkálkodásból, mind az országgyűlési jelenetekből világos, hogy kétféle véleményű emberek vannak az országos nagy ügyek elintézésére nézve — nem is értve ide azokat, kik tetteleg a Habsburg zsarnok zsoldjában vannak s annak érdekében, mint hazaárulók működnek is. —

A Márczius hírlapban azt látszanak hinni, hogy a másik véleményű felekezet, mellynek néminémikép irodalmi közlönye az Esti lapok, hajlandók s készek a Habsburgokkal alkudozni; s mi után a zsarnok-családot éppen e lapok szerkesztője mentette; tehát majd csaknem kénytelen az ember azt hinni róluk, hogy igen is, készek alkudozni; és e valószínűséget a módottak, a királyi család védelmeztetése után kénytelen az ember igen természetes következtetésnek vallani.

De az alkudozásra való készséget ki nem mondották, tehát nem tudhatjuk, jön-e az iszonyos hang? s ha jő, lessük ki, kinek ajkairól hangzik le legelőször. És arrul azt mondjuk ki előlegesen is: jobb lett volna neki vakon, vagy éppen nem születnie.

Legyen azon ember, ki az egyezkedést tanácsolja, bárki,

méltó büntetésén kívül legyen magátkozva még poraiban és minden maradékaiban is.

Én nem birom hinni, hogy — bár valakinek szivrejtekében létezhet is a szándék — ezt kimondani merészelje.

Az Esti lapok 27-ki számában az ellenvéleményűek politikai hitvallásának ide vonatkozó egyik pontja világosan ki van mondva e szavakban: „Czélminálunk: Magyarország függetlensége s ennek a külhatalmak általi elismertetése.”

Ebben talán mindnyájan megnyugosznak, mert e czélt akarjuk mindnyájan, tehát ezen nyilatkozat után senki sincs közülünk arra feljogosítva, hogy az ellenvéleményűek szándékának tisztaságában kételkedhessék: de én részemről — ha csak magam leendek is — ebben meg nem nyughatom; mert ezen politika- hitvallási pontbul egy lényeges rész hiányzik.

Tartalék-gondolatot rejtegetnek e keblükben, vagy kifeledék, nem vizsgálom.

Azon hitvallási pont kiegészítő részének ennek kell lennie: „s a hitszegő, s áruló Habsburg család igénye Magyarországhoz, örökre megvanszüntetve” Ha ellenvéleményű polgártásaink azt nem feledékenységből hagyák ki, hanem háttérben tartogatják fen: akkor kénytelenek vagyunk őket ármányos jézsuitáknak vallani, s ha legközelebb nem teszik ama ponthoz e kiegészítő részt, hitünkben erősítenek meg.

Én magam részéről belső s változhatlan meggyőződésből tisztán republikánus vagyok; nekem nem kell semmi nemű és nevű fejedelem, de ezt egyéb polgártársaimra erőszakolni akarai zsarnokság s azok szabadságának megsértése volna. Midőn a polgárok többsége éppen úgy lesz erre nézve meggyőződve mint én, akkor önként létesül a köztársaság, mint az országlásnak azon formája, melyet a' többség jobbnak ismer meg.

Addig, ám legyen a státus feje király vagy császár, az a dologra nézve mindegy, mert ha a hozandott jó törvényeket szentül megtartja, csak megleszünk valahogy; nem nyomorgunk mint eddig, a Habsburgok álnoksága alatt, hanem legalább nemzeti független életet élünk. — Azonban hitem szerint helyesen cselekszik az, ki polgártársaival megkedvelteti azt, mit maga jobbnak tart, én is igyekszem tehát a respublikának jó oldalait ismertetve azt polgártársaimmal megkedveltetni.

És ha a nemzet, legméltóbb, legérdemesebb fiát, Kossuth Lajost kormányzáson hagyni jónak nem tartaná — mit gondolni is borzasztóság, hanem erélyesben fog működni, mint az igazságnak szigorú kiszolgáltatása követeli, s mint egykét je-

lentése után remélni is feljogosítva vagyunk — hanem valamely fejedelmi családbul kívánna ismét királyt választani: én részemről a török szultáni családnak akármelyik tagjában, vagy bár Chinából hozatnék is egy, de sőt még az orosz zsarnok családjában is inkább megnyugodnám — csak a Habsburgoknak valamelyikében nem soha.

Ám elvárjuk, ki lesz az az ember országgyűlésünkön, ki avval merne előállani, hogy az osztrákházzal egyességre lépünk, s talán hogy valamelyik tagja nem császár is egyszerűsmind, hanem csupán magyarok királya legyen.

Oh ha ti Esti lapoknak emberei e szörnyeteg gondolatot táplálnátok kebletekben, rosszul számítanátok, és szörnyű felelőséget vállalnátok magatokra; mert Magyarországot iszonyuan véres polgárháborúba kevernétek.

Hát nem tudnátok e ti, milly őszinte ragaszkodással hituk, és menyszer hituk e királycsaládot, hogy jön hazánkba lakni; s pedig hituk annak daczára, hogy századok óta mindig hazánk ellen fondorkodott, nemzetiségünk elnyomására törekedett: miként viszonzta ragaszkodásunkat? a lefolyt év e napig tanúságot tesz róla. Nem hihetjük tehát, hogy, bár egyébként másképp vélekedjete, a Habsburgokhoz ragaszkodni akarjátok. Az istenért csak ezt ne tegyétek, ha szeretitek e hazát.

Midőn néhány év előtt már, a Habsburgok pokolkatlanában azt főzték, hogy amaz iszonyatos státusadósságot, melyet mi nem csináltunk, hanem csináltak magok a Habsburgok a népek szabadságainak elnyomására, a mi vállainkra rakják: én, hogy ennek elejét vegye az ország, irtam a „Népkönyvet”, melyben kimondottam, hogy az, ki a státusadósság elvállalását megpendíteni merészeli, rögtön a megyeház előtt akasztassék fel.

És hogy e könyv ne csak irva legyen, hanem ki is nyomassék — e házában hasztalanul kísértettem meg mindent, mi embernek tehetségében van, senki nem nyujtván segédkezet — föláldoztam, kockáztattam mindent, mi nekem ez életben drága volt, s mentem külföldre kinyomatását eszközölni. Tudtam mi várhat rám, de mindenek fölött imádtam és imádom hazámat, nemzeti függetlenségünket: tehát kész valék életemmel is áldozni.

Számításom nem rossz volt, mert a nép úgy fogadta könyvememet, mint ohajtottam; megvolt hatása; s meg is kell lenni mindenkori, midőn a tiszta igazságra támaszkodunk, a népre s érdekére hivatkozunk.

Az adósság elvállalását szóba hozni, vagy indítványozni senki nem merészelte. A hitszegő volt király öcsésének, az áru-ló István, volt nádornak ajánlotta, hogy szép szerével bírja rá

a magyarokat ennek elvállalására. Mire a közvélemény kaczagással, s boszorkodással felelt, a mint méltán megérdemelte.

Tudjátok meg tehát ti, ha kik talán azon reményben életek, hogy úgy egyezkedhettek, miszerint egy Habsburg fajt Budán magyar királyiá koronáztok, s ekkép alapíthatjátok meg Magyarország függetlenségét; mondom, tudjátok meg, hogy e lépésért nem csak ti eshetnétek áldozatul, de még gyermekeitek is iszonyuan lakolhatnának. Mert még csak ez hozná a hazát veszedelembé; ugyanis ez olly irtóztató vérengzést idézhetne elő, millyen talán csak Franciaországban volt. És ott is főképp miért volt? éppen abból támadt leginkább, mivel egy párt az áruló király mellé szított. És ha ti némileg vádképen említetek föl, hogy nálunk is ez vagy az vérengzést ohajt, megjegyezve, hogy valóságos képtelenség töletek valakiről föltenni, hogy vérengzést magáért a vérengzésért akarjon: az kényszeríti előteremni a vérfürdőt, ki a nemzet közohajtásának elég botor és vakmerő ellenszegülni; ki egy osztály, vagy éppen egyes zsarnok család érdekében a milliónyi sokaság rovására — akar munkálkodni.

Ha ez megtörténhetnék — mit én hinni nem akarok, mert alig képzelhetni olly embert, ki a Habsburgokból a történetek után még valaha valakit uralni akarna —, s ha annyira súlyedhetne az országgyűlés, hogy az eddigi határozatai, s a Habsburgok többbizbeli manifestumai után, azt az embert, ki ez indítványt megtenni merészelné, büntetlenül hagyná, de nem csak, hanem az indítványt elfogadná: akkor én képviselőség helyett zászlót s véres zászlót ragadnék, s vinném a nép közé, a mire engem hazafiúi buzgalmam ellenállhatlanul ösztönözne, s fölhinám, hogy menjünk azokat kiirtani, kik az olly sokszorosán áruló, esküszegő Habsburgokat fejedelmünkül akarnák, mert az ilyeneket hasonló árulóknak volnánk kénytelenek tartani; mennénk pusztítani azokat, kik e szép hazát még újra a Habsburgokkal kísértének megfertőztetni.

S hiszem a nép követni fogna, mert gyűlölnie kell a Habsburgokat, kik annyi magyar polgárt lemészároltattak; s hiszem hogy követni fognának a népnek fegyverben álló fiai, kik nem azért ontják imádott hazájokért dicső vérüket, hogy ez annyira zaklatott hazát újra Habsburgok bitorolják; hogy ezek tovább is vérszopó nadályai legyenek drága hazánknak.

Azért vessetek magatokkal számot, ha ugyan léteztek ilyenek, mert mi is számot vetettünk magunkkal; de egyszersmind reszkessetek, mert azonnal utolér benneteket az istennek és népnek igazságos ítélete.

Én nemzetünk becsületére esküszöm, hogy azok, kik a Habsburgokkal egyezkedni kívánnának, az által magokra ki-mondának a halálos ítéletet.

De én, nem hiszem, hogy ilyenek találkozzanak; a Habsburgok ellen egységben legyünk, minden egyébben különbözhetünk.

Ugyan megérdemelné e nemzetünk az istennek áldását, továbbbi gondviselését, a nemzetek becsülését, ha eltűné, hogy valamelly Habsburg legyen ez országnak főkormányzója, vagy is fejedelme, annyi gazság, árulás, alacsnóság, kegyetlen öldöklés után?!

Ha illy gyalázatosságot bírnánk elkövetni, hogy az emberiség legrondább családjából, a Habsburgokból emelnénk újra valakit fölünkbe, megérdemelnők, hogy ugyan e legnyomorultabb Habsburg zsarnok bennünket leköpködve üzne ki apáink-ról maradt, e szent földről; s megérdemelnők, hogy isten áttokkal megverve szórna el a világ minden részeibe mint hajdanban az izraeliták elszélesztetének.

III.

De hát semmi egyezkedést sem akarsz te, hiszen örökké csak nem harcolhatunk? — fogja valamellyik olvasóm kérdezni. —

Nem harcolunk soká, csak addig, míg a legrondább ellenséget le fogtuk győzni, mely valaha nemzetet megtámadott.

És akkor nekünk nem egyezkedni, hanem számoltatni leszen kötelességünk. Ha egyébiránt a számoltatási pontokat akarjátok egyezkedésnek nevezni, úgy nincs kifogásom ellene.

Hajdan egy római férfiú ezt mondá: „si vis pacem, para bellum“ (ha békét akarsz, készülj harczra), azt akarjuk csupán; — előbb hiúzzuk az ellenséget, de aztán is harczra készen állunk, hogy békében lehessünk, nem pedig magát a harczot akarjuk; mert béke, s annak paizsa alatt boldogulni, a cél, nem pedig maga a harcz.

A mi a háboru bevégezésére nézve engem illet, az én akaratom, s meggyőződése ezekből áll, s a kinek tetszik, nevezze egyezkedési pontoknak:

A harczot meg nem szüntetni mind addig, míg egyetlenegy ellenség találatik a haza földén, legyen az külső osztrák ellenség, vagy a hazában lakó pártütő, s áruló; és azok is legyenek bármintő akár magyar, akár más ajkuak.

Midőn az ellenség kiűzve vagy itt ben megsemmisítve lesz,

szólítsuk fel a szomszéd osztrák nemzetet, hogy a Habsburgokat, kivált Ferdinándot, a volt királyt, s a bitorló gyermek Ferencz Józsefet — kik Ausztriának szintugy ellenségei és zsarnokai, mint nekünk — vagy magok állítsák törvény elébe, vagy nekünkadják ki, hogy a törvények, s örök igazság szerint elítélthessük, legkevesebb büntetésök lehet egy haláluk annyi ezer ártatlanok haláláért, de a nemzettől fog függeni, nekik meg kegyelmezni, ha ugyan nagy lelkű akar irántuk lenni. — Midőn egy közönséges szegény ember nem is hivatalnok, egy embert agyonüt: vagy halálra, vagy holtig tartó rabságra ítélik: hát a koronás gyilkosok, kik százakat, meg ezreket lemészároltatnak, mit érdemelnek? mert minden hivatalnok vétkesebb más polgárnál hasonló bűn miatt; legvétkesebb pedig a legfőbb hivatalnok a király, kinek kötelessége oda munkálni, hogy senkinek a társadalomban sérelme ne történhessék. Ezért tartottak a népek királyokat.

Az örök igazság követelvén, hogy a ki minő, s mennyi kárt okoz más valakinek, mind azt ő térítse meg, s természetesen a magáéból; tehát a volt király Ferdinand, s a mostani császár sajátjaikból tartoznak mind azon hadi költséget s károkat nekünk megtéríteni, a mit okoztak. Így van ez minden becsületes háborukban is, hol két szomszéd nemzet népjogok fölött keveredik háboruba, igazság szerint az fizeti a költséget, a mellyik rész jogtalanul támadta meg a másikat; gyakran azonban a legyőzött fél viseli a terhet, nem tekintve, mellyiknek volt igaza. — Mi e szerint kétszeresen követeljük a hadjárat költségeit; elsőbben, mert győztesek vagyunk s még inkább leszünk; másodszor az egész világ kénytelen vallani, hogy minket a Habsburgok minden igaz ok nélkül, mint kegyetlen rablók, zsványok s gyilkosok tamadtak meg. — Ha pedig a Habsburgok értékéből nem kerülne ki a költség: mindazok tartoznak a költség kiállításához járulni, kik nem a császár parancsából, hanem önként vettek részt az ellenünk támasztott háboruban, akár külföldiek, azaz ausztriaiak, akár pedig hazánkbeli polgárok voltak legyen. — Azonban ha a nemzet nagylelkű akar lenni (mit én magam részéről ez ügyben rosszallanék) a költséget elengedheti.

Más nemű egyezkedésről szó sem lehet.

Ötödik Ferdinánd királyunk, tehát tisztviselőnk, vagy szolgánk volt, mert minden tisztviselő szolgál a státusnak (ha ugyan szolgál kötelessége szerint?), és minő más egyezkedésünk lehetne nekünk illy tisztviselő státusszolgával, mint ez: hogy érdeme szerint vagy megbüntessük, vagy legalább elkergezzük? és mivel e volt tisztviselőnk nincs is az országban, s valószí-

núleg idézésre sem jelennek meg ítélő törvényszékünk előtt, hacsak fegyveres erővel nem kényszerítenők idejöni: legfőlebb azt mondhatja ki rá a nemzet ítéletképen, hogy egész fajabeli többiekkel együtt e hazában nem csak fejedelmi méltóságra soha nem érdemesíti többé, de még csak idejöni is tiltja nekik.

Minő képtelenség volna a Habsburgoktól hazánkban uralkodáshoz jogot formálni, azért mert apáink egyik Habsburg fajnak megígérték, hogy csak őt és utódait fogják királyukul elismerni?

Hiszen minő föltételek alatt tették ezt is apáink? azon feltételek alatt, hogy törvényeink, jogaink és szabadságunk megtartását esküvel erősítsék. És megtartották e ezt? tudjuk; mindenki, még a legutolsó napszámos is érzi. Lábbal tapodtak minden emberi jogokat; megszegték esküvéseiket; meghazudtolták ígéreteiket; szóval, elkövettek ellenünk annyi igaztalanságot, és elkövettek úgy, miként más fejedelmek nemzet irányában nem soha.

De ha a Habsburgok a föltételeket teljesítették volna is; ha esküjüket meg nem szegik vala is; ha országunk ellen árulókként nem léptek volna is fel: a nemzetet az apák intézkedése éppenséggel semmire nem kötelezheti; jogaiiban, szabadságában nem korlátozhatja. Ha a nemzet kényszerűségéből köteleztetnék azt megtartani, amit a régen meghalt apák egykor határozni jónak láttak: akkor a nemzet nem volna szabad polgárokból álló társaság, hanem az ősöknek határozatában megnyugodni kényszerülő szolgasereg.

Tehát a nemzet még akkor is, midőn semmi vétkes ok rá nincs, tisztviselő szolgáját a királyt tetszés szerint leteheti hivatalából, ha másért nem is, legalább azért, hogy választási jogát, szabadságát gyakorolhassa. Hiszen a községi bírakat, és megyei előljáróságot is leteszik a hivatalból, s nem azért, mintha ezen előljárók gazemberek volnának, hanem azért, mert üdvösebb a közügyekre nézve, ha az előljáróság változik; és pedig igen sok oknál fogva üdvösebb, de elég legyen itt csak két okot említeni meg; egyik, mert a hoszasan hivataloskodó nagyon megfészkelné magát; bele tanulhatna minden cselszövényekbe s ármányai által így a közügynek veszedelmes lehetne; másik ok, mert ha egy holtig maradna a hivatalban, igen kevés emberre kerülne a sor magát gyakorlat által a hivatalra ügyessé, alkalmassá kiképezni.

Már most kérdem, a mi üdvös községekre és megyékre nézve, a dolgok természete szerint nem kell e üdvösnek lenni az országra nézve is? és ha üdvös, minő képtelenség, s esztelenség

volna az ős apák határozata mellett maradni; az üdvöset csak azért nem tenni, mert az apák nem tették? tehát a királyt, vagy országos tisztviselőt éppen úgy kell változtatni, mint a községit és megyeit; s ha kötelességét nem teljesíti, vagy éppen avval ellenkezőt cselekszik: érdeme szerint nemcsak meg lehet, hanem meg is kell büntetni, s hivatalából el csapni.

De azt mondhatná valaki (mert lehet ám még olly esztelen ember is), hogy királykodásra való embert nem találhatni olly könnyen, mint más községi és megyei elöljáróskodásra, mert királykodáshoz csak az ért, ki ugyan csak királyi ágyékból származott, és azért nem lehet a fejedelmet gyakran választani.

Ne nevessetek olvasóim, mert lehet valósággal még olly szörnyű ostoba ember is, ki így gondolkozik; ezt hiszi. Azonban illy ritka kivételen kívül az emberek összesen kénytelenek azt vallani, hogy azért, mert valaki fejedelmi ágybul származott, lehet szörnyű ostoba, s a tapasztalás élő példákban bizonyítja. Ugyanis a Habsburg házból volt utolsó magyar királynak, a volt utolsó nádornak, s az ausztriai mostani gyermek császárnak tettei nem a legostobább embereket árulják e el? Mert minden olly annyira tulfeszített, megerőtetett gazság, millyeket ezek Magyarország irányában elkövettek, nem szörnyű ostobaság e? midőn ekkép mindent vesztek, holott eszesen, vagy okosan működve Magyarországot még igen soká dús tőgyű tehenök gyanánt fejhatték volna.

Bár számtalan példái vannak a fejedelmi nagyszerű ostobaságoknak, millyet más akármilyen hivatalnok a száz ezrek közül aránylag ritkán követ el: de csak a francziáknak három utolsó királyát említem meg, kik elsőbbike 16-dik Lajos annyira vitte bolondságát, s hagyta el saját érdekeit, hogy az alkotványra tett esküvését megszegve; az idegen hatalmakkal szövetekezve árulóvá lőn, a mi miatt vérpádon kelle lakolnia; nem szörnyű ostobaság volt e ez, holott boldogul és dicsőségesen élhetett volna?

A másik, 10-dik Károly, kijátszván a törvényeket, pedig nem vala rá oka, mert volt pompás lakása, több millió forintnyi évi fizetése; dolgoznia nem kellett, mert a ministerek végeztek helyette mindent, tehát mi kényszeríté őt a törvények sértegetésére? azért őt a francziák pokolba elkergették. Nem olly ostobaság volt e tehát Károly magaviselete, millyent kevés ember követ el életében?

Harmadik, Lajos Fülöp. Midőn a nagy forradalom alkalmával minden castok, különféle szabadalmas osztályok egyenlő polgárokká olvadtak össze, a gazdag orleánsi herczeg is min-

den kiváltságaitul elesett és egyszerű polgárrá lön. És mint polgárt választották őt el királyukká Lajos Fülöp név alatt. És a polgárbul lett királynak a francia nemzet 25 millió franknyi évi jövedelmet adott, s ő azonban majd az egész országgyűlés tagjait különféle eszközökkel megvesztegette; más hatalmasságokkal a szabadság korlátozására, elnyomására törekedett; évi jövedelmét még mindig szaporítani igyekezett; szóval ármánykodásai s gazságai miatt kénytelen volt az országbul megszökni, mert könnyen 16-dik Lajos sorsára juthatott volna. Ugyan kérдем, nem volt e az olly nagy ostobaság, millyet ritka szegény ember követ el?

Sőt azt mondom én, hogy ott, hol a nemzet megbícsakolja magát, hogy neki minden áron király kell, erre való embert inkább talál, mint csak egy becsületes bírónak vagy alispánnak valót is.

Hiszen mi kötelessége van a mai korban a királynak, mikor mindent a ministerek tesznek? semmi kötelessége sincs, csak bizlalja az együgyű nemzet, mint valamelly bálvány-bikát, aztán unalmában sok pénzével, a jó életül fölhevülve a nemzetnek szebb lányait csábitja, fertőzteti; az erkölcsiséget rontja sat. sat. Ugyan nem találhatni e erre a foglalatosságra még a legalsóbb napszámosok közül is eleget? hiszen illyent mindenki végbe tud vinni; ahhoz nem kívántatik nagy ész, s fejtörés, csak alávalóság. Valamit aláírni, mi a királynak egyetlen foglalatossága, mindenki tudhat, legalább megtanulhat; hiszen Ferdinándról, a volt magyar királyról sokan azt beszélik, hogy még a nevét sem tudta leírni, hanem csak oda mázolta; mások meg azt vallják, hogy valami gép segédelmével nyomta oda nevét, mint a pecsétet és helyeget szokás nyomni.

Tehát hogyan nem lehetne illyen hivatalra alkalmas egyént találni? sőt ide nem is kellene választani — míg a mostani státus kormányzási fogalmak észszerűbbekké nem változnak — hanem csak egy gyereknek szemét be kellene kötni s aztán nyulna a sokaság közé, egyet kihuzna, mint a lutribul, és az bátran megkoronáztathatnék. S az ollyan nemzet, mellynek minden áron koronás báb kell, nem is érdemel egyebet, mint hogy azon bálványborju nevében vérig kinoztassék.

Elmondám minő egyezkedés történhetik csak részünkről. A ki az áruló s rablók módjára bennünket megtámadott Habsburgokkal másképen akarna egyezkedni, azaz alkudozni olly formán, hogy azoknak valamellyike még magyar királyságra is ási-tozhatnék: a ki ez értelemben akarna alkudni, az maga is áru-

ló lenne, s mint ilyennek szükségkép el kellene vennie méltó jutalmát.

Azon gazda, valóságos sült bolond volna, vagy minden férfiaságából kivetkezett hitvány, gyáva ember volna, ki azon ő szolgájával alkudozni akarna, ki őt számos évek során szüntelen lopta, vagy szelidebben szólva ármányossággal csalta, zsebeit kiürítette, s midőn ezt már megsokalva nem engedte magát csalatni, minden zsirját kiszivatni, a miért aztán a szolga rátámadt gazdájára, hogy őt kiirtsa, megölje, földét elfoglalja, de a gazda meggyőződén a példa nélküli gaz szolgát, s azután még avval alkudozzék? ily valamit emberi észszel gondolni nem lehet.

Igy vagyunk mi a Habsburgokkal; mi vagyunk a gazda, ő volt a tisztviselő szolga; ki ugy támadt ellenünk, mint még szolga, gazdája ellen nem soha: és evvel alkudoznánk mi?! Elvárjuk, ki és miként kíván alkudozni. De egyszersmind kijelentjük, hogy mi avval a jó emberrel, ki így akar alkudozni, hogy a Habsburgoknak e házához némi viszonyát fen akarná tartani, mi avval az emberrel nem fogunk alkudni, hanem röviden végzünk.

IV.

Az egyezkedést és alkudozást mások nem a Habsburgokkal való kiegyenlésésre értik, hanem külön ajku polgártársainkkal kell egységre lépnünk, — mondják.

Igy a Márczius 22-ik számában azt mondja, hogy „dicsőséges dolog volna, ha sikerülne nekünk, régi historiai határaink között lakó népekből egy erős, szabad és tisztán magyar nemzetiségre fektetett hazát alapíthatni. — De ez, a mi véleményünk szerint többé nem tartozik azon lehetőségek közé, melyeknek hoszsza és biztos jövődjét remélhetnők. — A ráczokban és oláhokban felkölt a nemzetiség érzete. . . Ugy kell (tehát) intézkednünk, hogy most jó korán vessük meg az alapokat, melyekre egykor a pesti kormányban egyesült foederatív (szövetséges) respublicák felépülhessenek.“

Az Esti lapban sohasem volt hazánkra nézve annyira veszedelmes czik, mint az, a Márcziusban, melyből a föllebbi sorokat idéztem; mert az Esti lapot, mivel más lapok hiányában vagyunk, és mert szereti ember az ujdonságot, és végre, mert az, egy keletkezni akaró pártnak közlönye lévén, tehát kíváncsiak az emberek eleinte olvasni, hogy aztán irányában tájékoztassák magokat; ezért olvassák az Esti lapokat, de kevesen vannak, kik irányát magokéinak vallanák; ha egyszer kiviláglanék belőle, hogy ők a Habsburgokkal akarnának alkudozni; — hatá-

sa kárt nem igen okozna : de a Márczius olyan lap, melynek szavait sokan hiszekegyüknek tartják ; ezért mondtam, hogy említett czikke veszedelmes.

Azonban én semmi rossz következtetésről nem tartok, mert a nagyobb csemények, nyomát is eltakarják.

Két okot hozok fel, melyeknek valamelyike (vagy mind a kettő együtt) Pálfival azon cziket irathatá ; egyik, talán hetvenkedésből, vagy szeszélyből akarta Ujházi főispánnak mutogatni, hogy megbírja czáfolni ; vagy a másik, talán valamely találkozás, közel érintkezés által a gleiche Berechtigung elámitott barátai megmételtyezték ; lehet azonban, hogy e kettő egyszerre hozta őt oly kétségbe ejtő helyzetbe, s úgy írta czikkét.

Mi nem egyezkedünk ; egy hazában nem lehet két vagy több nemzet, lehetnek s nálunk vannak különféle ajku polgárok.

A magyar nagylelkű volt a hazánkba vándorolt idegenek iránt, ez nemes vonás volt, de a tulerőtetett nagylelkűség, a következmények után ítélve polgári bűn volt, a haza és nemzetiség ellen.

Azt eltűrni pedig, hogy a szívesen, s becsülettel befogadott vendég garázdálkodék a gazda ellen, sőt még meg is támadja, fegyvert fogjon ellene ; — ezt még ezután tovább is eltűrni, a polgári bűnön kívül hitványság, gyalázatoság is volna.

Eltűrtük eddig minden háladatlanságaikat, mert sajnáltuk őket, kiket a Habsburgok gaz ármányaikkal bősztettek föl s fanatizáltak ellenünk, s mert reméltük, hogy észrejönek. De a Habsburgok átokteljes viszonya velünk, s hazánk ügyeibe való befolyása örökre megszűnt, (mert én már megszűntnek nyilatkoztatom, s a következés majd igazolja) ; hazánk ügyeibe befolyással nem birand soha : és ezzel megszűnt a viszálykodás is.

Hazánk független és saját lábán álló kormánya majd kénytelen lesz önbeltatása szerint működni ; a politikába beletanul ; eddig nálunk semmi politika nem volt ; a Habsburgok madzagon vezettek. Uj, önálló és saját hazánk, a magyar birodalom érdekében született politika majd kinövi magát, s a kormány tudni fogja teendőit. És a historiai magyar határokon belül élő bármi nyelvű polgártársunk dicsőségének tartván magyarnak lehetni, fajbéli viszketegetést nem nyilvánitanitand soha, csak jó kormány legyen.

De ha egykettő találtatnék is : részint a kormányon kielégithetni vágyait, a vakmerőbbet pedig a közállomány békéjének érdekében némithatni el, a nélkül hogy csak egy csöp vérbe, vagy egy kardvágásba kerülne.

Mi e czik irójának, a szerkesztő Pálfinak hibája ? a Habs-

burg zsarnokok nevelési rendszeréből beszít előítéletek maradványa, miből mások is sokan, tán sohasem fognak kigyógyulni.

Eddig kedvezésnek vettük a Habsburgok részéről, ha bátorzkodhattunk alázatosan figyelmeztetni azon külön ajku polgártársainkat, kik álladalmi egységünk ellen kikelték, hogy bennünket, mint gazdákat egy kissé respektálni sziveskednének.

Nem csak egész vidék, hol más fajú népség nagy számmal lakik, bátorkodott nyíltan velünk dacolni, hanem egyes csekély helységnek, sőt a vegyes (például magyar német, vagy rác és német) községek egyegy része, a német rész, szemtelenül kikelt a magyar vagy rác vagy tót ellen, német császárukra hivatkozván. — Gyalázatos helyzet volt. Ez így nem lesz többé soha. —

Azon vendégnek, ki nálunk megtelepedett, kívül mind azon jogokat, szabadságot megosztottuk. a mit kivíttunk, és ha a vendég még azzal sem elégednék meg, hanem külön kiváltságot követelne a maga számára: azt ki kell vetni e hazából.

Földre tehát a kimélettel; vetkezzétek le a félnépséget; legyetek ur hazátokban, ne pedig zsöllérek. Eddig a Habsburgok kegyelmének látszottatok köszönni, hogy e hazából a háladalán jövevények ki nem űztek, ezután nem kérnetek, hanem parancsolnotok kell: inkább nevezzenek bennünket kemény, vad, harcos s igazságos nemzetnek, mint hitvány, gyáva, álnagy lelkű, (halálos ellenségünket is a magunk kárára kimelő) népnek.

Ki a magyar birodalom földén lakik, s az álladalmi egység ellen vakmerősködik föltámadni: vagy kiűzetéssel, vagy vérével lakoljon.

Hazánk földét nem fogják pártütők darabokra osztani; itt nincsenek és nem lesznek szövetséges népek, hanem van egy státus, ki ezt megosztani akarja, halál fejére.

A ki ur nem tud a maga házában lenni, hanem jöttmenteket enged magán paczkázni: az nem is érdemel egyebet, mint hogy házát mások bitorolják.

Midőn az északi felső megyéket lakó tót ajku polgártársaink — pedig csak ezek érdemelnének figyelmet és semmi más apró töredék nem, mert ezek számosan vannak — a magyar nemzeti egység fentartásában a legdicséretesebb hazafiságot tanusítják, s a dolgok természete szerint magokat soha nem is tótoknak, hanem magyaroknak mondják: akkor egy maroknyi rác pártütővel egyezkedhetnénk? példa nélküle ostobaság, vagy gyávaság volna.

Engedjük meg, hogy ezeknek Lipót király valamelly sa-

játszagos szabadalmat adott, adhatott e olyat, mint magyar király mi a magyar birodalmi egységnek ártalmára legyen? és ha adott volna is nekik illyet, nem törölt e el a mult márczius minden különködő kiváltságot?

Hát az a föld, melyre őket telepítették, azon királyé volt e, ki nekik azt lakhelyül kimutatá? nem; a státusé minden föld; a királyé csak az volt, mit saját pénzén tulajdonul vett magának. —

Ajándékban birják a ráczok vagy szerbek, a státusébul, a a tisztviselő király által adva, s ha ezért háladatlanul, pártütőkül viselik magokat, a státusnak nem csak joga van, de sőt kötelessége őket attul megfosztani, hogy az állodalomnak ne árthassanak. —

Háborgatta e a különböző ajku polgártársokat akár megyei s országos kormány, akár törvényhozás magány ügyekben, tűzheleiknél saját nyelvűségökben? soha. Volt e ez ellen panaszkodás? soha, csak akkor zajongtak kibérelt gazok lázítása következtében, mikor a Habsburg zsarnokok politikája megkívánta.

Csak kormányunk parancsolni tudjon; legyen olyan kormány, millyent független birodalmunk megkíván; tudjon hatalmával élni: a magyar birodalmi egységet zavarni senki nem fogja.

Szót se tegyetek tehát e hazában nemzetiségi szövetségekről, respublicák föderatiojáról, hacsak magatokat is a magyar álladalmi egység ellen törekvőknek bélyegeztetni nem akartok. —

A Habsburgok el akarták darabolni ez országot, hát mi és azt szándékolhatnók? Midőn az erdélyi unio megszületett, egyik legfőbb ohajtásunk teljesült, és most köztünk találkozhassék ember, ki másképi, sokkal veszedelmesebb eldaraboltatásra adhatná megegyezését!?

Nem, ezt soha nem engedjük: a Habsburgok gazsága, ármanya, hitszegése sokképen csorbitotta a magyar birodalom határait; a mi miatt százados volt már a panasz és sérelem: és most miután a Habsburgok saját vétkeik által hazánk kormányáról leszorítvák, most a mi tulajdon kormányunk engedhetné birodalmunkat eldaraboltatni? nem mernénk róla illy szörnyüségét föltenni.

Ára 6 ezüst krajczár.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA S FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Második ív.

V.

DE BALLAGI GÉZA.

A magyar birodalom mostani határainak épségben kell maradniok. Ha édes apám volna is, ki azt indítványozná, hogy hazánknak azon vidékei, hol különböző ajku polgártársaink nagyobb számmal vannak, külön (bár szövetséges) státussá szakadjanak, mondom, ha ezt édes apám tenné, kész volnék benne ezt, mint hazaárulást halállal megboszulni.

Én imádom a szabadságot, de még inkább imádom magyar nemzetiségünket. Én a dús hazában nemcsak szabad akarok lenni, hanem mint magyar akarok élni.

Mért vallom én, hogy inkább imádom magyar nemzetiségünket, mint magát a szabadságot? azért, mert ha e haza mostani határainak épségében fenmarad, magyar nemzetiségünk a szabadságot nemcsak egész teljességében előbb utóbb kivíja, de sőt a dicsőségnek oly magas fokára emelkedhetik, millyenen nem pompázott még soha: ellenben ha egyszer a birodalom eltöredezett: magyar nemzetiségünk kétségkívül fölemésztyődik, a dolgok természete szerint.

Ezt könnyű állítani.

Ha azon részek külön státusokká alakulhatnának, melyek a gaz Habsburgok politikájának következtében föllázadtanak, nem volna e igen természetes, hogy ezek példáját azok is kövessék, kik még eddig arról nem is álmodtak? És nem követelhetnék e méltányosan, midőn látnák, hogy a magyar birodalom kormánya elveti kezéből a gyepűt.

Midőn ezen néptöredékek a magyar földön önkényük szerint külön, független státusokká alakulhatnának: abba sem szólhatna bele kormányunk, ha ezen töredék új státusokat külső országokból bevándorlandott telepekkől elárasztanák.

És az ilyenkép támadandott új státusok tulnépesedve a köztük elszórt magyar ajku testvéreket kevés idő alatt felolvasztanák, s nemzetiségünkön csak ez által is halálössá lehető sebot ejtenének.

Mi magánosan, rokon nélkül élünk a földnek népei között, s hogy ne csak fenmaradhassunk, hanem a nevezetes nemzetek közt dicsőségesen szerepelhessünk is, mit minden el nem korszosult magyarnak ohajtania is kell: magunk élete ellen követnők el az öngyilkolást mindanyiszor, valahányszor fajunkból csak egyetlen családot is elnemzetlenedni könyelműen engednénk.

Midőn az életben mindenütt, minden népeknél azt kell tapasztalnunk (bár ez a szigorú erkölcsiséggel nem fér össze), hogy az erősebbnek van igaza: csupán a magyar birodalom kormánya könyörögjön a gyöngé töredék népeknek, mellyek hazánk áldásait élvezik, hogy kegyeskedjenek Magyarországnak törvényeit megtartani? Nem volna e ez tőlünk gyávaság?

Minden független státusban, bár különböző népségek töredekei is vannak benne, egy diplomatikai; azaz törvényhozási és kormányzási nyelv uralkodik, hát csak a magyarnak kormánya türehtné a képtelenséget, hogy itt ne egy, hanem több diplomatikai nyelv legyen?

Midőn a magyar kormány szigorúan követeli végre, hogy a haza nyelve, határain belül egyedül legyen diplomatikai nyelv: csak a gondatlan apák vétke mulasztását üti helyre.

Két szempontból tekinthetni a magyar földön élő nem magyar ajku polgártársainkat; először abból a szempontból, hogy apáink, mikor e földet elfoglalták, mint győzödelmesek, a már akkor itt élő embereket meghódították, s minden hódító népek példája szerint a meghódoltakat kényszeríthették, hogy magokat a győzödelmesekhez alkalmazzák; s ha elmulaszták tenni azt, mit a státus érdeke megkívánt, politikai hiba volt, mit bármikor jóvá tenni nem csak joguk van a győzőknek, de sőt kötelességük is; másik szempontból tekintve úgy vehetni a státusban levő idegen ajkuakat, mint bevándorlottakat, és ekkor is nemcsak joga van a birodalom kormányának, de sőt kötelessége, hogy a státus határain letelepedett idegeneket az ország törvényeihöz alkalmazkodni szorítsa; s a ki azt tenni vonakodnék, kötelessége a kormánynak az ilyenek tetszésére hagyni a kiköltözést, s ha ezt tenni nem akarnák, joga van az ország kormánynak az ellenszegülőket vagy megbüntetni, vagy a státusból kirekeszteni. Így van minden státusban. A státus kormánynak nem szabad a haza területén olly polgárokat tűrnie, kik a státus egységének s érdekének ellene szegülnek.

A státus kormánynak nemcsak joga van, de sőt kötelessége mind azt megtenni, mi a kormányzást könnyíti: ennek pedig legfőbb módja a kormányzásban való egynyelvűség.

De meg más részről nincs joga a kormánynak abba avat-

kozni, s parancsolni: hogy családi tűzhelyénél kiki minő nyelvet beszéljen; sőt ellenben kötelessége a státus kormányának minden eszközt nyújtani, minden czélszerű módokat használni, hogy az idegen ajku, a státus érdekében megkiváncsolt egy diplomatikai nyelvet minél könnyebben sajátjává tehesse.

Én háttérben nem táplállok gondolatokat, hogy politikai mesterséges fogásokkal miként lehetne és kellene más ajku polgártársainkat diplomatikai magyar nyelvünk tudására birni, mert minden polgárnak, ki nyilvános életben részt venni, és szerepelni kíván, azt kötelességévé tevé; azaz nem én, hanem mindenkinek saját érdeke teszi kötelességévé; tehát némelyeknek ezen gyáva aggodalma tekintetbe sem jöhet, miszerint ily követelése a státusnak, a más ajkuakban ellenszenvet, elégedetlenséget szülne.

Annak pedig, miként történhessék ez meg könnyebben, némelly módját itt előadni helyén lenni látom; a többi utóbb:

tartsa a kormány föladatának, kötelességének a diplomatikai magyar nyelv irodalmát minden tehetségében levő módok által lehető magos fokra emeltetni;

be levén egyszer (s hiszszük rövid idő alatt) a szabadsági harc végezve, intézkedjék a kormány úgy, hogy magyar katonaságunk a vég határszéleken tanyázzon: ellenben a külön ajku honvédek, a tősgyökeres magyarok közt szállásoljanak; és pedig amazok (t. i. a magyarok) ollyképen, hogy majd a rác, majd horvát, majd tót, majd oláh vidékeken változzanak, azért, nehogy soká levén egy tájan ezek tanulják még a különfajnak nyelvét, hanem inkább amazokra ragadjon magyar nyelvünk, a köztük tanyázó s bármennyiszer változó magyar faj honvédekről;

a fővárosban, Budapesten a legválogatottabb, tiszta magyar, s tetemes számu, hadsereg lakjék;

a tudományos intézetek mind a fővárosban központosításának, s az egész birodalomnak minden részeiből a főbb tanulmányok végett odaseregltő ifjuságnak élhetése státus költségén is könnyíttessék;

a megyék, mennyire a helybeli természeti akadályok nem gátolják, lehetőleg egyenlő nagyságukra fölmérettessenek, s minden más kerületek megszűnjenek, a gyűlések a megye központján minél gyakoribbak legyenek, mellyek által a külön ajkuak ezen ősmagyar életben a hazai köznyelvet sajátjukká tehetik; — természetesen a megyék előbb gyökeresen átalakuljanak, a megyei (bár választott) tisztviselők a szinte választandott főkormánytul függjenek; ne pedig külön republikát tegyenek.

VI.

Azok nyomán, vagy azokból természetesen következtetve, miket eddig elmondottam, ha ugyan a kormány azokat osztja, szükségkép mindenben kell követnie az elvet, mi azokban létevé van.

Ennélfogva minden lépését úgy kell tennie, hogy azok a státus egységet ne csak semmiben ne csorbítsák, meg ne ingassák, de sőt szilárdítsák.

Igy a kormány a különböző ajkuakra nézve, hogy a haza ügyeit kellően felfoghassák, megérthessék, minden általa czél-szerűnek ismert módokat megkísérthet, de az egy diplomatikai magyar, vagyis státusnyelven kívül más nyelveken is adni ki — bármilyen tekintetbe vehető okokból — hivatalos közlönyt, való-ságos politikai bűn a státus ellen.

Mint ember tudnám méltányolni, s talán menteni is, mikor a kormány a maga rendeleteit néptöredéknek saját nyelvén is kívánja a legkönnyebb megérthetés végett, tudtára adni: de mint státuspolgár ezt kénytelen vagyok kárhoytatni. És a melyik kormány ezt teszi, az irlalmas barátnak igen jó lehet, de magyar birodalmi egységünk fentartására, hatalmunk megalapítására nem való.

Mi most kezdünk státus lenni; századok óta Austriának kamarális pusztája gyanánt tekinthetett hazánk. Ezen hosszú idő alatt apáink egészen megfélekedtek arrul, a mivel nemzeti önállásuk, függetlenségük tekintetéből a státus szilárdítására tenni kötelességek lett volna. Pillantsunk egy kissé vissza, a marczius előtti időkre.

Annaira jutottunk végre, hogy e hazát, mint valami bitang földnek tekinthettük, melynek mintha igazi ura sem lett volna, hanem szitta, facsarta zsirját, életnedvét a ki mint tudta. A Habsburgok voltak gyámnokok, párfogók czime alatt bitorlói, de azt, hogy ők bitorlók valának, nem volt szabad kimondani, tehát a Habsburgok mint a népek kegyes atyjai emlittettek.

Ezen kegyes jó atyák intézkedtek tehát a haza sorsa fölött. És mi megszoktuk, mint szófogadó s engedelmes gyermekekhez illik, az atyáskodó kezeket, még a benne tartott fenyegető veszőt is csókolni. Következésképen megszoktuk abban megnyugodni, mit e Habsburg fajbéli népatyák intézni jónak láttak. Mindent böles belátására bízunk.

Ez állapotban bizonyos kegyelet, engedelkenység fejtett ki bennünk mind az iránt, mit a Habsburgok miveltek.

De mi volt ennek alapja? azon lealacsonító, meggyalázó hit, hogy Magyarország magára véve, Austria nélkül gyöngé, fön nem állhat, hanem csak Austriával, a Habsburgok védszárnya alatt. Ezért kegyelettel viseltettek iránta.

Es ki hintette el ezen ördögi hit magvait; ki ápolta csirájában; ki nevelte, szilárdította? ki más, mint a Habsburgok? Mi módon lehetett e sátáni ámitást meggyökereztetni? a Habsburgok megvesztegették a főpapságot, megvesztegették az arisztokraták s főbb nemesek hazafiságát. Így a magunk hazánkfiaiiban meggyőződéssé vált a hit, hogy mi Austria nélkül fen nem állhatunk.

Már most mi lehetett természetesebb mint az, hogy olyan nemzet, melly magáról azt hiszi, hogy másképp fen nem állhat, csak a Habsburgok védpaizsa alatt, a Habsburgok atyáskodó kegyelméből: kérden, mi volt természetesebb, mint ezen a pokoli terv szerint működő fejedelmi háznak irányunkban követett politikáját nem csak eltűnni, de meg is köszönni?

Egyes hazafiak itt ott tündeztek föl, kik belátván, hogy így a magyarnak sirját akarják megásni, elfojtván benne az önerőnek minden szikráját, tehát lelkük keservében felfelszólaltak, de nem használt, mert a nagy sokaság teljes vakságban tartott; az arisztokraták nagy többsége pedig, mellynek a nemzeti ügyeink intézésébe befolyása lehetett, már megvolt rontva.

Nincs a politikanak gazabb, ördögibb fogása, mint az, melly azt rontja le (vagy legalább törekszik lerontani) mi embernek s népnek legdrágább kincse: önerejének érzése; midőn ezt belőle kiirtottad, tetszésed szerint bánhatsz vele; mert a ki magában nem bizik, azt mindenre használhatod; alacson eszközzé fajult.

Erre törekedett irányunkban Austria századok óta. És ha isteni kegyelemből a magyar nemzet bámulásra méltó erővel megáldva nincs, a Habsburgok már régen halotti tort ültek volna fölöttünk.

Igy megrendítve a magunk erejébeni bizodalmat, az osztrák házra vagy Habsburgokra támaszkodva, tőlük várva, remélve mindent, tengettük nyomoruan létünket; s így fejlődött ki bennünk bizonyos neme a betegségnek, mit megnevezni nem tudok.

Ám találjanak ennek későbbben nevet akár a politikusok, akár orvosok, én csak symptomáibul következtetek a betegségre.

Ugyan nem életveszélyeztető betegség e az, midőn nem mertünk saját hazánkban, házunkban gazdai szerepet játszani?

nem nyavalgás, nem betegség volt e az, midőn a Habsburgok-tul részint féltünk, mint rémek-től, részint pietással voltunk iránta, mint ámitó, hamis bálvány iránt?

Egy nemzet fél egy családtul, mely nem egyéb, mint gyermeket ijeszthető rém? egy nemzet kegyelettel viseltetik egy család iránt, mellynek életfeladata volt a nemzeti élet gyökereit rágni, mérgezni?

E betegségi gyarlóságban ijedezve mindentől, mi a Habsburg gyám-zsarnoknak csak távolrul is kedvetlenséget okozhatna: nem mertünk hazánk javára intézkedni; nem mertünk tulajdon házukban gazdák lenni; mert hiszen épen ez a Habsburgok messze számító politikájával ellenkezve nekik kellemtelenséget okozhatott volna.

Mindent gyáván túrtunk, még a mi egyes embertől is irányunkban gazság történt, ha ezen ember osztrák volt, ha a Habsburgok politikai gépezetének forgatásához bármi távolrul is eszközül lehetett.

Ugy kellvén mindennek történnie, mint a Habsburgok kiterveztek; akárki is átlátni kénytelenítettvén, hogy e nemzetben meggyőződésre látszott érni, miszerint csak az osztrák szárnyai alatt, a Habsburg két fejű sas körmei közt lehet éleltünk: nem természetes e, hogy mind azok, kik az osztrák birodalombul becsődültek, (de még más német tartományokból is) már ugy tekintették hazánkat, mint Austriát? S midőn mi a főlebb már elmondottam okokból kimélettel levén irántuk nem parancsoltunk nekik, hogy hazánk törvényeihez alkalmazkodjanak, Magyarország önálló érdeke ellen működni ne merészeljenek: nem természetes e, hogy így nemzetellenies törekvésök által büntetlenül mozdíthaták elő tudva és nem tudva a Habsburgok érdekét?

Ez így volt, így fejlődött, mióta a Habsburgokkal viszonyban állunk; de így volt még régebben is, miről azonban majd csak alább szölok.

Kénytelenek vagyunk megvallani, hogy az osztrákok és Habsburgok századok-tul óta üzék e hazában gonosz játékukat, megcsalva a könnyen hívő, becsületes magyart, visszaélve nagy lelkűségével.

Tót, horvát, oláh ajku polgártársaink testvérek valának, magyar birodalmi polgároknak tarták magokat mindenkoron: csak a német számítá e hazát már mindig Austriához.

Ha voltak is az említett tót, horvát s oláh ajku testvérek közt néha egyének, kik nema maguk, a magyar státus érdekében mozogtak: mind olyanok voltak, kik a német nyelvel, a Habs-

burgok átkozott politikájával megismerkedtek. A ki ezt nem látja, s azon hálónak, mellyel minket megfogni akartak, messzre távolba elszórt szálait észre nem vette, az vak.

Ila történt ezen osztrák ármány irányában a háladatlanok ellen egy némellyektől megtorlás, vagy csak rendreutasítás is, a sokaság felkiáltott: kimélettel kell az idegenek iránt viseltetnünk; humanismust kell irányukban tanusitanunk, hogy civilisált népnek tartsanak bennünket.

De hogy ezen kimélet általa magunk státus és nemzeti életünket gyilkoltuk: azt nem tarták humanismus és civilisatio elleninek; a nyomoruk!

Emlékezzünk csak vissza minden német ajku községeinkre (kisebb nagyobb városaink) s a szászokra; szitottak e hozzánk? nem osztrák érdeken munkálkodtak e szüntelen?

Es ezen birkatürelem, e gyarlóság, e vétkes kimélet, mind annak a mi külföldi (pedig az ujjabb időket leszámítva csak az osztrák volt egész külföldünk), szertelen majmozása, becsültetése, nem volt e részünkről valóságos betegség?

Mi e betegségben meg nem haltunk, mert ős természeti erő létez bennünk, de ki sem gyógyultunk belőle, hanem ki fogunk gyógyulni.

Minden nyomor, mi e hazát érte, a Habsburgoktól, s nálunk megfészkelte nyelvrokonaitul származott; minden csöp vért, mi mostani szabadság harcunkban kiomlott, a Habsburgok és nyelvrokonai ontottak, legalább okoztak.

A Habsburg zsarnokok kénytelenek voltak azonban érezni, hogy minden ördögi mesterségöknek sem sikerül t a l a n hazánkat Austriába olvasztani; látniok kellett, hogy e nemzet önerejének tudatára ébredhet, s akkor vége az atyáskodásnak, de vége az innét ezerféle csatornákon kiszírt roppant jövedelmi kincs-forrásoknak is; érezniök lehetett, hogy a netalán öntudatra ébredendett magyar számitani is fog, a midőn aztán arra a meggyőződésre juthat, hogy hiszem az erő Magyarország gazdagságában van, tehát nem szükséges a sárga-fekete védpaizs; nem a sasnak körmei: erről nem feledkeztek meg a Habsburgok, hanem módokat gondoltak ki arra az esetre is, ha őket a magyar, mint vérszopó nádályait lerázni akarná: az oroszokkal ijesztgettek bennünket.

Mindenről jó eleve gondoskodtak a Habsburgok, életbe szívároggtaták át azon hitet, hogy tőlük megmenekülni meg se kísértük soha, mert lehetetlen annak sikerülni; és ha ők maguk nem bírnának velünk, az orosz hiják segítségül, s akkor minket, mint tökéletesen leigázottakat még nyomasztóbb járomba

görbesztenek. Evvel ijestettek; ezt csöpögteték az emberekbe, hogy az oroszul való rémültünkben még moczcanni se merészeljünk. —

Pedig olly országnak, millyen a mienk, mellynek földét 15 millionyi elszánt nép lakja, tudnia lehet, hogy igazságos ügyében, midőn semmi szomszéd népet jogaiban nem háborgat; sem az orosz, sem más hatalom le nem győzhet.

Ismételnem kell, hogy semminemű alkudozás nem lehet senkivel; semmiféle tekintet nem kényszerithet rá.

Hazánk historiai határainak épségben kell maradniok, ki ezeket csorbitani akarja; birodalmunknak állományát részekre szaggatni vakmerősködik: halál azon árulónak fejére.

A ki csak külső események kedvező fordulatátul föltételezi hazánk szebb jövőjét: az gyáva.

Kormányunknak hatályteljesen kell föllépnie, nem tekintve semmi körülményre, hanem csupán a nemzet erejében kell biznia, arra kell támaszkodnia.

A mi illeti birodalmunk nyelvbeli különbségeit, mint hogy azok, bármi ajkuak legyenek — kik e hazát lakják, mind magyar polgárok, s tökéletesen egyenlő jogu polgárok: a kormány — mint Magyarország kormánya — figyelembe sem tartozik venni, hogy itt külön nyelvet beszélő lakosok is vannak, hanem ugy kell tekinteni hazánk egész népét, mint csupán magyar polgárokat.

Külföldet illetőleg ugy kell föllépnie, mint az europai legjelentékenyebb hatalmasságoknak egyike. Intézkednie, rendelkeznie kell, mint hatalomnak, s nem függesztenie föl attul semmit, mit hoznak külsországi fejlemények.

Azt várni, hogy előbb a külhatalmak függetlenségünket elismerjék s azután tenni: kábaság. Nem könyörgés által kell függetlenségünk elismertetését kímánkodni akarnunk, hanem hatalmas nemzet méltóságához illó nagyszerű tettek által kényszeríteni kell.

Szabad nemzethöz illő határozataink, tetteink keltsék föl a hatalmasságok figyelmét irántunk; érdemeljük ki becsülésöket: s a függetlenségnek elismerése önként s rögtön bekövetkezik.

A Habsburgok örökre ki vannak Magyarországbul rekesztve, 200 ezer fegyveresünk — s ha szükséges több is — védi zsarnokságaik ellen ifju szabadságunkat.

Ezen egyszerű határozat országgyűlésünk részéről megszerzi függetlenségünknek más hatalmasságok általi előismeretését,

VII.

Áld meg országunkat, mi magyar hazánkat,
 Vezéreljed jóra a mi kormányunkat,
 Rontsd meg mi ellenségünket
 A kik üldöznek bennünket,
 Egyházi ének.

Imádság. Atyánk, magyarok istene, Te szabaddá teremtéd az embert; akarod, hogy szabad maradjon; szabadsági szent harcunkban sohajtunk hozzád, hallgasd meg kérésünket.

A koronás zsványok azt hazudták a népeknek s hirdették bérlett szolgálk által, hogy Te rendelted a koronás királyokat; atyánk hazudtold meg őket, hirdetvén a népeknek, hogy Te csak embert teremtettél, nem pedig királyokat is; hiszen Te akarod, hogy az ember szabad legyen, hol pedig király van a nép fölött, ott az ember nem lehet szabad; mert a király ur, az emberek pedig jobbágyai.

Értesd meg teremtményeiddel; világosítsd föl elméjüket, hogy átláthassák, miben áll a szabadság. A ki megszűnt egy kis urnak jobbágya lenni, azért még nem szabad ember, ha ő egy koronás nagy urnak, jobbágya.

Nem kérjük tőled, menybeli atyánk hogy csuda által szabadíts meg bennünket a gonosztul, mi a koronás ur, hanem csak azért esedezünk: szegyenítsd meg őt szabadságunk elnyomására intézett ármánykodásaiban, a többit a Te dicsőségedre és magunk hasznára majd elvégezzük.

A koronás fő, még a leggonoszabb is, a Te szentegyházaidban imádkoztat magáért, hogy Te megáldanád őt; és imádkoztat akkor is, mikor ő a népeket vérig sarczolja, hogy Te megáldanád őt e munkálkodásában: Te igaz isten levén ha a koronás urat és szolgálk meghallgatod ilyen kérésükben: igazságod szerint minket is meg fogsz hallgatni, és a koronás főkével ellenkező kérésünket teljesíted. Mert hiszen Te bölcs és igazságos vagy. —

Más népeket is áldj meg mindennel, a mit ohajtanak s a mit Te, bölcs Isten rájok nézve üdvösnek ítélsz: azért mi, nem tudván más népek ohajtását, csak magunk nevében könyörgünk. De mivel azt tudjuk, hogy ha mást nem is, de a szabadságot mindnyájan közösen ohajtlák velünk más népek is; mert Te hatalmas Isten illyenné teremtél minden népeket, tehát ez egyet kérjük egyéb országok számára is.

A mi koronás volt fejedelmünk, a Habsburg Ferdinand, és annak unokaöcse Habsburg Ferencz József, nem koronás, hanem

koronázatlanul nyomorgatónk lenni akaró zsarnok, azt mondják, hogy ők nekünk békét, rendet akarnak eszközölni, azért támadtak ellenünk : Te mindentudó Isten azon mértékben jutalmazd meg őket, a mely mértékben kívánják ők béke és rend által boldogságunkat. Isten, Te tudod minő béke és minő rend az, mit ők számunkra eszközölni törekedtek.

Ne engedd Isten, hogy Magyarország népe gondviselésed iránt kétségbe essék ; pedig kétségbe kell az iránt esnie, hogy van isteni gondviselés és igazság, ha e koronás gyilkosokat azon ámitásaikért, és példátlan hazugságaikért, hogy ők a béke és rend alatt nekünk jót akarnak, meg nem bünteted.

Tudod Te jól, atyánk, minő békét és rendfentartást akarnak nekünk a Habsburg zsarnokok; azt akarják, hogy mi nekik igazhúzó barmaik és szamaraik legyünk, mert csak az igában levő barmok közt van olyan béke és rend, millyet ők kívánnak; azt akarják ők, hogy ha vérig kineznek is, megne moczczanjunk, mert mihelyt egyikünk azt mondaná: ez nem igazság, akkor már nem volna olyan béke és rend, millyet ők akarnak.

Mindeneknek teremője, hatalmas isten, Te nem akarhatod, hogy a Te hasonlatosságotra alkotott ember a Habsburg zsarnokok barmává alacsonuljon, pedig mindentudó levén látod, hogy ők ezt akarják, midőn tehát látod, hogy nem akarjuk azt, mit Te sem akarhatsz, hanem szabadulni kívánunk tőle örökre, reméljük és hiszszük ehhezvaló szükséges segedelmed nem tagadod meg tőlünk

Mi éltürünk mindent, mit ránk mérni jónak tartasz: csak a csapásoknak legnagyobbikát távoztasd el tőlünk: a Habsburgoktól ments meg.

Ha valamelly nagy vétünk miatt, hogy olly annyira gyávák voltunk, miképen a legczudarabb fejedelmi faj előtt borultunk földre s türtük azt magunk fölött; atyánk ha ezen vétünkért büntetni akarsz, csak avval ne büntess, hogy e pokolfajt még tovább is nyakunkon hagyni engednéd.

Küldj ránk inkább pestist, küldj cholerát, csak a Habsburgokkal ne hozz soha viszonyba.

Korbácsold fel ellenünk inkább a tatárokat, mint egykor már történt; csak a Habsburgoktól ments meg uram minket. A tatárok bár sok falut elégetnének, sok marhát elhajtanának is: nem volnának annyira emberevők, mint a Habsburgok, kik az ördögöket is felülhaladó gasszággal akartak minket kiirtani.

Megismerjük, Uram, hogy nagy a mi vétünk, mert a Habsburgokat uralni, fejedelmül ismerni, olly iszonyu hitványosság, hogy menyköveiddel kellett volna bennünket sujtanod, uram, hogy a Te teremtményeid, enyire tudtunk elvetemedni: de azért

kiáltunk irgalmasságodhoz, büntess bármi érzékenyen, bocsáss ránk sulyos csapásokat, sulyosbakat még, mint az egyiptomiakra, mikor jármuk alól az izraelitákat kiszabadítád: csak azon gyalázatossággal ne büntess, hogy a Habsburgok még egyszer fejedelmünk legyenek.

Megbocsátunk mind azon polgártársainknak, kik eddig, s még most e kemény harczunkban is az ellenséggel czimboráztak; kik hazánkból kiszöktek s most ellenünk, hazájuk, s testvéreik ellen ármánykodnak; kik világos árulók lettek; kik az ellenségtől hivatalt fogadtak, mind ezeknek megbocsátunk, és kérünk téged felséges Isten, te is légy irgalmas kegyelmes nekik, bocsásd meg bűneiket, miként mi: de mért bocsátunk meg nekik? mért nem zaklatunk téged könyörgésünkkel? azért uram, hogy gazdálkodjál a büntetésekkel; tarsd fen azt mások számára, kik ezerszer inkább megérdemlendik.

Jól tudod szívünk szándékát, mert, te a veséket is vizsgálod, de azért kérésünket szent színed elébe viszzük. Inkább nem ostromlunk avval, hogy adj esőt, aztán meg adj meleg verőfényt; nem kérünk bő esztendőt; semmivel sem akarjuk irgalmasságotat fárasztani, hogy aztán annál inkább megnyerhessük egyetlen egy kérésünket, a mi ebből áll: büntesd meg a Habsburgokat s polgártársaink közül azt, ki legelőször indítványozni merészeli, hogy mi a Habsburgokkal alkudozzunk, s hogy közülök valaki e hazában fejedelmkedhessék; és büntesd meg olyképen, a mint még embert nem büntettél, mióta Isten vagy.

Ámbár tudjuk, hogy ezer meg ezer neme van bölcseséged tárházában az oly büntetéseknek, millyenek még a mi gyarló agyunkban meg nem fordultak; és a büntetés nemét kiválasztani szent akaratodra bizzuk; de mégis kitarjuk előtted a mi szívohajtásunkat is, ha azt helyeselni, kegyelmeskednél:

Változtasd azon hazánkfiát, ki tán tanácsolni fogná, hogy a Habsburgok még egyszer Magyarország fejedelmei legyenek, változtasd őt, kérünk olyanféle barommá, mely ökröt és szamarat együtt ábrázoljon; szarvai és fülei közt homlokán legyenek e szavak: ez az, ki a Habsburgokat fejedelmeül óhajtotta; és e barmot alakítsd oly formán, hogy hátán legyen egy Habsburg ivadék, kezében korbáccsal, s a kettős ábrázolatu barmot szünet nélkül korbácsolja; és ne engedd e barmot legalább ezer évig megdöglenni, hanem tedd kötelességévé, hogy egyik országból másikba tévelyegjen; hogy lássák, ismerjék a világnak minden népei.

Ha pedig az történnék meg, hogy éppen a törvényhozásnak egy része s borzasztó még gondolni is — és talán többé

akarná ezt, kiket illy esetben nem törvényhozóinkul többé, hanem a Habsburgok alacson eszközeiül kellene tekintenünk, mielőtt a határozatot meghoznák, melly szerint a Habsburgok lennének ujra fejedelmeink, bocsáss rájuk tüzes esőt, melly őket megemészsze, mint tevéd hajdan Sodoma és Gomora városokkal.

Vagy ha isteni bölcseséged szerint nem azokat tartanád büntetésre érdemeseknek, kik polgártársaink közül illy javaslatot tennének, hanem csupán magokat a Habsburgokat, kik ördögi politikával, mesterségesen eszközölték, hogy köztünk illyenek találthassanak, elrontván őket még anyjuk méhében huszad íziglen: akkor büntetésednek minden súlyával s mindennemű csapásaival a Habsburgokra nehézkedni méltóztassál. Bűnhezd őket minden ivadékiában utolsó íziglen, kik bármiképen résztvettek abban, mit ellenünk elkövettek.

Ha ki nem pusztítod őket uram, hanem élni hagyod, éltesd őket úgy, hogy vedd el előbb szájuk ízét, aztán gyötörd őket kínzó görcsökkel, valahányszor magyarországi emlék kerül szemök elé.

Midőn körmőczi aranyt látnak, görcsök rántsák össze minden tagjaikat, s emlékeztessék arra, milly csalárdul szivárogatták őket azokat saját hasznukra, s milly gyalázatosan vesztgették meg vele polgártársainkat, hogy hazánk érdeke helyett a Habsburgok hasznára dolgozzanak.

Midőn magyar huszárt és honvédet látnak, gutaütés kerülgesse őket, de azért meg ne üsse, hogy szörnyet haljanak, hanem marcangló lelkismeret kinjai közt éljenek, ha ugyan jutott nekik is uram, lelkismeret a Te kegyelmedből.

Midőn magyar kenyeret látnak azon országban, mit neveznek osztrák-oroszagnak, hol nekik élniök, vagy csak élniök megengeded, uram: akkor rántsa össze a görcs minden izmaiakat és inaiakat, hogy emlékeztetve legyenek: milly sok szegény magyar polgárnak vették őket el verejték közt keresett kenyerét az által, hogy égbekiáltó igaztalan háborúval támadtak meg bennünket.

Még akkor is görcsök kínozzák őket, midőn magyarországi szénát látnak, melly ő általok kiöntetett véráztatta földből termett, és legyen uram, hogy neki essenek a szénának, és egyék azt, mint hajdan Nabuchodnezár.

Nem számílalunk el mindent, uram, hanem egybefoglaljuk kívánságunkat: minden a mit látni és hallani fognak Magyarországról, mint hegyes tör járja át szivöket, melly az előtt kökemény vala, s kegyetlenül emlékeztesse őket arra, milly igazságtalanok valának hazánk iránt.

Ha pedig, uram, nem hajolnál kérésünkre, hanem magunkra hagynál mondván: én titeket emberekké teremtettelek; adtam ésszt, szabad akaratot, erőt, szép és termékeny hazát, millyen a földön kevés van, de ha mind ezeknek hasznát nem tudjátok, vagy nem akarjátok venni; ha a belétek öntött szabadság vágyat magatok fojtjátok el, s egyetlen ember előtt, ki egy más munkás embernek saruját megoldozni is alig érdemlené, meghajoltok, oktalan barmokként engeditek magatokat általa vezettetni, mint a hogy egy gyöngye gyermek a szekér jármába fogott hat erős ökröt is önkénye szerint terelgeti, nem gondolván meg, hogy csak egyik szarva hegyével is semmivé tehetné; ha így cselekesztek, nem akarok csodálatosan rajtatok segíteni: o akkor uram bocsáss meg nekünk, hogy kísértettünk téged.

VIII.

Ugy van. Mintha istennek menydörgő szavát hallanók, boszankodását jelentvén ki: miért kísértjük, mit zaklatjuk hiában, midőn ő mindent megadott nekünk, csakhogy otrombák és hitványok valánk, azoknak hasznát nem tudván eddig venni.

Haragjának nyilatkozványát véljük hallani, midőn az ész a maga munkálkodását bennünk megkezdi, mintha súgná: hát nem veszed észre, hogy magadban van már az Istennek része, hogy én vagyok az, az ész? *) Hallgassatok meg engem, a ki benetek lakom.

„A mint többen együtt vagytok, s a mennyivel többen vagytok az egynél: annyival erősebbek vagytok, mint az egy.

„Tehát csak akarnotok kell, hogy az egy ember, ki annyszor gyöngébb nálatok, mennyiszer ti többen vagytok, fölöttetek ne legyen, és nem lesz fölöttetek.

„A leghatalmasabb zsarnoknak sincs semmi ereje, mihelyt ti sokan akarjátok, hogy ne legyen ereje. Minden fejedelemnek vagy zsarnoknak (mert e keítő egyet jelent) egész hatalma a ti gyávaságtokon alapszik.

„Ha magatok földig leborultok egy ember előtt, ki sem nem erősebb, sem nem jobb mint egyik akármellyitek, s mégis azt mondjátok: azon egy a ti uratok, ti pedig jobbagyai vagytok, s fölhatalmazzátok arra, hogy ő fölöttetek ítéljen, s benne-

*) Békesebb időben majd kiegészítem e című munkámnak töredékeit „Ész tönk öd és” (filozofia), melyben azt is fejtegetem, hogy „szavak elöl, és z esz, lehl, lehel, lélek, őstön, ősztön, ősten, őstun (tesz) isten, (tön) sz-e (é) llem, e lem, sat mind valamennyi egy eszmét jelentenek, mit most isten névvel jelentünk ki.

teket vagy gyermekeinek vagy szolgálinak tartson, mint szeszélye hozza magával, akkor ki más segítsen rajtatok?

„Minél gyávábbak s félénkebbek a népnek egyes tagjai: annál férfiasabb, bátrabb a fejedelmi zsarnok. Tagadhatjátok ezt?

„Midőn száz, vagy ezer, vagy több ezer férfi együtt azért esdekel valami ismeretlen szellem előtt, hogy ez őket egy embertől megszabadítsa, ki egyikök fölött is semmi, (sem anyagi sem szellemi) előnnyel nem bír: ez az emberi méltóságnak olly lealacsonyítása, mellynél nagyobb aljasság alig képzelhető.

„Mit akartok tehát, midőn egy Habsburgtól megmenekedhetés végett imaképen esdekeltek?

„A Habsburg családbul voltak főtisztviselő szolgálók; ezen szolgálak gazul visszaéltek tisztjökkel, elárulván hazátokat; öldösvén testvéreiteket; világosan kijelentvén szándokukat, miszerint hazátokat, mellyet több mint ezred év óta birtok, maguknak sajátjukul akarják elfoglalni; ezt egyetlen egy család mondja, ti pedig millió, meg millió család vagytok: és mégis imádság által akartok tőle menekülni?

„Teljességgel nem akarjátok e nekem hasznomat venni (mi bennetek vagytok, az ész)? Engedjétek meg, hogy szóljak bennetek, ne fojtsátok el hangomat előítéletek által.

„Az isten és ész mi ketten egy vagyunk.

„A mit istentől kértek, ha megadja, azt csak bennem vagy általam adja meg. Mi ketten egy levén, egy célra, egyképen munkálkodunk.

„Mit én, az ész, helyben nem hagyok, sőt kárhoztatok: azt istentől is hasztalanul kértek.

„Én azt mondom: a gyöngébb kérhet valakitől segédelmet erősebb ellensége ellen: de hogy az erős kérjen a gyöngé ellen, képtelenség. Igen de ti száz ezerszer, meg milliószor erősebbek vagytok, mint a gyalázatos, gaz, áruló Habsburgok családja, tehát minő orzával kérhetek segédelmet a gyöngé ellen? És ha az isten, kivülem, nélkülem kéréstekre felelni akar, mást nem mondhat, mint a mit én mondtam. Vagy ha mond, e dorgálását mondja ki rátok: miként bírjátok magatokat annyira lealacsonyítani; miként tudtok emberi méltóságtokrol úgy megfélemedezni; hogyan tudjátok férfias bátorságtokat annyira legyalázni, megsemmisíteni: hogy egy gyöngé család irányában tőlem kértek segédelmet?

„Nektek csak néhány szóbul álló határozatok minden más eszköz s fegyver nélkül, elég a Habsburgoknak rátok nézve bármelly káros hatását megsemmisíteni, s ha szükséges volna

még más módnak használása is, hátra van minden fegyveretek s egyéb testi és lelki erőtök: tehát minek kísérteni istent, hogy ő munkálkodjék helyettetek s használatlanul heverjen azon benetek elszórt, de egyesülés által szinte alig kimondható nagy erő, s hatalom?

„Minek adatott volna nektek a föbe és karjaitokba erő, ha azt használatlanul akarnátok hagyni? Kérhettek e arczpirulás nélkül új erőt, midőn azt sem használtátok még, a mi birtokotokban van? És megérdemelnétek e, hogy nektek más, új, fölösleges erő is adassék, holott a meglevőnek sem vettétek még hasznát?

„A ki nem a maga erejével, hanem valakitől kölcsönkért vagy ajándékban kapott erővel tud s akar csak munkálkodni, de a magáét használatlanul elhanyagolja: az, annak sem birja hasznát venni, a mit a kölcsönzött erő segédelmével kivivott; mert azt mindenkor könnyen visszavívhatják tőle mások, mihelyt ő nem segítetik s mihelyt azon mások vagy a magok erejét felhasználják, vagy mástól segílyt kapnak.

„Pedig kaphatnak éppen úgy mint ti, mert megvolt már régen írva, én magam nyilatkoztattam a nazareti böles ajkairól, hogy a rozszul sáfárkodótul még az a kevés is elvétetik, a mie van, és adatik annak, kinek többje van.

„Mi által érdemeltétek meg mások fölött, hogy kiváltkép csak nektek adassék istentől segíly? Hogy a Habsburgok zsarnokaitok valának, azért gondoljátok, hogy fölöttük inkább nektek adatik isteni segíly, mivel a zsarnokság isten elleni bűn?

„De gondoljátok meg, hogy ti vagytok okai a zsarnokság létezésének. — Ugyanis, ne volnátok csak ti gyávák, zsarnokság sem létezhetne. A zsarnok használ engem (az ész), ti pedig nem használtok, hanem gyáván hajtjátok meg előtte nyakatokat, engemet sárba tiportok, vagy pedig az elöitéletekkel fojtotok el.

„Már e szerint mellyiteknek van több joga isteni segílyt igényelni, nektek e, kik megvetitek, legalább nem használjátok az ész: vagy a zsarnoknak, ki avval jól sáfárkodik?

„Olyat ne kérjete, a mitek különben is van, csak használjátok.

„De azt mondjátok talán: a Habsburg-zsarnok igen erős, mert nem maga van, hanem sok bérencze, zsoldosa, ti pedig — bár összetartva száz meg száz ezerszer erősebbek — szétszakadozva, szétszórva egyenként, vagy néhányonként gyöngök vagytok irányában, és azért van isteni segílyre szükségetek?

„Erről isten s én nem tehetünk; miért nem tartotok össze? miért nem értetek egyet? az a ti dolgotok.

„Isten, ha külön hatalomnak veszitek, bármit kérjetek tőle én rámtal, azt mondja, — használjátok engem (az ész).

„Én szüntelenül sugom nektek, mit kell tennetek, de nem hallgattok rám. Én örökké ezt mondom nektek: akarjátok mindnyájan egyetértve teljesen szabadok lenni, s azonnal szabadok lesztek, de ti nem tudjátok a szabadság böcsét érezni; nektek a szabadság nem a legdrágább kincsetek. Ti ezer meg ezer csekélységet, — hogy ne mondjam semmiséget — a szabadságnál többre becsültök.

„Némelyek közületek czimeiket, mások pénzöket, még mások házaikat, ismét mások tétlenségüket, megint mások ruházatjukat; majd meg mások hivatalukat vagyis az avval járó évi díjukat szeretik inkább, mint a szabadságot, s így tovább.

„Majd mindeniknek van valami kedvencze, mit a szabadságnál többre becsül. És így nem gondoltok vele, csak ezeket nektek meghagyja a zsarnok, mit bánjátok ti a többit? Az ökörnek is meglevén szőre, kemény bőre, s csak legyen a jászolban szénája, mit törődik egyébbel?

„Én szüntelen sugom nektek, hogy a teljes, tökéletes szabadság legnagyobb becsü; édesebb mind annál, mit ember édeset ismerhet; és még azon felül a tökéletes szabadság mellett szint azokat is mind bírhatjátok, mitől megválni nem kívántok; mikhöz annyira ragaszkodtok; sőt a szabadság ülén mind azt, miken annyira, s egyedül csüngtök, még nagyobb mértékben élvezhetitek: és ha ezt még sem hiszitek nekem, nem tehetek róla.

„Azt nem tagadhatjátok, hogy a kiknek van ugyan egy nagy becsü valamijök (például én, az ész vagyok azon valamijök), de ha a valamit éppenséggel nem használják, olybá tart-hatni, mint ha ezen valamijök teljességgel nem is volna, tehát ezeket bátran egy sorba lehet olyanokkal helyeztetni, a kik, vagy a miknek ezen valamijök nincs (egy csorda marha például).

„Ha ez áll — pedig megczáfoltatlanul áll: — akkor éppenséggel nem is vehetni rossz néven, midőn egy ember más embereknek száz meg száz ezreivel tetszése szerint bánik, s terelgeti előrehátra, mint egy bojtár, vagy pásztor a nála egyenkint is sokkal erősebb darabokból álló roppant nagy csordát.“

Igy szól az ész.

Ára 6 ezüst krajczár.

Debreczenben,

nyomatott a város könyvnyomdájában.

1849.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Harmadik iv.

DE BALLAGI GEZA.

IX.

Mig királyság létez, s a hol létez: addig, olt a társaság tagjai nem szabadok.

A királyság, mint átok nehezkedik az országokra. A királyság minden rosznak forrása; ebből ered az emberiségre minden nyomor.

Én tudnám az eddigi örökös nyomornak más okát is adni, mint tevém „Józan ész” című munkámban, de ezen ok végre mégis csak okozat, mellynek első forrása, tehát oka a királyság.

De mivel így egyszerűen állítva, ezt némellyek nem hiszik el; és mivel találtnak olyanok is, kik elhiszik ugyan, de saját érdeküket mások érdekének háttérbe szorítása által csak a királyság palástja s pajzsa alatt mozdíthatják elő, s mivel azt mondják, hogy a királyság igen jó, s áldást áraszt az országra: szükségesnek tartom mélyebben beleereszkedni.

Sokan azt mondják: a nép nem érett még meg a respublikára, a népnek királyság kell. Csak mondjátok, ha nektek úgy tetszik; ám higyétek, hogy minket még tovább is árníhattok.

Veséteket is ismerjük; mi nektek, kik azt lármázzátok, hogy jobb a királyság, nem hiszünk soha. Ti annyi ovatossággal éltek, hogy nem meritek egyenesen, férfiasan kimondani ezt: mi jól tudjuk, hogy a köztársasági kormányzás az egész országra, vagy nemzetre nézve, százszor jobb, mint a királykodás, de nekünk némellyeknek, kik henyelők szeretünk lenni; kik magunk emberségéből nem tudunk elélni, hanem csak úgy, ha a nemzet milliókat ad a királynak, s mivel a király igen természetesen maga meg nem eszi azon milliókat, nekünk is juttat belőle, tehát ezért pártoljuk a királyságot.

Ti ezt nem mondjátok, de ez van szívetekben s agyatokban; szóval pedig mást mondotok; azt mondjátok: a nép nem érett még meg a köztársaságra; de azt, mit lelketekben tápláltok, nem teszitek hozzá. És mi az, mit lelketekben tápláltok? ez: és mi igyekeznünk is fogunk, hogy a köz-

társaság behozatalára meg se érjen soha. Ez ohajtások.

Vagy jobban mondva, mivel ti igen jól tudjátok, hogy a köztársaság életbeléptetésére nem szükséges nagy érettség, s a nép bizony minden órán kész azt elfogadni, csak ti akadályul ne szolgálatok, mert akaratotok ellen is megérett, tehát tulajdonképen nem is azt mondhatjátok, hogy igyekezni fogtok, hogy meg ne érjen, mivel ezt haszontalanul mondanátok, hanem legfőlebb így gondolkodhattok magatokban: mi minden áron gátoljuk a republikát, mert ha az megszületik, akkor vége van a mi henyélhetésünknek; nem hizhatunk többé a munkás népek keresményéből, fáradsága gyümölcséből.

Talán alig szükséges emlitenem is, hogy midőn én itt a királyság ellen emelek szót, nem magát a királyságot, mint czímet értem, hanem a mostani alakjában, lényegében minden eddig megkívántatott kellékekkel felruházott királyságot értek; mert ha a társaságnak bizonyos meghatározott időnként újra választott főtisztviselője nevezetnék királynak (s pedig éppen úgy lehetne királynak nevezni, mint elnöknek vagy kormányzónak), azon állapotot itt értetni nem akarom; ugyanis nem a név vagy czím okozza a nyomort, hanem azon tulajdonságok, mik most a királysággal együtt járni szoknak; mellyek szerint a státus így áll: a hazaföld jövedelmet biztosító pusztá; a nép rajta munkálkodó béres sereg; a király az úr, a pusztának haszonvevője, vagy tulajdonosa. Nem így van e? Nem mondja e a király: az én népeim, az én birodalmam, országom? s nem mondja e a népek még törvényhozó testülete is, hogy mi a királynak hiv alattvalói vagyunk?

Ezen királyság az, mi lidérczkint nehezkedik rajtunk; elfojtja lélekzetünket; elzsibbasztja testi lelki erőnket; fölemészti munkánk gyümölcsét; meggyalázza emberi méltóságunkat; megfertőzti erkölcsiségünket; kiszíja vérünket.

Itt eleve csak azt kérdem: olly kormányzást kíván e a nép (mellyet némelylek meg nem érettnék szeretnek mondogatni), mi temérdek költségbe kerül, vagy ollyat, mi csekély költségbe kerül? A ki nem sült bolond, azt fogja mondani: én ollyan kormányzási formát kívánok, a mi legkevesebb költséggel jár, és mégis legjobban elintéz mindent.

Azt kell tehát világosan kimutatni, hogy a republikai kormányzás sokkal kevesebb költséggel jár, s mégis mindent jobban elintéz mint a királyság.

Midőn tehát a republika mellett, s a királyság ellen szólunk, feladatunk azt megcáfolhatlanul kimutatni. s a hogy mon-

dani szokás, mintegy kézzelfoghatóvá tenni, hogy a köztársasági kormányzás százszor s ezerszer kevesebb költségbe kerül, mint a királyság; s mégis százszor s ezerszer jobban intéz el mindent, mint a királyság; s ez a tengely, mi körül forognak e tárgy fejtegetésében gondolatkerekeink.

X.

A státus, vagy polgári társaság célja nem lehet az, hogy minél több, minél nagyobb terheket viseljünk, hanem inkább az, hogy minél nagyobb jólétre, boldogságra juthassunk, de ezt csak úgy érhetni el, hogy minél kevesebb terhet viseljünk; mert tagadhatlan az, hogy a nehéz terhek nem tevőrészei a lehető legnagyobb boldogságnak; mert ha a teher tenné a társadalom által remélt boldogságot, akkor azok, kik bő vagyonuk, terjedelmes birtokuk után uraskodva, jólétben voltak, boldogságban usztak: a szegény embereknek minden terhét magokra kellett volna rakniok, holott nem éppen az által boldogultak e, hogy a tehert nem csak másokra magokra nem rakták, de még a magok teherrészt is lehányták, s mások (a szegények) vállaira hárítani minden módon igyekeztek?

Két dolgot kell itt világosan kitüntetnünk;

egyik: nincs olly együgyű emberi teremtes, melly azt mondaná, hogy ő inkább nagy terhet akar viselni, mint kis tehert;

másik: nincs istennek ismét olly együgyű emberi teremtese, melly olly tisztviselőt ohajthasson, s olyanra bizza ügyét, pénzét, mindenét, ki semmiért sem felelős; kit hivatalából letenni, s vétkeért, rossz sáfárkodásaért megbüntetni nem lehet.

Ez pedig a király; ez maga személyére is iszonyu pénzösszeget, milliókat követel, a polgári társaság jövedelmeiről is soha nem számol; azt átkos czélokra vesztegetheti, s azért még sem lehet megbüntetni; mert hogyan lehessen, ha ő király, tehát a nemzetnek ura, a nemzetnek minden egyes tagjai pedig neki jobbagyai? a jobbagy, urát meg nem büntetheti; ha ő meghal, fia, s unokája folytatja mind azt, mit az apakirályban egyetlen egy ember sem szerethet; tudnillik azt, mit e fölebbi két pontban elmondottunk.

Illyen a király; vagyis azon kellékekkel, tulajdonságokkal felruházott egyén, kinek szükségképen kell azokkal birnia, a királysági fogalom szerint, miket benne senki nem szerethet, ha bár magát a királyt, mint embert, e tulajdonságok nélkül, becsülni tudná is.

Minden polgár jobban szereti, ha az álladalmi, vagy országos költségekhez egy bizonyos mennyiségű vagyon után csak két

forintnyi adózással kell járulnia, mint ha ugyanazon bizonyos mennyiségű vagyontul tiz forintot kell adóznia.

Nincs istennek olly együgyü emberi teremtsé, melly azt vallaná, hogy ő inkább akar 10 forintot adózni, mint 2 forintot. (Nehogy valaki erre ezen nyomoru ellenvetést tegye: de igen! debizony vannak olly lelkes hazafiak, kik többet adnak, mint rájok esnék, és szívesen adják: kijelentem, hogy itt a szoros köteleiségről van szó, nem pedig hazafiságrul; mert hiszen a fellángolt hazafiságnak nem az ország törvényei, hanem szíve és tehetségei szabnak határt; a föllekesült hazafi ad annyit a kötelelességen felül, mennyit tetszik, s mennyit képes).

Ismét, nincs istennek olly együgyü emberi teremtsé, melly azt ohajtaná, hogy: a község elöljárója, például a bíró, ne számoljon a község pénzéről; a bíró vegyen ki a maga számára a község pénztárából, például évenként tizezer forintot; azaz annyit, mennyi jövedelme tiz gazdának együttvéve sincs; s ezen tiz ezer forintnyi évi fizetésért azonban a bírónak semmi kötelessége se legyen, hanem nevezzen maga mellé négy öt embert, kik helyette a dolgokat vigyék; de ezen négy öt embert is ne azért nevezze ki maga mellé, mint ha rájok elég munka jutna, mert egy ember is elvégezhetné, hanem azért nevezze, hogy közülök egyik másik mindig ráérjen bíró urammal egy kissé tereferélni, poharazni, vagy filkózni, mert különben bíró uram szörnyen megunhatná magát; de mivel azt senki sem örömet teszi, hogy a magáébül fizesse azon embereket, kik nem neki, hanem a községnek dolgoznak, tehát a bíró uram által kinevezett négy öt embernek is szükséges, hogy a község fizetést, még pedig illendő fizetést adjon; azon felül pedig, ha a község bírāja valami hibát követ el, őt se hivatalából letenni, se megbüntetni ne lehessen; hanem fia, s unokája is éppen így választás nélkül a bíróságban következék, s tegyen mindent csak úgy, mint apja tett.

Ugyan kérdem, embernek lehetne e azt mondani, ki ohajtaná, hogy a községi bíró vagy igazgatás illyen legyen?

Pedig, ha ez igazságtalan, esztelen a községre nézve: az illyen kormányzás igazságtalan s esztelen az egész országra nézve is; mert hiszen az ország nem egyéb, mint sokfelé elszórt emberekül álló egy igen igen nagy község. És a királykodás nem illyen e?

Ti nyomorultak, kik azt mondjátok, hogy jobb a királyság, mint a reszpublika: ne káromoljátok istent, s ne gyalázzátok meg magatokban az észet.

XI.

Midőn azt akarjuk megmutogatni, hogy a státusra nézve a királyság rossz, ellenben a republikai kormányzási mód sokkal jobb, hogy ez állítás támogatásában könnyen boldogulhassunk, csak azt kell megmutatni, hogy a republikai kormányzás sokkal kevesebbe kerül, azaz hasonlíthatatlanul kisebb terhekkel jár. És mivel föltétlenül kimondám, hogy nincs ember, ki inkább azt a kormányzás formát nem kívánná, melly aránylag sokkal kisebb terhekkel jár: tehát midőn ezt ki mutatjuk, közvetve egyuttal azt is hatalmasan támogatjuk, hogy a republikai kormányzás jobb, mint a királyság.

És pedig rossz a királyság, ha a legjobb férfiú üljön is a trónuson; mert nem mindig maga az egyén az, ki a státust, mint fene, emésztí, hanem azon kellékek, tulajdonságok, mikkel a királyi egyénnek — mint királynak — birnia, felruháztatva lennie kell.

A király ur, a többi polgároknak egész tömege pedig jobbagyai, szolgálai. A királyság ezt mulhatatlanul megkívánja, különben nem lehetne királyság.

Nem a lehető legbolondabb intézkedés e az; nem kebellázító szokás e az, mi szerint a polgárok százezerei, sőt millioi egy magokhoz hasonló, de gyakran náluknál minden tekintetben hitványabb ember előtt, mint aranyos bálvány előtt leboruljanak; őt uruknak, magokat pedig alattvalóknak nevezzék?

Ez rossz a királyságban; ez az emberi méltóságot lealacsonyító képtelenség; az észtlábbal tapodó szentségtelenség, hogy egy — tán történetesen becsületes — királynak leggazabb, legczudarabb, legelvetemedettebb, s talán egyszersmind legostobább fia legyen a nemzetnek királya, tehát feje! Ez borzasztóság a királyságban.

Midőn ezt valaki csak megpendíti is, vagy midőn gondolatában villan is fel, hogy az szégyentető emberre nézve, ha egy a milliók fölött uraskodik; mondom csupán e gondolat is már forradalom; mert nem kell e a jobb érzésű embernek keblében a méregnek fölfornia, nem kell e keblében minden szentebb érzéseknek forrongásba jönnök, midőn mind azokat történni látja, mik a királyságnak természetes eredményei lenni szoktak!?

Azok, kik a sokaság közt, mint olyanok találtnak, kik a királyságot magasztalják, a köztársaságot pedig roszalják: vagy igen együgyűek, vagy igen rossz lelkűek; ámitók, szóval gazok; itt semmi közép nincs.

Ugyanis az olyanok, kik bizonyos aggodalombul, ovatosságbul, külső s belső körülmények miatt nem akarják, vagy nem me-

rik a respublikai kormányzást jónak vallani s behozni; ezek természetesen a főlebbi két osztálynak egyikébe sem tartoznak; mert hiszen ezek sem nem együgyűek, sem nem roszelelkűek, hanem csupán ovatosak, s magokat szeretik a többek közt azért is ügyes politikuskoknak neveztetni; — de igaz egyébiránt, hogy a politika leple alatt gyávaságuk van eltakarva; mert jó és igen tágas palást ám az a politika; annak árnyéka alatt temérdekféle hitványság, kétszínűség, félénkség, szóval minden olly hiba összehalmozva találtathatik, mik az embert férfiaságából, derékségéből kivetkeztetik.

Es az illyen emberek száma igen nagy, a mi aztán szörnyű baj. Hogy pedig ezek számosan vannak, könnyű megmutatni, mert olly együgyűek és ostobák kevesen vannak, kik azt át ne látnák, hogy az olcsó kormányzás jobb, mint az, mely iszonyu terhekkel jár; és mivel aránylag azok is kevesen vannak, kik roszelelkűség-ből készakarva gátolják a respublikai olcsóbb kormányzást, mert ehhez a roszelelkűségen kívül ugyan csak jókora szemtelenség is kívántatik; és mivel mégis a köztársaság nem létesült eddig, holott e szerint könnyen életbeléphetett volna: világos tanúsága ez annak, hogy azoknak száma ezer meg ezernyi lehet, kik csupán ovatosságbul nem kívánják még a respublikát létesíteni.

Ezen közönbösök, (vagy talán mondhatni félénkek) és ovatosak száma egyébiránt azért is olly nagy, mert azon felekezetűek, kik kénytelenek átlátni, hogy a respublikai kormányzás jobb, mint a királykodás, ugyanazon észnél fogva kénytelenek azt is magokban elismerni, hogy bizony ezt akármellyik tanulatlan ember is átláthatja (csak mesterséges ámitások által tévutra ne vezessék s józan értelmét el ne ferdítsék); tehát nem merik világosan kimondani — mint főlebb megjegyzém — hogy erre a nép nem érett meg, vagy pedig hogy a respublikai kormány roszt; ezt nem merik egyenesen vallani, hanem csatlakoznak azokhoz, kik vagy félénkségből, vagy ovatosságbul nem tartják még a köztársaságot kikiáltandónak.

Ezért olly nagy a közönbösök, félénkek s ovatosoknak száma.

Azok, kik az ovatosokhoz csatlakoznak, de csak színből, vagy politikából csatlakoznak, ugy gondolkoznak magokban, hogy így, ezen ürügy alatt is czélt érhetnek, a nélkül, hogy a magok érdekének előmozdítása, vagy legalább fentartása által a közjónak ekképeni akadályozása miatt másoknak méltó haragját magok ellen ingerelnék; mert így, — ugy mondják ők magokban — a respublikai kormányzást végtelen időig hátráltathatni, a királykodást pedig fentarthatni; hiszen az illyenek száz meg több okot is tudnak kigondolni, hogy most ezért, most meg ezért, majd ismét azért nem tanácsos a respublikát behozni.

Az ilyeneknek szokott szólásmódja ez: hiszen jó volna az a republika úgy elméletben, de gyakorlatban nem megy ám, míg az emberek tökéletesen kifejlődve nincsenek.

A rozlelkűek, az álnok farizeusok! mintha bizony valakinek a száraz homokon kellene előbb uszni megtanulnia, mielőtt a vízbe menne! Ezen emberek a leggyalázatosabb ámitók. Ők szívesek többi embertársaiknak minden szépet és jót ígérni, de bizonyos föltételek alatt, hanem arra gondjuk van, hogy azon föltételek ne teljesedhessenek soha.

Igy szoknak ők minden újabb eszménél tenni, mely főképp csak a közjónak hasznára czéloz, s az ő saját érdekeket bár legparányibban is korlátozza.

Mikor a tiszta lelkű s igazságos férfiú látja, hogy ez vagy az, mind egyes emberek kárával, mind pedig az álladalomnak ártalmával csupán a maga hasznát erőködik előmozdítani, a közkötelességek alól pedig ravaszul kisikamlík: akkor benne fölláznak az érzések, forr benne minden, s néha nem birván indulatát fékezni agyon is üli a gaz farizeust; ez nem más benne, mint forradalom.

Minden nagy felhő és zápor az igen apró gőzrészecskéből lassanként támad, erősödik, de a legpiczinyebb gőz is csak olyan víz, mint a zápor: így a forradalom is csekély részecskéből alakul össze; minden egyes emberen elkövetett bármiféle méltatlanság, vagy igaztalanság hozzá mért arányos részét okozza a forradalomnak; mely apró részek összehalmozódva néha oriássá nevelkednek, s ekkor nagy a forradalom; pusztít, elver, elsöpör mint a zápor.

Minden szikra, mi a forradalmakra egykor valaha alkalmul szolgálva, talán országokat borít lángba, a királyságból támad; a királyság szolgálat rá okot.

XII.

Számos és feltűnő példákban fogom bebizonyítani, miként támad a forradalom, s kell szükségképen támadnia, azonban itt előlegesen csak egyetlen esetet említek meg, mielőtt azt igyekezném bebizonyítani, hogy a királyság a forrás, melyből az emberiséget nyomorgató polgári bajok tengere támad.

Az emberek távolban keresik sokszor az okokat, példákat, s a szemök előtt levőt nem veszik észre; minden lépten nyomon van, csak ép érzékeinknek, s eszünknek hasznát venni igyekezzünk. Én fölveszem itt például, mi úgy szólván, orrom előtt van.

Debreczenben a Burgundia utcában ablakom alatt olly bor-

zaszlóan rosz az ut csős időben, főleg tavasszal, hogy majd teljes lehetetlenség rajta áthatolni. A szekerek elakadnak, se előre, se hátra nem mozdulhatnak. Kezdődik aztán a marhakinzás, a káromkodás, és egyéb, mi a forradalomnak keletkezése; mit szomoruan, de egyszersmind méltányos boszankodással állíthatok.

A gondatlan s csak márul holnapra élő, ebben semmit sem lát: a gondolkodó ember pedig ezen Burgundiai botrányban a legvéresebb forradalomnak magvait látja.

Már ugyan minő képtelen állítás az, hogy a Burgundia utcai sárban forradalom volna! — fogja egy némelyik mondani. — Igazsága van, mert természetesen nem a sárban van a forradalom, hanem ez kelti föl az emberekben, kiknek szerencsétlenségük terhesen keresztül hatolni, s kik ennek tanui.

Nem kell e szükségkép bárkinak is — ezt látva — erre fakadnia: ugyan mért nem csináltatja ezt meg a roppant nagy és gazdag város eluljárósága, holott ez nem kerül sokba, mert van elég szemét; van a városon kívül bővében homok; s lejtőre igazítani az ut két szélét, hogy a víz leszivároghasson, nem sok nap-számba kerül, csak gond és akarat kíváncztatik.

Midőn ember e nyomorúságot látja, s midőn tudja, hogy az eluljáróság nem magáébul tenné, mert a város költségeire mindennemű forrásokból bőven szaporodik a jövedelem; s midőn tudja, hogy az eluljárók mihelyt hivatalba lépnek, azonnal fölveszik magokat, gazdagodnak, s a miből természetesen azt kell következtetni, hogy nem a fontos köteleességeknek szigorú teljesítése van szívében, hanem fő figyelmüket arra fordítják, miként lehessen legrövidebb idő alatt (bármilyen utakon) megvagyanosodni; mondom, midőn így az első gondolatbul, hogy mért nem csináltatja ezt meg a városi eluljáróság, egymás után egész lánczolata támad a gondolatoknak; s ezen gondolatok mind meg annyi okok sorozatát képezik az egyszerű első gondolatnak, hogy mért nem csinálódik meg a botrányos ut: akkor szükségképen föllázadnak az embernek jobb érzelmei, miből aztán tompa vádak emelkednek, míg végre kitörésre kerül a dolog.

Mind az, mi emberben, mint méltó boszankodás él, nem más, mint forradalom; mind azon tépelődés, elégedetlenség, ingerültség, mit az illetőknek hanyagsága, visszaélése, a közjövelmeknek lelkesmeretlen kezelése, az igazságtalan eljárás szül: nem egyéb mint forradalom, habár véresen még nem nyilatkozik is.

Az ember elfojtja magában sok ideig, az ilyenek miatt saját érzelmeit, s ezt teszi húsz, harmincz, ötven, száz sőt több is, míg a körülmények úgy hozzák magokkal, hogy egy elszántabb, bátrabb férfit sodor a méltányosan ingerültek élére a kedvező sors, ki az

elégedetlenek érzéseinek tolmácsává válik; nűdön talán éppen az elnyomatás legkiáltóbbá lőn; az igaztalanság magas fokra hág, szemtelenül s egész nyilvánossággal üzetik; s midőn az igazságos követelésnek ellene szegűlnek azok, kik az elégedetlenségnek okozói valának: ekkor aztán a már régen, de csak elszórt egyesek lelkében élt forradalom zivatarosan tör ki, véressé, pusztítóvá változik. De szükséges a pusztítás is, mint a villámok minden kártekonyságok mellett is üdvösek a lég tisztítására; ezt maga a természet kívánja így meg.

Ha aztán ilyenkor, a forradalomban ártatlanok is hullanak, vérzenek el; minden ártatlanul kiömlött csöpp vér azok lelkére szál, kik az elégedetlenségre, forradalomra okot szolgáltatattak, igazságtalan eljárásuk, telhetetlen pénzsomjuk, felebarátjaik iránti dőlyfösségek által, legkivált pedig az által, hogy hivatali szent kötelességeket nem teljesítették.

En ez által nem azt mondom, hogy éppen és csak a Debreczeni város eluljárósága, és ezen módon jár el: igaztalanságok, visszaélések, elhanyagolások vannak kisebb nagyobb mértékben. más meg más alakban bárhol is, hanem csupán például hoztam fel, hogy egyetlen egy nagy botrány elég arra, hogy a kedélyeket felizgassa, mi aztán tovább harapódzik; mert fürkészik azoknak minden nemű eljárásaikat, kik a botrányt okul szolgáltni engedték.

XIII.

Szigoru igazság nem levén, — mert hiszen, ha az eluljáróság szigoruan, szoros igazság szerint járna el minden kötelességeiben, nem is lehetne ok a forradalomra — a hiba mindig, vagy majd mindig a gyöngébbre háromlik: az pedig, ki okot szolgáltatott a forradalomra, rend szerint a hatalom, tehát erő kezében levén hibátlannak találja magát; ez világos, mert hiszen ugyanaz szokott vagy egyenesen, vagy közvetve bíró is egyszersmind lenni, a ki ellen a forradalom történt, és természetes, hogy ő azokat fogja bűnösöknek vallani, itélmi, kik lázongtak, elégedetlenkedtek, s meg az eluljáróság sérthetlensége ellen is — mint ők szokják mondani — föltámadni vakmerősködték.

Ha a forradalom olly nagy mértékben nem működik, hogy magában azokat, kik ellen keletkezett, föl nem emészti, vagy el nem söpri, hanem olly csekély eredménynyel csillapodik le, melly végezt nem is volt érdemes valamit kezdeni, s azok, kik ellen intézve volt, épen maradnak, vagy pedig még hivatalukban is meghagyatnak: akkor a forradalom nem hogy megszűnt volna, de sőt még csak akkor válik elkeseredettebbé. Mert azok, kik ellen a

forradalom támadt, még inkább elbizakodnak, úgy gondolkodván, hogy a nép nekik ad igazságot, minthogy ők hivatalaikban megmaradtak, mit megtartaniok másképp lehetetlen volt volna: ellenben azok, kik a forradalmat kezdék, megaláztatnak, sőt üldöztetnek, s bünheztetnek is.

Igen, de ezek így méltó elkeseredettségökben még több erélyt fejtenek ki; még inkább daczolnak a zsarnokoskodó elüljárósággal; igazságos haragukban minden alkalommal közlik fájdalmas érzéseiket; ez aztán végetlenig terjed, mivel embernek nem igen van hatalmában elfojtani keblének fájó érzéseit, mire őt természete készíti.

És pedig annál inkább nem tudja — de nem is akarhatja — elfojtani, mert azok, kiknek sikerül a forrongó kedélyeket elnyomni, vagy inkább csak megalázni, rendszerint alacsonyan, embertelenül bánnak azokkal, kiket legyőzniök sikerült. A hatalmasok, kik igaztalanságaik által a forradalomra okot szolgáltatnak, közönségesen hitvány, csürhe, szemét embereknek szokják azokat tekinteni s nevezni, kik a forradalmat kezdik.

Tudjuk pedig, hogy semmi sem annyira kebellázító, mint mikor a gazok, csak annál fogva, mert részint a vak sors, részint árnyzkodás, vesztegetés, vagy éppen erőhatalommal jutottak magas hivatalra, mit igazságtalanul bitorolnak, mondom iszonyuan kebellázító, mikor ilyenek vakmerősködnék, azokat szemét, hitvány embereknek nevezni, kik a legtisztább igazságérzettől ösztönözöttetve tették azt, a mit tettek; tudnillik forradalom által a temérdek visszaélést orvosolni akarván.

Mert hiszen mi ezeknek czélja, kik mint forradalom emberei feltűnnek s nyilatkoznak? Semmi más, minthogy minden a legszigorubb igazság szerint történjék, hogy teljesítse mindenki kötelességét; ne sanyargassa egyik a másikat; ne lopja a tisztviselő a község jövedelmeit; ne huzza a hivatalnok érdemetlenül fizetését, sat.

A mint említém, számos példákban fogom mutogatni, miként s mi okbul támad a forradalom, s kell szükségképen újra meg újra támadniok, vagyis inkább tart folytonosan mind addig, míg a társadalomnak alapjai a szigorú igazságra nem lesznek fektetve; szóval míg a bajok gyökeresen nem orvosoltatnak.

XIV.

Hazánkban az eltörölt (s még fenlevő, de sürgetően eltörlendő) hűbéri maradványok megszüntetéséért is következetességből) urbéri-ségekért az ország kárpótlást ígért mind azoknak, kik ettől elestek.

Az urbéri tartozások kamatkép jártak a tőkének tekinthető földekért, melyek azoknak sajátjaikul vétettek, kik földesuri czim alatt fordultak elő.

Én szentnek, sérthetlennék tartom mindenkinek tulajdonát: s kívánom, hogy illyennek tartsa más is az enyémet, a mi párányi van, mit aggság, gondok közt, éjjel nappal fáradva, verejtékezve szereztem.

Nekem is keservesen esett, mit tölem a volt helytartótanács könyvekben eltulajdonított, (mert csak ezekben volt mindenem) mi több izben történt, de a mit majd más alkalommal számlok el, tehát a mi rám nézve sérelmes, igazságtalan, másra nézve is az; s így mit magamnak nem ohajtok, másnak sem ohajthatom.

Legyen szent mindenkinek tulajdona, de természetesen igazságos tulajdona, mit kiki maga szerzett, vásárlott, vagy igaz uton szerzettbül, másoktól, rokonoktól öröklött.

A forradalmat s annak okait fejtegetve kénytelennek érzem magam a tulajdon fölött némelyeket elmondani. Ki ebbeli elveimet bővebben ismerni kívánja, már egyszer fölemlített „Józanész“ czimű munkám 3-ik részére utasítom, mely a nevelésről szól.

Mit az ember fáradsága, munkája által keres, azt fordíthatja akármire, cserélheti bármiért, vehet rajta földet, s építhet arra házat, vagy használhatja a földet másként, a hogy neki tetszik. És így természetesen a föld is tulajdona annak, ki azt szerzeményén vette, vagy öröklötte mástul, ki azt szinte saját pénzén szerezte. Ez az általános fogalom a földtulajdonról.

És én mégis azt mondom, hogy a föld nem lehet senkinek olly igazi tulajdona, mint tulajdona például néhány mérő gabona, mit rajta termesztett, vagy egy darab ruha, mit akár maga készített, akár mástul pénzen szerzett.

Midőn ember születik, senkinek még csak egy falat kenyéréhez, vagy rongyához sincs joga; az anya, természete ösztönébül s szeretetbül táplálja míg felnől annyira, hogy maga keresheti élelmét: de a földhöz van joga, neki abbul egy kicsinded részét szükségkép el kell foglalnia, éppen úgy, mint a levegőbül, vízbül, s a világosságbul, melegbül, mert különben ha lábát a földnek egy szegletében valahol teljes joggal meg nem támaszthatná: valahol a levegőben kellene függnie.

Igen kérem tisztelt olvasóimat, méltassák a tulajdonról szóló ezen elmékedést a lehető legnagyobb figyelmükre; mert e két szó: forradalom és földtulajdon fog a jövő történetében szerepelni; szokjunk hozzá, készüljünk rá, ha tán mi nem érjük is meg,

de nem fog ártani velök jól, s eleve megismerkednünk, s legalább gyermekeinknek nevelés útján szívökbe csöpögtetnek azt, mit rájuk nézve üdvösnek tartunk, hogy tudhassák magokat mihöz tartani.

Van e valamelyik embernek, bár király czímmel illessék is, vagy van e némelyeknek együttvéve azon joga, miszerint mondhatnák az emberek legutolsójának, a leggyarlóbbikának, a ma született gyermeknek: neked nincs jogod e földön lenni, ezen a darab földön lenni, mert ez már a mi tulajdonunk, hanem neked valahol a levegőben kell tartózkodnod: hogyan? az nem a mi dolgunk. Tehetik e, vagy mondhatják e ezt valakik egy új emberi teremtesnek, kinek szerintök a földtulajdonbul semmi rész már nem jutott? Mondották e ezt valaha egy újon született embernek, vagy jutott e ilyen csak eszökbe is? soha.

Ellenben lett légyen bármennyi ingó vagyona valakinek, s lett légyen egy másik bármilly nyomorék, szegény, éhező, mezítelennek szüksége kenyérre, ruhára, mondhatta e neki bárki: nézd jó barátom, ennek a dúsházinak bőségben van mindenféle ingósága, szerzeménye, vagyona, meny s végy belőle; mert hiszen neked szükséged van rá, és jogod van hozzá? mondhatta e ezt valaki, igazsággal, jó lelkesmerettel? soha.

Mi következik ezekből? az, hogy a föld nem olly tulajdona embernek, mint akármely más, hanem a föld közös álláspont, mellyen fáradságunk által igazi tulajdont szerezhethünk. A föld csak eszköz, mint a levegő is arra, hogy rajta s általa élhessünk.

Minden embernek, bármely foglalatossága legyen is, a közös földből egy részre (kisebb nagyobbra) szüksége van, mint a levegőre, azért, hogy ott mesterségét üzhetve kenyerét beszerezhesse; a kézművesnek és más művésznek, kereskedőnek kisebb tér szükséges, csak annyi, hol hajléka, műhelye állhasson: de a kinek foglalatossága az, hogy eleséget természetesen (maga számára is ugyan, de meg azok számára is, kik mással foglalkoznak), nagyobb földtérre van szüksége.

És azt a kézműves, vagy művész nem irigyli, hogy a földművesnek nagyobb terjedelmű helyre van szüksége, hogy munkálkodását üzhesse, mint mekkorára van a mesterembernek; a földolog csak az, hogy mindegyikük dolgozik; a kézműves kis helyen elkészíti, mi neki magának szükséges, a földműves nagyobb téren természetli csak meg a mi neki szükséges.

A kézművesnek nem az a hely a tulajdona, a hol dolgozik, hanem a mit készít; a hely csak eszköz. mód arra, hogy készíthessen, tulajdonra szert tehessen: a földművesnek is nem az a hely a tulajdona, a hol dolgozik, természet, hanem a mit természet; a hely (bár nagyobb terjedelmű a mesteremberé-

nél) csak eszköz, mód arra, hogy természetessen, tulajdonra szert tegessen.

Mindeniknek tulajdonra szüksége van, de mi azon tulajdon? nem más, mint csupán az eleség; ezen eleség, tulajdon maga az ember; nélküle ő nem volna ember; minden mást, mi a természetben van, nélkülözhet, csak az élelmet nem, mert az élelem, maga az ember.

Minden keresmény, szerzemény az élelemben olvad fel; mert bárki, s bármit készít, mind annak vég célja, az élelem.

Ismétlem: nincs más igazi tulajdon, csak az, mit ember fáradsága után élhetésére szerez. A hely, (tehát föld, ház, műhely) csak eszköz, mód a szükséges tulajdon megszerezhetésére.

Mindegyiknek, mesterembernek úgy, mint a földmivesnek egész munkájára, vagy munkájának egész gyümölcésére szüksége van; és mivel arra szüksége van; az neki elidegeníthetlen, sértetlen tulajdona.

A kézműves nem használja egyenesen föl maga mindazt, a mit készít, például a szabó nem aggatja mind magára azon gunyát, a mit varr, hanem a fölösleget, mit ő nem hordoz, másért cseréli be, általában pénzt cserél be érte, s ezen pénzen cseréli meg újra be azt, a mire szüksége van, de csak az világos, hogy egész munkájára, vagy munkájának gyümölcésére szüksége van: a földmives sem használja egyenesen föl maga mind azt, a mit természet, s tenyészt, hanem a fölösleget, mit ő nem emészt föl, más dolgokért cseréli el, vagy pénzt cserél gabonájára s marhájaért, hogy azon ismét becserélhesse azt, a mire szüksége van; de csak az világos itt is ismét, hogy egész munkájára, vagy munkájának gyümölcésére szüksége van, mint a kézművesnek.

[A mesterembernél a hely, hol munkáját üzi, nem jő, nem is jöhet tekintetbe; az nem tartozik a dologhoz] a hely maga nem ad neki munkája nélkül csak egy harapás kenyeret sem, csupán a munka ad mindent: a földmivesnél is a hely, hol munkáját folytatja, nem jő, nem jöhet tekintetbe; neki a föld munkája nélkül egy falat kenyeret sem ad; legfőlebb fűvet adhat, addig míg annyira le nem csapásolják, hogy aztán végre még fű sem teremhet rajta, de a fű sem megy csűrőbe munka nélkül.

Egy földmives gazdának 30 holdas telke, nem nagyobb becsü, mint egy kézművesnek félholdnyi telke, hol műhelye áll; tulajdonkép egyiknek sincs semmi böcse, hanem a rajta végbe vitt munkának, a munka gyümölcésének van böcse.

A földmives a 30 holdnyi telken éppen úgy éhen fog meghalni, mint a kézműves a fél holdnyin, ha egyik sem dolgozik semmit.

De mért van hát mégis böcse a földnek, mellyen akár a földmives, akár a kézműves a maga munkáját folytatja? Azért, mert önkényből, tetszés szerint már a régi időkben, mikor még kevesebb ember volt, némelyek igen nagy darabokat elfoglaltak, azt gyermekeik, unokáik tőlük öröklötték; e szerint sokan kiszorítottak csak annyi helyről is, mennyi nekik mulhatlanul szükséges volna arra, hogy azon, magoknak szükséges ételmet termeszthetnének.

Igy a sok kiszorult ember éhségtől, vagy általában a szűk-ségtől kényszerítve, egyik a másikat, kivált az erősebb a gyöngébbet tolta ki azon helyről, mellyre pedig annak szüksége volt, de kitolta az erősebb azért, mert neki is szüksége volt rá.

Később aztán látván az emberek, hogy nem igen kedves dollog az rájuk nézve, midőn egyik a másikat kiszorítja azon helyről, mellyre neki szüksége volt volna, azok, kik már egy-egy nagy darabot magokénak tartottak, abban egyeztek meg, hogy kölcsönös segítségére lesznek egymásnak, hogy őket onnét mások ki ne szoríthassák; ezen egyezkedést törvénynek mondták, melly által azt alapították meg, hogy azon területek az övéknek, tulajdonuknak tekintetessenek; azaz oly módonak vételessék, mellynélfogva azon a maguk tulajdon szükségökre kívántató élelem megteremjen; így aztán maga a föld is, melly csupa eszköz vala, tulajdonnak neve alatt jött szokásba.

Igy természetesen böcse támadt magának a helynek, a földnek is; mert egymást biztosítván arról, hogy azt el nem hagyják, s megbüntetendőnek nyilvánították azt, ki merészelné őket onnét ki-mozdítani akarni, tehát csak vagy munka fejében, vagy pénzcseré által nyerhetett abból egyik másik valamelly darabocskát, hogy az neki állapodási pontul lehessen, mellyen munkálkodhassék, tulajdonszerezhessen; szóval élhessen. Így lőn böcse és értéke magának a helynek is, holott a helyhöz, mennyi kinek kinek foglalatosságához képest szükséges, mindenkinek elidegeníthetlen joga van; de csak is annyihoz van joga, mennyiből megélhet,

XV.

Kísértsük meg egy szembeötlő példával felvilágosítani, hogy a földnek egy darabjához, akkora darabjához, mennyi kinek kinek elhetésére megkívántatik, teljes joga van.

Vadási Vadász Pál uramnak volt egy végtelen nagy pusztája, a pusztát Hunság-nak híják. Ennek előbbi birtoklója egy olly ember volt, ki azt merte mondani, hogy a király nem ura

a nemzetnek, hanem csak tisztviselő szolgája; mert tartozik azokat a törvényeket végrehajtani, miket a nemzet törvényhozói a házára nézve, mint üdvöset hoznak; s tartozik tovább mind azt megtenni, mit a haza jóléte kíván, s a mint csak tehetségei engedik; mert ezért fizeti a nemzet. A királynak ez nem csak nem tetszett, hanem még szörnyen boszontotta is, tehát *Őszintesi* hazánkiát — így neveztetett a derék ember — bezáratta, mint felségsértőt halálra íteltette, jószágát elfoglaltatta, és a *Hunság* nevű pusztát a király egy *Udvarnoki* nevű embernek ajándékozta azon hiv szolgálataért, hogy a legszebb lányokat részint rabolta, részint álnokul elcsábította, s azok közül a király számára minden éjjel titkos ajton, egy egy ujat bevezetett; aztán meg mindent besugott, a mit a királyrul beszélni hallott; ugyan ezen *Udvarnoki* sugta be azt is, mit *Őszintesi* mondott.

Azonban *Udvarnoki* nem soká használta *Hunság* pusztát, mert kiesett a király kegyelméből. *Vadasi* *Vadász* *Pál* uram szerette volna magát helyébe befűzni, de sehogy sem sikerült neki, hanem végre egy szerencsés ötlet őt még is céljához segíté; tudnillik *Vadasi* *Vadász* uram egy levelet irt, és tökéletesen utánozta *Udvarnokinak* irását és e levelet a király kezébe játszotta.

A király kérdi *Udvarnokit*ul, hogy magáénak ismeri e a levelet? Ő hirtelen nem merte mondani, hogy nem övé, mert a királynak hangjából és szeméből látta, hogy föl van ingerelve, a midőn aztán éppen nem tanácsos talán olyat mondani, mi magas kegyelmének ellenére volna; tehát a király *Udvarnoki* hallgatását igenek vette, s az eddig hiv urszolgát a börtönben lenyakasztatta.

Mert ha valaki olvasóim közül nem tudná még, meg kell mondanom, hogy a király, akármellyik is, csak úgy játszik az ember életével vagy fejével, mint labdával.

A szóban forgó levél csak e néhány sorbul állott:

„Kedves Irmám, rettegek életedért és becsületédért. Valaki a királynak besúgta, hogy milly isteni szép nő vagy te; tehát megparancsolá nekem a király, hogy hozzalak be vágyai kielégítésére. Csak még pár hélig várj anyagi teremtés, nőmmé leszesz. Addig távozz a háztul, hogy otthon ne találhassalak, s magamat a király előtt így menthessem.

U...i“

Ezért kellett *Udvarnokinak* lenyakasztatnia.

Ha elborzadtok erre, szives olvasóim, kötelességemnek tartom benneteket arra figyelmeztetni, hogy ez még semmi, mert a királyok udvari élete, tettei oly iszonyatosak, hogy minden igyekezetem mellett sem bírnám úgy leírni, mint az az életben van.

Azért, ha földi boldogságra vágyakoztok, legelőbb is arra

határozások el magatokat, hogy soha többé királyt magatok fölé nem emeltek.

Majd hiszen bőven megmutogatom, mért ne türjetez magatok fölött soha királyt, hanem most térjünk a felhoztam példára vissza.

Hunság nevü pusztá, tehát még csak néhány év előtt Vadasi Vadász uramé volt, mert Udvarnoki meggyilkoltatása után a király neki ajándékozta, mivelhogy ő kigyelme nagyon szeretett vadászni, a miért is a király egyuttal ezen nevezetet adta neki; de Vadasi uram e pusztát készpénzen Bécsvári urnak adta el.

Tehát Hunság pusztá, most Bécsvárinak pénzen szerzett valóságos tulajdona, közönséges fogalom szerint.

És e Hunság pusztá egész terjedelmében egy emelkedett helyet tesz, környéke pedig szikes lapály.

Történik azonban, hogy a távol vidéken valami földhorpadás következtében a föld gyomrábul olly teméntelen viz ömlik ki, hogy a Hunság pusztá körül meszsze mérföldekre terjedő szikes lapályt elönti s valóságos tengerre változtatja.

Ezen szikes lapály lakosai rémültökbén s természeti ösztönszerűleg az emelkedett Hunságra menekülnek.

Bécsvári uram látja ezt; látja mint árad a tenger; mint fenyegeti a késedelmeskedőket habjai alá temetni, tehát észébe nem jut azt mondani: ide az én földemre, a Hunságba ne lépjetez, mert ez nekem tulajdonom; én ezt saját pénzemen vettem.

A Hunságra menekültek éhezvén és fázhván, magoknak élelmet szerezni s hajlékot építeni kezdenek.

Ekkor Bécsvári uramnak észébe jut mondani: hoho nem úgy van az! mert e föld az én tulajdonom; ide senkinek sem szabad engedelmem s megegyezésem nélkül hajlékot építeni, sem csak egy talpalatnyi földet is hirem nélkül bemunkálva elfoglalni.

A tulajdon szent és sérthetlen levén, úgy e Bécsvári uramnak tökéletes igazsága van. De e menekülteknek természeti ösztönük szerint élniök kellvén nem hallgathattak Bécsvári uram szavára, hanem folytatván életük fentartására szükséges munkálkodásukat, mondván:

Ára 6 ezüst krajczár.

Budapestben,
nyomatott a Lukács és társ féle nyomdában.

1849.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Negyedik iv.

DE BALLAGI GEZA.

„Mi nem vagyunk okai, hogy a víz lakhelyünkrol kiszorított: a víz hátán nem élhetünk; szükség törvényt bont, tehát annyit kénytelenek vagyunk a földből elfoglalni. mennyiből az éhelhalás-tal megmenekedhetünk: a kend munkája gyümölcséből még csak egy krajczár árut sem veszünk el; mert az a kend keresménye. Es ezen felül marad még kendnek annyi, mennyiből könnyen meg-élhet kend, de marad még több is.

„Egyébiránt tudjuk mi azt jól, hogy a rablott vagyont nem szabad megvenni, Hunság pedig erőszakkal, vagy igazságtalanul vétetett el. Öszintesi derék hazánkiátul; azok tehát, kik ő utána birták és birják most is, mint Bécsvári uraimék, csak bitorol-ják, habár kend pénzt adott is érte; nem kellett volna kendnek megvennie, mert kend éppen olly jól tudja mint mi, hogy ez nincs rendén.“ Így okoskodtak a menekültek, s helyesen.

Ezt látván Bécsvári uram, kénytelen volt benne meg-nyugodni.

Nincs talán a föld hátán ország, mellynek földé annyira bitor-rolva került volna egyik kézzel a másikra, mint hazánk földé, hol az idegen uralkodók mindig a legjobb hazafiaktul, különféle ürügy alatt igazságtalanul büntetve őket, vették el, s adták ollyanoknak, kik meg nem érdemelték: ez bitorlás és rablás volt a királyok ré-széről.

Es azon foldeket is, mellyek magvaszakadt családoktul tör-vény szerint a királyi fisenusra szálltak, nem ollyanoknak adták e a királyok többnyire, kik azt meg nem érdemelték, holott ezeknek törvényben kijegyzett rendeltetésük az volt, hogy a haza iránt leg-több szolgálatot tett hazafiaknak jutalmaztatásul adassanak? Pedig tudjuk, hogy a királyok ezen javakat részint irányukban, az ő ér-dekükben, s éppen ez által a haza ellen elkövetett gazságok meg-jutalmazására, részint külföldről szakadt idegeneknek pénzért ad-ták el.

Nem volt e ez bitorlás, rablás? S ha a föld valóságos tulaj-don lehetne is, mint más, például természetmenny és kézimenny (mi

pedig nem lehet, mint fölebb láttuk), mondhatják e azok valóságos tulajdonaiknak, kik most azoknak birtokaikban vannak?

És főképp ezek kiállják, hogy a földtulajdon szent és sérthetelen; igen azon föld, melly annyiféle erőszakoskodás, árulás, hitszegés, csalárdság, megvesztegetés által került kezükre, jóllehet némelly utóbbi birtokosok pénzen kerítették maguknak, de azon pénzt is nem magok takarították; nem magok verejtékéből rakták össze, hanem más ingyen munkások fáradságának gyümölcséből csikarták ki.

Hány család tudná kimutatni, hogy az ő földbirtoka soha semmi físcálítási foglaláson, királyi igazságtalan adományozáson nem ment keresztül, hanem valóságosan az ő-ös apáknak maguk munkájából gyarapodott szerzeményen alapszik?

Midőn az olyan nagy birtokuk erősen ragaszkodnak ahhoz, hogy a föld is tulajdon, s hogy e tulajdon szent és sérthetetlen, s abból csak egy talpalatnyit sem engednek el, de a hol csak lehet, még mindennemű csalárd fogások által, sőt egyenes erőszakkal is foglalgatnak el a községeikből, a hol mit lehet: ez iszonyú véres kitörését a forradalomnak fogja majd egykor maga után vonni.

Mert a népszám mind inkább szaporodik, s mindig több több lesz a földönfutó (proletarius), kiknek annyi helyök. földrészek sem lesz, mennyin árva fejeket lehajthatnák. annál kevésbé annyi helyök, mellyen munkálkodhatnának s élelmöket beszerezhetnék: s kivált midőn azon meggyőződésre is fejlődnek, miszerint tudni fogják, hogy a földnek valamelly darab része éppen olly kevéssé lehet valakinek kizárólagos tulajdona, mint a levegőnek egy része: akkor mondom, ha a birtokban levők makacsan ragaszkodnak állítólagos földtulajdoni jogaikhoz, olly irtóztatón fog a forradalom kitörni, hogy annak csak hallatára is elborzad az emberi szív.

XVI.

Legbölcsebb törvényhozás és kormány az, melly nem csak a meglevő bajokat kívánja orvosolni, hanem minden jövőndhető veszélyeknek is ideje korán elejét veszi: azaz hoszas időre gyökeresen orvosol mindent.

A mult országgyűlés az eltörölt urbéri tartozásokért kárpótlast ígért.

Ez igen fontos dolog, néhány rövid pontban elmondjuk azokat, mik idevágának, mit szem elől téveszteni nem tanácsos.

Mit az országgyűlés, mint törvényt kimond, azt meg kell tar-

tanunk: — természetesen csak addig, míg helyette más törvény hozatik; — midőn az országgyűlés bármi okból másképp intézkedik, akkor természetesen az ígért kárpótlás is elenyészik; vagy legalább nagy részben elenyészik.

A mult országgyűlés olyan birtokosokból állt, kik több vagy kevesebb urbéri tartozások használatában voltak; midőn a körülmények ezen urbéri tartozások eltöröltetését sürgették: a birtokosokból álló országgyűlés könnyen elhatározá magát ezen nagyfelkűségre, mert hiszen a robot és dézma árát, vagy hasonértékét, nekik kifizeti az ország; ezt a tek. karok és rendek igen lelkismertesen beigtatták törvénybe.

Mért töröltetett el az urbéri tartozás? mert annak ártalmát érezte az ország; és mert az ország virágoztatására igen üdvösnek ismertetett a hűbéri bilincsekből kiszabadulni.

Hát, ha azon kárpótlás igen terhes lenne az országra nézve, nem volna e szintolly üdvös törvényileg azt határozni, hogy a körülmények úgy követelvén a kárpótlás nem teljesíthetők mindenkire, hanem csak a szegényebb sorsuakra nézve?

Igaz, hogy a tulajdon szent, tehát azt senkitől el nem vehetni, kárpótlás nélkül.

De minden adó is tulajdon, mégis ezen adóval mint tulajdonunk egy részével tartozunk a statusnak. És mikor a státust oly nagy veszedelem éri, millyen most hazánkat érte, hogy a veszedelmet elháríthassuk, tulajdonunknak nagyobb részét is tartozunk föláldozni; és ezt saját érdekünk kívánja, azért, hogy mindenünket s életünket ne kelljen föláldoznunk.

És midőn vagyonunkat akarjuk a rabló ellenségtől megoltalmazni, nem természetes e, hogy az, kinek százszor több vagyona van, százszor többet adjon annak megvédelmezésére, megoltalmazására?

Igen, de azon gazdag birtokosok, kiknek leginkább járna a kárpótlás, a haza megvédelmezésére igen keveset adtak; némelyik, kinek pedig ezer meg ezerszer többje van, mint egy szegény negyed, vagy fél telkes gazdának, és mégis, e fél telkes gazda többet adott; adta fiát a csalába, maga pedig a terhes fuvarokat teljesítette; fizette csekély vagyonának egy részét, adóképen; a gazdag birtokos pedig meghuzta magát kastélyában; némelyik, alispáni választáskor korteskedésre 10—20 ezeret is költött, holott a haza veszedelmének elhárítására egy krajczárral sem járult.

Égbe kiáltó igaztalanság volna ilyeneknek kárpótlást adni.

De hiszen, mint főlebb érintém, a föld nem is tulajdona embernek; vagy ha a bevett szólásmód szerint tulajdonának nevezzük is azt a helyet, melly neki okvetetlenül szükséges arra, hogy

rajta munkálkodhassék. élte fentartására szükséges valóságos tulajdont szerezhessen: tuduillik azt az élelmet beszerezhesse. mi tulajdon énjét, egyéniségét teszi; ha mondom ezen megkívántatók beszerezhetésére szükséges helyet (földet) valaki tulajdonának elismerjük is, de hogy azon mérföldekre terjedő telkek, mellyeket mások művelnek, az ő tulajdonai legyenek, és pedig akkor, midőn ezernyi ezer zsöllér (kiknek természeti joguk van egy egy darabhoz) földönfutó: én azt isten és ember előtt tagadom.

Egy nagy birtoku ur' temérdek kiterjedésű földeinek együtt, nincs annyi bőce, ha senki nem munkálja, mint mennyi van egy fél telken fáradozó család munkájának.

Ugyan is, az egész természetben maga az élet a fő, minden egyéb, mellékes járulék: a mi tehát a legfőbbbet, az életet fentartja, csak annak lehet bőce: azaz igazi, nagy bőce: és ez nem más, mint a munka.

A ki azt hiszi, hogy őt nagy kiterjedésű földet tartják életben, az csalódik: a munka tartja fen életét.

Tegyük, Urgögi Balázs uramnak 10 négyszögű mér-földre terjedő pusztái vannak.

Urgögi, méltóságával össze nem férhetők tartja dolgozni, ő tehát nem dolgozik, nagyságos felesége sem dolgozik, az urfiak és kisaszonyok (életben levő négy gyermeke) sem dolgoznak.

Az egész 10 mér-földnyi pusztáról csak egy fej saláta sem jő be, mit pedig ő nagyságuk igen szeretnének: de még egy levél dohány sem kerül be, mit pedig ő nagysága ohajtana, mert unja magát: boltból sem hozathat, mert ha csak egy fej salátája sem jő telkeiből, még kevesebb kerül valami pénzjövedelem, a min aztán eszelődöt tarthatna, s hozathatna.

Urgögi uram szeretetre méltó családjával már nagyon szenved, az éhhalál kínjai gyöttrik: ő azért dolgozni nem akar; de már ereje annyira megfogyatkozott, hogy nem is bírna dolgozni; élni azonban szeretne még is. Fű terem ugyan pusztáin, de mi haszna, ha senki le nem kaszálja neki, s el nem adja, hogy belőle valami jövedelme lehetne.

Már már jelentkezik, ajtóján kopogtat, a halál.

Ekkor érkezik Munkási a kastélyba, s illy ajánlatot tesz neki: „Hallja kend Urgögi uram, itt van egy kis jó kávé reggeli, s lesz becsületes ebéd is, és ez minden nap pontosan meglesz: azonkívül ruhára való költséget is adok évenként ezer forintot: tüz-előben sem szenved szükséget: minthogy kend Urgögi uram szilárdon föltette magában semmi áron nem dolgozni, mind ezt én megteszem, ha átadja nekem a 10 négyszögű mér-földnyi pusztát.

Mit tesz ez ajánlatra Urgögi? bizonyosan nem tudjuk. Ha elni inkább szeret, mint éhen halni, elfogadja Munkási ajánlatát, s azzal bizonyítja, hogy az egy család munkáját maga többre becsüli, mint 10 mérföldnyi pusztáját: ha pedig el nem fogadja az ajánlatot, hanem pusztái megtartása mellett, mint az emberek véleménye szerint nagy becsü fekvő birtok mellett meghal, esete ismét azt bizonyítja, hogy a 10 mérföldnyi telkeknek nincs annyi becsük, mint a Munkási család munkájának, mert a puszták nem bírták életét fentartani, holott Munkási igen is fentartotta volna; tehát világos, hogy egy szorgalmas család munkája nagyobb becsü, mint akármi más, mit előítéletek szerint az emberek a munkán kívül becsesnek tartanak.

Minden földbirtok munkálás nélkül, csak annyi, mint ha nem is volna, tehát mint semmi; és így e semmit hogyan mondhatná valaki elidegeníthetetlen tulajdonának?

Ezen semmiért adjon a státus kárpótlást? Ez az észnek s igazságnak kigunyolása lenne.

Valahol a sors tíz embert üldöz: nincs mit enniök; véletlenül a nagy térségen gazdagon megrakott négy gyümölcsfára akadnak; minden körülmény arra mutat, hogy azokat nem emberi kéz plántálta oda, hanem egyedül a természet kertészkedése után nevelkedtek.

A tíz ember közül kettő előbb érvén oda, mind a négy gyümölcsfát elfoglalják s jól lakoznak róla. Nem sokára jön a másik kettő, s neki akarnak esni a gyümölcsnek, mert ők is éheznek, de a legelső kettő nem engedi, mondván:

„Hej, ne nyuljatok hozzá, mert ezeket mi már elfoglaltuk; birtokunkba vettük; hiszen tudjátok, hogy a birtokjog az első foglaltót illeti; a ki előbb jő, előbb öröl.“

A később érkezett kettő gondolkodik mit kellene tennie; de fáradtak és eléhezettek, tehát erőtlenebb levén, nem remélheték, hogy ők győznek, ha az előbbiekkal ököltre kelnek; pénzök levén s a szükségűtől kényszerítetvén, tehát egyezsége, azaz alkura lépnek: vagy is pénzen megvesznek két gyümölcsfát, hogy a z övök legyen.

Utóbb megérkezik a még elkésett hat ember is; ők is éheznek, de azért nem kapnak a gyümölcsből. Az elsőizbeli kettő nem ad, mondván: mi úgy foglaltuk el, s nekünk rá szükségünk van; a másodizbeli kettő meg azt mondja: mi pénzen vettük, ez a miénk, s rá szükségünk levén, nem adhatunk.

Az utóbbiak hatan, összeszedvén minden forintjokat, kis összeget teremlenek ki; s a már pénzen szerzett két utóbbi birtokossal alkudoznak, egyik fájuknak csak egyik ágát megveszik.

De az egyik fának csak egyik ágán levő gyümölcsöt hamar leélte a hat ember, más élelem pedig még nem volt; a többi fánkon, de meg azon fának, mellynek egy ágát birták, többi ágain is még nagy mennyiségű gyümölcs volt.

Ezek hatan tanakodnak, hogy mi tévők legyenek. Véleményük abban központosult, hogy nekik joguk van a többi gyümölcshöz is, éppen úgy, mint az előbbieknél.

„Hallják kendtek atyánkfiai — így szólta meg az elsőbbit — egyet az utóbbi hatnak egyike, mint szónokuk — a mi gyümölcsünk elfogyott, kendteknek még van, akarnak e abból nekünk juttatni vagy nem? Kendtek nem maguk tenyésztették e fákat, hanem a természet minden munkánk, fáradságunk nélkül adta. Ha ezen gyümölcs, a kendtek szorgalmának, verejtékének gyümölcse volna, nem szólnánk, szót sem tennénk, mert valakinek saját szorgalma által szerzett vagyonához senkinek eltulajdonító joga nincs, hanem e fák s a rajta levő gyümölcs nem a kendtek szorgalmának gyümölcse; ezt a természet adta, s nem egyedül kendteknek, hanem mindenünknek egyformán, kinek rá szüksége van. Azért mi felszólítjuk kendteket, engedik e jó szerével, hogy mi is ehessünk belőle, vagy nem engedik? Feleljenek kendtek rögtön, mert mi éhezünk?”

A négy elsőnek ketteje, egyik az első foglaló, másik, ki pénzre vette, megegyezett a követelők kívánságában, a más kettő ellenszegült, tulajdonuknak tartván a természet adta fákat; ebből rövid forradalom támadt, mert az éhség nem engede hosszas forrongást, s eredménye lön, hogy nyolczan az igazságtalan két ellenszegültöt agyonverték.

A föld is — mint a rajta volt gyümölcsfák — a természet adománya lévén, senkinek kizárólagos tulajdonául nem szolgálhat; de igen is joga van mindenkinek belőle annyira, hogy mekkora darabon élélhet.

Nekem nem czélom e vitatkozások által azt eszközölni akarni, hogy tehát a föld osztassék el mindenkinek egyenlően, mert ez képtelenség volna, hanem csak arra figyelmeztetem a nagybirtokukat, ne kívánjanak kárpótlást azon igen fölöslegesért, mi a volt jobhagyók munkája alatt volt, sőt tanácsom az, hogy önként adjanak a szegény zselléreknek is egy-egy kis darabot, például csak négy négy holdnyit is egynek. Azért marad nekik is elég.

Ez által halára kötelezik nemesak azokat, kiket illy egy-egy darab földben részesítenek, hanem minden más polgártársaik becsülését és méltánylását is kiérdemlik; azonfelül pedig a maguknak még mindig elég bőven megmaradandott földet századokra biztosítani fogták.

Ha ez ügyben sem magok, kik a volt urbéres földekért kárpótlást követelnek, sem a törvényhozás a sok szegény érdekében méltányosságot nem tanusítanak: a f o r r a d a l m a k előbb utóbb iszonyuan megrázkodtatják a statusalkotványt.

Azért mondám én főlebb, hogy legbölcsebb törvényhozás és kormány az, melly nem csak a meglevő bajokat kívánja orvosolni, hanem minden jövőndhető veszélyeknek is, ideje korán elejét veszi.

De igazán szólva, hacsak a bajoknak eredeti forrása el nem fojtatik, még csak a meglevő kisebb bajokat sem lehet orvosolni; igaz, mindig orvosolnak rajta, de azért még sincs orvosolva. Ha azon százados, de csak felületes orvoslásra ment költségeknek, fáradalmaknak csak negyedrésze fordítalnék is a gyökeres orvoslásra: sokkal többet végbe lehetne vinni: de ki tehet róla, hogy az ide megkívántató legfőbb kellék hiányzik az emberekből? tudmílik a szilárd akarat, a jó számítás: mert legtöbben csak egy két évre, a jelen időre számítanak; messze századokra számítani nem tudnak.

A status polgárainak egyik feladata levén, hogy egymást minden igazságtalan megtámadás, elnyomás ellen védelmezzék, másik ebből folyó feladata (a többek közt) az, hogy a maga hibáján kívül elszegényült polgárnak élelme megszerezhetésére segéd esz-közt nyujson, s minden áron nyujtsa: tehát azon kell a törvényhozásnak munkálkodnia, hogy minél kevesebb polgár jusson szegénységre.

És mivel ennek egyetlen sikeres módja az, hogy a közös hazaföld, ne legyen csak keveseknek használatára, hanem minél többeknek jusson belőle, annál is inkább, mivel ennek egy kis részéhez kinek kinek elvitázhatlan természeti joga van: a törvényhozásnak szükségképen azt kell határoznia, hogy részint a gazda nélkül maradt, s a státusra szállt föld, részint azokébul, kik tulságos nagy darabokat bitorolnak, egy-egy rész e státus czélra foglaltassék el, s kis darabokban a szűkölködőknek adassék; s mivel ezuton mindegyiknek még sem jutna, tehát főkép azoknak jelöltesék ki, kik szabadság harcunkban részt vettek.

Ezen elvből indulva ki, urbéri kárpótlás is tehát csak ollvánoknak adassék, kiknek az urbéri tartozás és szolgálat volt minden jövedelmük.

De ha ez nem volna elég biztos és czélszerű mód annak kitudására, hogy kinek van szükségkép méltányos joga a kárpótlást követelni: megállapíthatnák az, hogy a kinek például 2000 vagy nem bánom több, 3000 forintnyi évi jövedelme van, az illyen semmi esetre kárpótlásra ne számítson.

XVII.

Illyen indítványra azok, kik nem csak a közjóra mit sem adnak, sőt a magok saját érdekét, vagy legalább gyermekeik érdekét sem birják felfogni, iszonyu dühbe jönnek, s káromolják, átkozzák az indítványozót; mint lázítót kiáltják ki, rablónak, a tulajdon szentségét megtámadónak nevezik. szenvedélyüktől elkapva: de minden dühösködés, szenvedély nem használ semmit: mert a méltányosság előbb utóbb utat tör magának.

Én részemről ez indítványom által bármit kiáltanak is ellenem, inkább javukat akarom nekik, kik vak szenvedélyükben rám támadnak, mint akarják önmagok: mert én azt ohajtom csupán, hogy fölöslegüket (nem tulajdon keresetük fölöslegét, hanem a fekvő földből való fölöslegüket) engedjék át azoknak, kik hozza természetes jusokat tartják, nehogy a földönfutók szükségutl anynyira kényszerülve legyenek, hogy ingerültségekben a makacskodóktul a fölöslegen túl majd még a szükségest is elvegyék.

Én nem ohajtom, hogy a forradalmak illyenekre vezessenek, hanem ohajtom, hogy ennek jókor eleje vétessék.

Azon föld, mi ez előtt urbéres földnek neveztetett vagy tulajdonuk volt az állítólagos földesuraknak, vagy nem volt tulajdonuk. Ha tulajdonuk volt, tartoztak volna a tőle járó státusterheket magok vinni, nem pedig azoknak vállaira rakni, kik ezen földnek csak munkálói voltak bizonyos haszon fejében: a haszonvételeit különben is adták az ötödik és illetőleg tizedik részt, és szolgálták a 104 napi robotot: ha pedig nem volt tulajdonuk, miként kívánhatnak érte kárpótlást?

Tudom mit mondanak erre azok, kik a sokaság kárával mindig csak a magok hasznát igyekeznek legyezgetni, azt mondják ők: az urbéres földek azért, olly feltétel alatt voltak a népnek adva, hogy attul a státusterheket is viselje, s ez törvények által volt így meghatározva; de kérdem én: mikor adták azon földeket a népnek (a külföldről betelepedett idegenekről ezt némileg megengedem)? hol vette magát ez országban a nép? csak ugy egyszer valamikor az égből hullott e alá, sokkal azután, mikor már az aristoraták a földet régen birták, hogy neki akkor mondhatták volna: „te nép, nem tudjuk hol vetted magad, de ha már itt megjelentél, ime nagylelkűségből adunk neked itt meg itt egy-egy darab földcskét, de csak azon feltétel alatt, hogy azon földtől szolgálj nekünk évenként 104 napi robotot; természetmennyiből adj ötödöt, kilenczedet, tizedet; azon felül pedig viseld azon kis darabka földek mellett mind azon státusterheket, miket nekünk kellene visel-

nünk a még magunk számára megmaradt sokkal nagyobb birtokinkul, mint eddig azokat viselnünk kellett is."

Mikor mondták ezt az állítólagos földesurak? S ha megengedjük, hogy ezt valamikor mondhatták, hogy a nép egyszer valamikor későbbben jelent meg e haza földén, hol vette magát ez a nép? miből élt az előtt? a földesuraság mi módon munkáltatta a temérdek földeket, ha eleje óta nem volt igazhúzó jobbágyserég, s ha a föld övék vala?

Hogy törvényesen volt ez intézve, megengedem, de ki szabta a törvenyt? a földesuraság a maga kényelmére, s a földmivesnek terheltetésére. De mondhatni e azt igazságnak s törvénynek, mit csak kevesek intéznek a magok érdekében? én az ily eljárást valószínűsítő törvénynek nem nevezhetem soha. Megkérdezték e a volt jobbágyokat, hogy megegyeznek e abban? tetszik e az nekik? Zsarnoki kényszer volt, nem törvény. Törvénynek csak azt szabad józanész szerint mondani, mit az egész nép a maga egyes tagjainak beleegyezésével, vagy legalább képviselőinek közakarásával hoz; a miben az igazságos lelkű ember kénytelen megnyugodni, mert józanészéről fogva azt helyben kell hagynia.

Ti, kik azt mernétek vitatni, hogy a földesurak úgy adták: tetszés szerint csak ajándékozták a földet a népnek: azt vallanátok be, hogy gonosz ámitók vagytok; mert a nép nem csakhogy egyszerre jött e hazát elfoglalni a többiekkel, kik aztán aristocrata földesurakká fejtették ki magokat, de sőt mikor ősapáink ide bejöttek, nem is voltak két felekezetre: népre és földesur-aristocratakra elosztva, hanem egy testben, és mindnyájan egyenlően szabadok valának, csak elüljáróik, vezetőik voltak, a dolgok természete szerint.

A föld, mit elfoglaltanak, e hazának földje, mindnyájuké lön öszvesen; némelyek aztán még fegyverben maradtak védelmezni, biztosítani a szerzett új hazát; mások pedig miveltek a hazaföldet, haromtenyésztest üztek benne, hogy lett miből élniök; ismét mások fegyvert, szerszámot és egyéb mindennemű eszközöket készítettek, mind a hadjáráshoz, mind pedig az élelem megszerzéséhez, s a ruházat kiállításához szükségeseket.

És ti eszevesztetek vakmerősködtök azt állítani, hogy a föld az uraké volt (kik csak későbbben csalárdtság, nagyra vagtyás, hazarülés által tűnedezték ki) s a többi egész népnek pedig csak ugy kegyelemből adtak egy-egy kis darabot elszórva; s azt is oly nyomasztó feltétel alatt, hogy az országnak minden terheit csak azon piczinded telekrészekből véres verejték közt kifacsarhatott szerzeményekből viseljék?

Ha ti ezt tudjátok állítani, isten legyen irgalmas szegény, nyomorult lelketeknek.

Az egész hazaföld, az egész népé volt, s azé ma is, a dolgok természete szerint; s a néhányak, kik a nép urainak vélik lenni magukat, benne vannak a nép keblében.

Igaz, azon néhányak, kik aztán a földesurak osztályává gyarapultak, ezer meg ezer mesterséggel, ármánynyal, csalárdsággal, sőt néhol nyílt erőszakkal sok földnek birtokába tették magokat, de ez nem azt bizonyítja, hogy övék volt a hazaföld, s ők aztán csak úgy adtak belőle a népnek, hanem éppen az ellenkezőt bizonyítja; tudnillik, hogy az egész népé volt a föld, de némelyek mesterséges utakon abból többet foglaltak; úgy szólván raboltak el, s másoknak kevés maradt; de maradt, nem pedig adata volt; ki tudná azt bebizonyítani, hogy az egész hazaföld néhány uré volt, s ezek úgy adtak belőle a nép millióinak?

És most ezek, azon igazságtalanul elfoglalt, elrabolt nagyterjedelmű földeknek is birtokában maradjanak, aztán még azon csekély földekért is, mit véleményök szerint nagylelkűségből a szegény volt jobbágyoknak engedni kegyelmeskedtek, még kárpótlást is kapjanak?! iszonyúság volna.

Ha mind azt eszközölték eddig a birtokosok törvényhozói, mi csupán az ő érdeküket mozdítá elő: hát most az egész népnek képviselőiből álló törvényhozók megint csak főképp a volt földesurak érdekében működnének? ez a természetben még eddig soha elő nem fordult, hallatlan s megmagyarázhatlan tünetény lenne.

A mostani népképviselőkből álló törvényhozás ha azt tenné is, hogy ő meg most egyedül (vagy legfőképp) a volt nép érdekében hozná a fekvőbirtokot illető törvényeket, s a volt gazdag birtokosokat kizárná földeikből, s azon csekély részt is, mit nekik meghagyna, nagy terhekkal hagyná meg: mondom, ha a mostani törvényhozás ezt tenné, csak a kölcsönt adná vissza; azaz csupán azt mivelné, mit az előtt az aristocraták képviselői miveltek.

De én ezt nem ohajtom; nem kívánom, hogy külön osztály létezzon, s egyik valamelyik irányában a törvény szigorubb, nyomasztóbb legyen; hanem kívánom igen is azt, uralkodjék a törvényhozásban a szigorú igazság, különben nem törvényhozás a neve.

Azonban éppen ennél fogva kívánom és követelem, hogy azon földekért, mik különben is az egész népéi voltak (az urbéres föld), kárpótlást adni ne határozzon; mert ez nem csak szigorú igazság nem volna, de sőt égbekiáltó véték lenne: azonban ha azoknak, kiknek régi gyakorlat által csupán az urbéri tartozások tevék minden jövedelmeiket, különös tekintetekből, de főképp azon tekintetből, hogy senki a hazában törvényhozási intézkedés következtében ne kárhoztattassék szegénységre; ne jusson tönkre; mondom ha ebből a tekintetből, azoknak kárpótlást határoz: bölcsen cselekszik a

törvényhozás. — Vagyis ha kisszerű, aprólékos kimutatások tömkelegébe a törvényhozás ereszkedni nem akar, hanem lehető egyszerű módot határoz, s inkább nagylelkűséget tanúsít az urbért vesztettek irányában, ezt sem kárhoztatom, miszerint kimondja, hogy azok, kiknek 2000 forintnyi jövedelmük van (mint főlebb említém), nem kapnak kárpótlást, hanem csak azok, kiknek jövedelme ennél kevesebb.

Természetesen ennek szigorú s igazságos kimutatására lennének az illetők figyelmeztelve oly megjegyzéssel, hogy a kire behizonyosodnék az, hogy nem igazán vallotta be jövedelmét: semmi kárpótlást nem kapna; s azon felül még hazugnak, becstelennek is nyilváníthatnók.

Továbbá még, éppen a szigorú igazság tekintetéből követelem, hogy a világeért se az határozassék, miszerint kinek kinek azon föld marad sajátja, a minek most birtokában van: mert a nagy rész aristokraták földé: álnokság, csalás, erőszakos foglalás, törvényellenes királyi adományzás által sat. jutott birtokukba; mind ezt közükben meghagyni népfosztogatás lenne.

Ha ezt éppen a népképviselők hagynák jóvá, éppen ők vinnének végbe népgyilkolást; gyilkolást azok ellen, kik őket bizodalommal megajándékozták, kik teljesen hitték, hogy az ő érdeküket képviselik. Ha a népképviselők e bizodalommal visszaélnének, s nem az egész nép érdekében dolgoznának: mind örökre azzal bélyegeznék meg magukat, a mivel törvényhozás magát nem bélyegezte még soha.

Tudnillik minden hazában, minden országban a törvényhozásnak szükségképen valamely érdeket tulnyomóan, határozottan kellett képviselnie, előmozdítania: vagy az aristokratákét, vagy a népet; a szerint, a mint vagy egyikbül, vagy másikbül álltak a törvényhozók: de ha a mostani magyar törvényhozás, mely magát népképviselői törvényhozásnak mondja, és mégis az aristokraták érdekében működnek: ez volna rajta az a sajátságos bélyeg; mert ha ezt tenné, maga magát hazudtolná meg; behizonyítaná, hogy a népképviselői nevezetet érdemtellenül, sőt vétkeesen bitorolja.

De valami határidőnek lennie csak kell, mert a földbirtoki minden viszonyt a legrégebb időkhöz felforgatni, feldolgozni nem lehet, s nem tanácsos, hanem valamely időhatárt meg kell állapítani.

Nekem nagy megerőtetésembe kerül az 1800 évnél megállapodni; mert legkevesebb, mit az ebbeli földbirtokviszonyok igazságos kiegyenlítésére kívánhatok, az, hogy vissza kellene menni az urbér behozatala előtti időre, s határozni, hogy mind azon föld, mely az urbér behozatala előtt a községé volt, az neki visszaitélessék.

Mivel pedig erre azt felelhetné valaki, hogy nem lehetne kimutatni, mennyi és melyik rész volt a községé, és mennyi a földesuré, mert az már régen volt, s én is részemről kénytelen vagyok megengedni, hogy legtöbb helyen az teljes lehetetlenség volna: tehát úgy kellene s lehetne az ügyet elintézni, hogy tekintetbe sem vevén az urbér által önkényleg szabott mennyiséget, hanem a szükséghez alkalmazkodván, a kiknek már van felük, azt nem bolygatva, hanem csak olyanoknak kellene bizonyos mennyiséget például 10 holdnyit kijelelni, kiknek abban a községben és határban semmi földük sincs.

Senki ne vádoljon engem arrul, hogy én a tulajdon szentségét támadom meg: minden félreértés ellávoztatása végett, s hogy világos szavaimat senki el ne fordíthesse, kijelentem liszta szándékomat, s meg magyarázom mit és hogyan ohajtok.

Ez igen igen fontos tárgy, külön szakaszban terjesztem elő nézetemet, javaslatomat.

XVIII.

Én szereztem annyi helyet, mennyi munkálkodásom folytathatására szükséges, s hol vénségemre — ha azt isten érdem engedi — fejemet békén lehajthatom: nekem több nem kell soha. Eddigi életem előbizonyossága annak, hogy nem vágyom semmire, kezem munkája által beszerzem mindennapi kenyeremet.

Ha e hazában akár rendes törvényhozás, akár forradalom után bármi nagy változások történnek, s a föld úgy osztatnék fel, hogy kinek kinek, tehát nekem is jutna abból: én soha el nem válnék: mert mindegy nekem, akár kapával és kaszával nagyobb téren keresném kenyeremet, akár pedig tollammal piczindek helyen, egy szűk szobának négy fala közt, csak hogy meglegyen kenyerem: ez a fő: ez a tulajdonom. S mivel most már tollamhoz szoktam inkább, tehát nem kell a hajlékom területénél több hely soha.

Ezt szükségesnek tartám e szakasz elején előre bocsátani.

Ha midőn tehát azt javasolom, hogy a nagy birtoknak fölöslegéből a szegény zselléreknek adassék, nem magam érdekére tekintek, hanem tekintem az igazságot, tekintem a hazának boldog jövőjét, s a sok ezernek sanyaru sorsát.

Tanácslom ezt azon szent szándékból, hogy ne legyen egyszer ok az erőszakos felforgatásra, hanem intézkedjek a törvényhozás jó eleve, s lemesse be azon forrásokat, melyekből az elégedetlenségnek szükségkép kibuzognia kell.

Mondám, a föld nem lehet senkinek kizárólagos tulajdona.

Hiában mondja nekem bár ki is, hogy a ki mit pénzen vett, vagy örökségképen kapott, legyen az föld vagy bármi más, az tulajdona. tehát azt tőle elvenni nem szabad, mert így károsodik.

Az álladalom intézkedhetik arra, mi a haza s nemzet jólétének biztosítására megkívántatik; igénybe veheti vagyonunkat, személyünket, mindenünket; vagyis, mert az álladalom mi — magunk. az egyesek összessége — vagyunk, igénybe vehetjük mi magunk mindenünket.

Ha már hát hazánk java — a mi közjavunk — úgy kívánja, miért nem intézkedhetnék a törvényhozás mingyárt gyökeresen akkép, miként a józanész és szigorú igazság kívánják?

Igaz, hogy olly intézkedés által, miszerint azoktól, kik nagy kiterjedésű földek birtokában vannak, a fölösleg törvényes és álladalmi intézkedés következtében elfoglaltatnék, némelly egyesek, főkép olyanok, kik a fölösleges földeket is készpénzen vették, igen károsodnának: de hát nem károsodnak e folytonosan azok, kiktől azelőtt részint egyoldalú, s csupán az aristokraták érdekében hozott önkényű törvények, részint más jóvá nem hagyható módok által a földek elfoglaltattak?

Ha az álladalom képes úgy intézkedni, hogy senki se károsodjék, ám igen jól van, ezt lelkemből ohajtom: de ha az álladalom, vagy törvényhozás ezt tenni nem képes, akkor legalább azt kell tekinteni: melyik intézkedési mód által károsodnak legkevésbben s legkisebb mértékben.

Ha a fölösleges föld törvényképen elvételik azoktól, kik nagy területű földek birtokában vannak, igen kevesen károsodnak aránylag a sok szegény zsöllérhöz képest, mert nagy birtoku földesurak kis számmal vannak, de temérdek föld van kezükön; és kevéssé, azaz nem nyomasztóan károsodnak, mert hiszen éppen csak a fölösleg, mire szükségük nincs, vétetik el tőlük, mely fölöslegnek jövedelmeit különben is, ha nem éppen a haza ellen, de nem is mellette, tékozzták el.

Ezen keveseknek csekély ártalmával, (mit, ha igazságosak akarnak tenni, maguk is kénytelenek elismerni), igen sokaknak, százezereknek javát, boldogságát eszközölni: ez pedig minden ország törvényhozásának s kormányának feladata.

En tudom, hogy ezért dühösen zudulnak fel némellyek ellenem: de nyugott lelkismerettel viselem bárkinek is méltatlankodását, mert megezáfolhatlan állításaim, ledönthetlen elveim, védelmi paizsomul szolgálnak, melyről minden vád a méltatlannul vádolóra pattog vissza.

En lelkemben meg vagyok arról győződve, hogy az meg fog történni, miről itt szólok, meg kell történnie; de a jelen vagy kö-

zel törvényhozás és kormány eszközli e; okszerű számításbul, békés úton, vagy pedig később a kor' kényszerűségéből, erőszakkal, veszedelmes rázkódások, véres forradalmak által történik e? az más kérdés.

Vannak emberek, kik magukat olly képzelődésbea ringatják, hogy ők nagy politikusak.

Nyomorultak! majd alább elmondom mik és kik ők.

Csak azért tévők itt erről említést, mert kiváltkép az illy politikusok agyába nem furakodhattak efféle eszmék, hanem a mi az ő köznapi tudomány-garmadájukkal nem azonos, mint képtelenséget káromolják.

Nem tekintve azt, mennyire volt tulajdona kinek kinek azon föld, mellynek 1790-ik év óta maig birtokában vala, hanem statisztikai adatok szerint Magyarországnak $\frac{2}{3}$ része van a volt nemesi osztály kezén, és csak $\frac{1}{3}$ rész van a volt urbéreszek használatában.

Megengedve, hogy a nemesség fegyverrel róta le a hona iránti kötelességét a régi időben, de 1790 óta nem teljesítette fegyveres kötelességét; mert a mit a francziák elleni háboru viselésére önként ajándékozott, az nem tartozik a kötelesség lerovásához.

A nemesség vagy földbirtokos aristocraták, midőn azt vitatják, hogy kötelességöket fegyverrel rótták le, ezzel csakugyan megismerik, hogy nekik is volt lerovandó kötelességük; és mivel fegyverrel teljesíthető kötelességek nem voltak, azért a státusnak más terhei meg nem szűntek, tehát a nemességnek a katonáskodási terhek helyett a szoros igazság szerint, más, az egyéb fenlevő állodalmi terheknek rájuk eshető részét feloldhatlanul kellett viselniök, de azért még sem viselték, hanem viselték a volt jobbágyok.

Es mennyi volt kiszámítás szerint készpénzben azon terhek összesége? volt 336 millio ezüst forint.

Mivel pedig a nem urbéri föld $\frac{2}{3}$ részét teszi a használható földnek, az urbéres föld pedig csak $\frac{1}{3}$ részét: világos, hogy tehát az említett 336 millio forintnyi költségből is $\frac{2}{3}$ résznek kellett esnie a nemesi földekre; azaz 224 millio forint; tehát ezt mind a volt jobbágyság fizette a maga $\frac{1}{3}$ részén, azaz 112 millio forinton kívül, a nemesség helyett.

Es ha az urbéres földektől jární szokott tartozások helyett kárpótlást kellene is adni, ugy hiszem a 224 millio forintban csupán maga a volt jobbágyság előlegezésképen azt bőven lefizette.

Ugyanis a szoros igazság szerint a nemességnek azt minden esetre fizetnie kellett volna, ha a volt jobbágyság nem fizette volna. Es ezt a nemesség vagy kölcsön kérte volna föl chol? azt én nem

tudom, nem is keresem), vagy meg kellett volna magát erőtetnie, hogy saját zsebéből teremtsen ki.

A 224 millio forintot tehát úgy lehet és kell tekinteni, mint a mit a volt jobbágyság kölcsönadott. De ezen előleges kölcsönrel lefizette a kárpótlást.

Hát ezen kívül az ország újra még egyszer adjon kárpótlást? és pedig adjon olyan földekért, melyek nemcsak hogy az ugynevezett földesurakéi nem voltak, de sőt még azon felül többet is tartanak elfoglalva abból, mi az osztó igazság és természeti jog szerint, az egész népet illeti.

A törvényhozás úgy intézkedik erre nézve, mint neki tetszik. Én elmondám meggyőződésemet.

Én itt csupán a földtulajdonról szóltam, s pedig lehető röviden, de még erre gyakran visszatérek.

A földnek valamely részét senki sem mondhatja tulajdonának, mert azt csak birtokolja, hogy élhessen belőle.

XIX.

A mi már most azt illetné, hogyan kellene ezen földviszonyt kiegyenlíteni, hogy senkit se sujtana, legalább igaztalanul ne, s hogy minél kevesebb érdeket sértene, ekképen gondolnám elintézendőnek:

a kiknek most már a volt urbér szerint ki van mérve földük, tudnillik az ugynevezett egész, fél, negyed telkeseknek; habár némi rövidséggel is, határozassék meg törvényesen, hogy abban megnyugodjanak, hozzáértve természetesen illető legelőbeli járandóságukat is;

az ugynevezett kamarális földek, melyekhez számítassanak a főpapok kezén levő földek; nem különben mind azoké is, kik jelen szabadsági nagy harcunk ideje alatt honárulási bünbe estek és pártot ütöltek, és ezen háromféle földek mind osztassanak ki olyan házatlan zsölléreknek, kiknek kézi mesterségük nincs; és pedig legalább akkora darabban, mennyin szorgalmas munka után megélhetnek; ekkora darab lenne például 10 hold; hol pedig a föld terméketlenebb 15 hold; és ezen földek olyan helyekről meghít zsölléreknek adassanak, hol nekik a maguk községre határában nem juthatna földrész;

a kiosztandó föld minden esetre úgy osztassék ki, hogy annak leendő új birtokosai községet képezzenek; s a telepítendő lakosok közt azon arány vétessék szabályul, hogy a terület mekkoraságához képest, felénél valamivel több magyar ajkuak legyenek, a másik részt pedig vegyes, kevert ajkuak tegyék, hogy min-

denik más ajku, tót és oláh rész külön, kicsiny száma levén, önként beleolvadjon a nagy számu magyarságba; például valamely helyen 200 család lenne telepítendő, 120 család volna magyar; 40 tót, s 40 oláh; vagy a mint a körülmények kívánnák. 40 horvát s 40 oláh;

a hol a község határa maga is igen nagy, ott mind a közlegelőből, mind pedig az uraságéból egy-egy darab szakíttassék ki. s a két darab összeolvasztva, egy új község határát képezze, hová a községből kihivandott zsöllérek telepíttessenek: magától értetik, hogy ez a határnak azon részén alakíttassék, mely a községtől legtávolabbra esik:

ha hogy pedig az uradalmi földek abban a határban már magok is akkora kiterjedésűek volnának, hogy az uraság részére némi arányban fenhagyatton kívül magából is kitehnék egy új község (habár kisebb község) részére a szükséges határ. akkor ezen külön község alakíttassék;

a mely községben házas zsöllérek vannak, de házatlanok nincsenek, habár telük is a határ terjedelméből. azért nem szükséges a házas zsölléreknek talán fél teleknyi földet adni, hanem még kevesebbel is szívesen megelégedhetnek, mint mennyit a házatlan zsölléreknek adatni tanácsoltam (tudmillik 10 holdat), tehát a házas zsöllérek beérhetik 8 vagy 6 holddal is. mert nem az a cél, hogy mindenkinek egyenlően jusson, hanem hogy minél többeknek legalább valami jusson; mert hiszen azt akarui, hogy mindenkinek egyenlően adassék, annyit lenne, mint valóságos képtelenséget akarui: hiszen ha ezt ki lehetne is vinni (mit én tagadok), ha mindnyájan megegyeznének abban, hogy tökéletesen egyenlően kapjon mindenki, még is esztelenség volna kivinni akarui: mert részint az által, hogy még a felosztás alatt más meg más zsöllérekkel szaporodnék az előbbieik száma: részint pedig ha teljesen el volna is már egyenlőre osztva, néhány hét vagy hónap múlva újra megbomlanék a föld-e g y e n l ő s é g: mivel a renyhe és tékozló csakhamar megszorulna, szűkülne s a földnek egy részét másnak adná át: ellenben a szorgalmas és takarékos gyarapulna:

a volt földesurnak csak egy helyen maradjon, tudmillik, hol lakása van, és pedig ekképen: a kinek birtokában bár mily nagy kiterjedésű földek voltak is: legfőlebb 2000 hold maradjon, a kiknek pedig éppen ennyi, vagy emél kevesebb birtokuk vala, az nekik épségben meghagyassék.

Ára 6 ezüst krajeczár.

Budapesten.

nyomatott a Lukács és társ féle nyomdában.

1849.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Ötödik iv.

DE BALLAGI GÉZA.

Nem igen remélhetni, hogy a nagy birtokuk közt csak némelyek is találkozassanak, kik azt mondják: ez bizony így igen jól lesz; mert kiki hozzá szokott azon földeket, melyeknek (maga sem tudja hogyan) birtokába jutott, sajátjának tekinteni, s azoktól nem örömet válik meg.

De ha jól megfontoljuk, s a szoros igazság szerint akarunk cselekedni, mind ez igen könnyen mehet; mert habár valaki a temérdek földeket bírta is, de nem maga munkálta; s nem maga használta föl annak minden jövedelmeit, hanem a szám nélküli tisztviselőség; a cselédségnek, béreseknak, majorgazdáknak, napszámosoknak számtalan seregét kellett abból fizetnie; tehát csak a neve volt övé; mondhatá ugyan: ez mind az enyém, a mennyire csak látsz; de mind azoknak e birtokos jövedelméből kellett élniök, kik a gazdálkodás folytatásában részt vettek; abból a jövedelemből kellett élniök, mit a földesur magáénak gondolt; egyébiránt avval a különbséggel éltek mind ezek a földesur jövedelmeiből, hogy nem mint szabad polgárok éltek, hanem mint a földesurnak szolgálói; aztán pedig éltek avval a különbséggel, hogy így gyakran egyik a másik verejtékének gyümölcséből igyekezett magának elidegeníteni; folytonos és kölcsönös volt a család, melyben éltek, s így ronták le az erkölcsiséget.

A nagybirtoku földesur tudván, hogy neki sok jövedelme van, de mennyi? bizonyossággal nem tudta, hanem költött, mint szeszélye hozta magával; s ez által véghetetlenül sokat ártott, mind magának, mind a birtokain élő tisztviselő cselédségnek, de legtöbbet ártott ezek által közvetve a hazának.

Érdemesnek tartom ezt kissé bővebben kifejtegetni.

A birtokos ur gyakran, s tán főkép a kiterjedés szerint remélte a jövedelmet; a gazdálkodáshoz vagy semmit sem, vagy csak igen keveset értvén, így okoskodott (ha ugyan okoskodásnak lehetne mondani nagy birtoku földesuraink gondolkodásmódját): nekem van 20 vagy 10 mérföldnyi birtokom, ez temérdek hoz be, s ha néha többet költök is, mint a jövedelem, azaz ha adósságot

csinálók is, csak egy két évig kell takaritanom, az adósság min-
gyárt le lesz róva; a fekvő birtok biztos hitelalap; erre mindig kap-
hatni kölcsönt, ha a jövedelem néha nem volna is elég; egyszer
él az ember, hát ennyi birtok mellett én ne töltsen kedvemet min-
denben? tán bolond vagyok; hosználom az élet gyönyörűségeit.

Igy okoskodva, kezd a birtokos ur élvezni mindent; de mi-
vel birtokain kissé unalmas lenne az élet; az élvezetnek kevés és
egyszerű forrásai hamar kiapadnának, kimegy más országokba.

De mivel sehol a világon, egyetlen egy országban sem jut a
birtokos olly könnyen jövedelemhez, mint nálunk még eddig; mert
ha robotot végeztek is, ha tizedet adtak is más országbeli földbir-
tokosnak: de az adózással ugyan megrótták, holott nálunk teher-
mentes volt, s csak egy árva garast sem adózott.

E szerint a könnyen jött jövedelmet, mint sült galambot, nem
tudá becsülni, mert birtokos uramat a világon semmi teher, állo-
dalmi költség nem nyomta, nem aggódhatta; nem tudta, hogy a jö-
vedelem fáradsággal gyűl a tárházba.

És így nem csoda, hogy a magyar birtokos, a jövede-
lemnek böcsét nem értő magyar földesur külső országban csak
könnyen szórta jövedelmét, nagylelkűsködött, s ott gondatlanságá-
val idegen polgárokat segített vagyonosodni.

Nem tudván a jövedelem böcsét méltányolni, minden körül-
ményekben a külső országiak, kikkel bármi viszonyba jött, tudat-
lanságát, álnagylelkűségét maguk hasznára kizsákmányolták. Ekkép,
a mennyi hasznót merítettek a külföldiek birtokosaink könnyelmű-
ségéből: ellenkezőleg mindannyiszor, azon mértékben kár három-
lott saját hazánk polgáira.

Mikor aztán így elszokván birtokosaink hazánktól, beleme-
rülve a külső országok' élvezeteibe, csak akkor tekintettek haza,
mikor valami vak esetből a jövedelmi csatorna vagy fenakadt, vagy
véletlenül kiszáradt.

Távol levén ők birtokaiktul, azok roszul kezeltettek; midőn
ők külföldön kimerültek, s irtak, hogy utánok annyi meg annyi
ezer forint, s ekkor meg ide küldessék: a gazdasági igazgatók
minden alkalommal birtak okokat felhozni, hogy mért nem küldhe-
tik a kívánt egész összeget.

Az urodalmi kormányzók s tisztviselők hasznukra fordíták a
birtokosnak távollétét; s hogy a haszonra fordítás igen szembetűnő
ne legyen s irigységet ne ébresszen, a derék közmondásra emlé-
kezve: 'egyik kéz a másikat mossa', úgy igyekeztek a dolgokat
intézni, hogy az alsóbb rendű tisztviselőknek is, ha nem csurran,
legalább csöppenjen a bizonyos fizetésen kívül.

De mivel az urodalmi kormányzók némellyikei, néha avval

hizelegették be magokat hivatalaikba, hogy az első években megmutatták, mennyi jövedelmet bírnak ők kiteremteni, vagyis hogy mennyire értelmes gazdasági kormányzók ők, későbbben pedig vagy valami szerencsétlen esztendő játszotta ki számításaikat, vagy a magok zsebébe többet csuszlattak, mint kellett volna; s hogy valamiképen a földesur előtt gyanuba ne jöjjenek: kénytelenek voltak erkölcstelen módokhoz nyulni, csak hogy mégis kiteremtsenek minél nagyobb, lehető nagy, jövedelmet.

És miben állott rendszerint ezen erkölcstelen mód? elvonták a legalsó tisztviselőség és cselédség fizetésének egy részét; zsarolták, szorongatták a jobbágyokat; rövidséget okoztak nekik mindenben, mindenütt, csak hogy kicsikarhassák a megkívántató összeget, s bizonyítsák, hogy ők jó gazdatisztek.

Megborzadna az olvasók némelyike, ha látná, milly égbekiáltó igaztalanságok követték el e tekintetből.

Az ekképeni csalás, fizetéslevonás, kicsikarás, zsarolás szokássá, mindennapivá lön, a moralitás fenekestül föl lett forgatva.

A mellyik gazdag birtokos pedig utálatot gazdagságának; kinél a sok igaztalanság, zsarolás nem volt szokásban; a gazdatisztek nem csalhattak; mindeniknek bére becsületesen kijárt; a volt jobbágyokat nem zsarolták; szóval hol a birtokos azon elvet követte, hogy neki is maradjon, de mindazok is élhessenek, kiknek sorsa az övével bárminő viszonyban volt: mondom az ilyen birtokosnak minden nagy kiterjedésű földi mellett sem volt sok jövedelme.

Ha az uraság a gazdasági kormányzásra s egész kezelésére fordított költségeket a jövedelemből levonta, azt látta, hogy a temérdek urbéres helyekről nem sok jő be; a mérföldekre terjedő egyéb mindenféle földek keveset használtak: hanem tiszta jövedelmeit vagy csupán juhnyája, vagy egy darab gazdag erdő, vagy malmok tévék.

Azaz, lehetett (s volt is) olyan birtokos, hogy ha azon jövedelmeit, miket hiábavalóságokra kihányt, leszámította: éppen úgy állt 2—3 mérföldre terjedő birtokával, mint egy másik 2000 holdnyi földével.

Valóban esztelenség volt arra törekedni, hogy csak minél nagyobb kiterjedésű földi legyenek valakinek, habár a jövedelem tizszer kevesebb is, mint annyi földből lenni kellett volna: mert a jó gazdálkodás nem abban áll, hogy minél több földből legyen bizonyos mennyiségű jövedelem, hanem, hogy egy kis darabból kerüljön ki mind az, a mire szükségünk van.

Midőn arról szóltam, hogy a föld nem tulajdon, mert maga a föld, a hely nem emberi szorgalom által lett, hanem a természet

műve: akkor nem állítottam egyszersmind azt is, hogy a ráfordított munka sem tulajdon, sőt inkább azt vallám be valódi elvemül, hogy éppen és csupán a munkának, fáradságunknak gyümölcse a tulajdon.

Igy, ha például valaki megvett egy nagy darab haszontalan, mocsáros helyet, mellyen vagy semmi sem termett, vagy legfőlebb néha, száraz esztendőben csak kevés és rossz fű, de ő a mocsárt évek folytán igen sok költséggel, nagy munkával kiszáritotta, használhatóvá tette, mi által azon darab földnek bősége hasonlithatlanul emelkedett, például annyira, hogy az a valaki vette 2000 forinton, s husz év múlva kérték tőle 40,000 forinton: valóságos örültnék mondhatnók azt, ki vitatná, hogy azon valakinek a rossz föld megjavítására fordított költsége és fáradságának gyümölcse, nem tulajdona. Sőt igen is tulajdona; ez valódi tulajdona.

A gazdag birtokosokrul azonban nem mondhatni, hogy ők saját munkájokkal tettek valamelly haszontalan földet termékenyvé, hanem minden munkát mások végeztek, s éppen azt vitatom, hogy kinek kinek a maga munkájának gyümölcse tulajdona legyen; és így azon föld is, mit a munkások fáradságuk, szorgalmuk által használhatóvá tettek, az övék legyen, ne pedig azé, ki annak javítására egy kapavágást sem tett.

Azon nyomoru ellenvetés, mi itt tétethetik, hogy tudnillik: a birtokos talán saját pénzén másokat fizetve, vagy robotosai által tevő a rossz földet jóvá, s így az, az ő műve, tehát tulajdona, czáfolatot sem érdemel, de azért legyen czáfolat helyett magyarázat.

A munka mindenkor tehet bármi legrosszabb földet is használhatóvá, de valamellyiknek csupa pénze soha.

Fő, sőt mondhatni egyetlen tényező a munka, más semmi. Másnak semminek sincs bősége, csak a munkának.

Egy rakás, például ezer darab körmöczi aranynak megszőkott fogalmunk szerint szép bősége van; egy diónyi nagyságu gyémántnak is szép bősége van; de ezeken is a munkának van bősége; mert már eleve is nem csekély munkába került, hogy azon darab arany, aranydarab, aztán körmöczi arany lett, meg hogy a gyémánt köszörülés által azzá lett, a milly állapotban bősét kimondhatni.

De meg, hogy az aranyt és gyémántot valaki magáévá tehesse, sok pénzt kellett összegyűjtenie; igen de munka nélkül még csak két krajczárt sem lehet gyűjteni. Tehát mindennek alapja a munka; ez a legdrágább tulajdon, vagy egyedüli tulajdon; mert a mit e nagy természetben szépet, jót, hasznost kívánhatunk, más kép munkánkba nem juttathatjuk, hanem csupán munkánk által.

Viszszatérek most a főlebb említett mocsáros darab földre.

Ha egy valakinek régi s folytonos munka által nagy somma pénz gyűlt már birtokába; azaz, ha egy dúsgazdag 50,000 forinttal oda megy a mocsáros darab föld szélére s azt mondja: én evvel a pénzzel ki akarom ezt a mocsáros földet száritani, ott lehet évek hosszan, lehet ott 10 évig, minden pénzével semmit sem fog eszközölni — munkások vagy munka nélkül: ellenben ha a munkások oda mennek, megkezdik a lecsapolást, árkolást, s a mi szükséges, egy krajezár nélkül kiszáritják a mocsárt.

Igy világos, hogy csak a munka becses, és semmi más: azért becsüljük meg a munkást és munkáját.

Azt tehát ellenvetésül senki józanul föl nem hozhatja, hogy egy nagy birtokostul a státus vagy törvényhozás el nem foglalhatja még fölöslegét sem kárpótlás nélkül, kivált mellyet ő tett a roszbul jóvá, azaz használhatóvá; mert a földesurak s birtokosok magok fáradsága által egy talpalatnyi földet sem javítottak meg.

Már régi idő óta a földesurak mindig a java földet igyekeztek magok számára kijelelni; sőt későbben is a számnélküli foglaltások alkalmával a községek földeiből a jobb részeket kerekítgették ki magoknak: a községekéül pedig a roszat mutatták, mérették ki.

Nem elég azt mondani: ez a föld mind az én tulajdonom, mert ezt a részt apámtul öröklöttem (de apja egy prokátor és egy főhivatalnok segítségével igazságtalanul egy másiktul porolta el); ez meg rokonomrul szált rám (de rokonának a király abbul ajánlékozta, mit önkényleg, törvény ellenesen egy jó hazafitúl a fiscus által foglaltatott el); ez a harmadik rész a regulatio után a községek legelői és földeinek kihatása után maradt fen (de a regulatio alkalmával a községek század óta birt határaiknak csak egy negyed részére szorítottak, a többi elfoglaltatott tőlük); ez a negyedik pusztá pedig saját szerzeményem, kész pénzen vettem (de a készpénzt azon juhnyájok gyapjából kapta, melly nyájakat a községektől elfoglalt legelőkön tartott); ezt az ötödik plágát pedig zálogban bírom, már letelt a 32 év, s a kié volna, soha nekem a zálogpénzt vissza nem fizetheti (de azon pénz, mellyért zálogba vette, a megyei pénztárbul lopta, mi a szegény adózók véres verejtékéből gyűlt össze álladalmi költségre), tehát ez is tulajdonom.

Maga ezen földeknek birtokosa, saját munkája által egy bárázdányi földet sem szerzett, hanem a főlebb említett utakon kezére került földeken egy-egy tisztartót, kasznárt, s más szükséges tisztséget, cselédséget tart; a volt jobbágyok által munkáltat, maga a birtokos csak egy szalmaszálat sem tesz keresztül, hanem csupán a jövedelmet söpri be; és mégis azt mondja: mind ezen földek az én tulajdon földeim!

Hiszen ha így volna, s tulajdonzérésre nem munka, művelés kívántatnék meg, hanem más módok lennének elégségek: akkor az ügyes, furfangos, vagy hatalmas és zsarnokoskodó, minden földet tulajdonává tehetne. A tulajdonzérésre mindenkinek saját munkálkodása szükséges.

A ki semmit sem gondolkodott még e legnagyobb fontosságú tárgy fölött, hanem a századok, sőt ezredek óta megrögzött szokás szerint azon helyet, hol kenyérét keresi, tulajdon földének tartja: csupán az utak (országutak s mellékutak) vezethetnék; útmutatásul szolgálhatnának neki arra, hogy a föld talán nem tulajdona embernek, hanem csak a ráfordított munkának gyümölcse?

Mert midőn az emberek egyik községből a másikba; egyik megyéből másikba mennek, nem kérdezik: kinek tulajdona az a föld, és szabad e arra menniök? hanem arra a hosszú vonalra a községeknek szükségök van, tehát elfoglalják kárpótlás, vagy alku nélkül.

Midőn valamely társulat valahol vaspályát készít, e társulat maga nyerekedéseért, saját haszna tekintetéből csináltatja a vaspályát; tehát igen természetesen ki kell sajátítania azon vonalt; mert azok, kiknek földrészei az utvonalba esnek, teljességgel nem tartoznak az ő fáradságuk gyümölcset, (s munkálkodhatásuk helyét) a vaspályát készítő társulathoz ingyen átadni.

Ellenben ha maga az álladalom készített vaspályát, s a pályába eső földek helyett máshol jelel ki a birtokosoknak annyit, s a tán rajtok levő épületek böcsárát kifizeti (mert az épület saját munkálkodásuk gyümölcse): az álladalom ekkor egy krajczárt sem fizet a földekért.

Ha a földek iránt a törvényhozás nem intézkedik jó eleve; ha a törvényhozás ki nem mondja, hogy az egész haza földje összesen az egész álladalomé, de minden polgárnak egyenlő joga van egyegy akkora darabhoz, mellyen élelmét bekeresheti (ezen egyegy darabokat azonban senki sem tekinthetvén tulajdonának, hanem használatának); mondom, ha az álladalom erre nézve törvényesen jó eleve nem intézkedik: a forradalmak iszonyatosakká válhatnak idővel. Ezeket meg kell előzni.

XX.

Mind az igen könnyen megtörténhetnék, miket én javasoltam, de a legjózanabb eszmék létesülhetésének is ellene áll, a királyi eszme.

Mi elűztük ugyan a Habsburgokat, nincs királyunk, de azon

előítélet még sokakban megvan, hogy királyság, vagy uralkodás nélkül az álladalom nem lehet.

Talán különösnek tetszhetik némelyek előtt, ha azt mondam, hogy e javaslatom kivitelét a királysági eszme akadályozza? pedig úgy van. Ügyekszem bebizonyítani.

A királyság okozta, hogy a szegény jobbágytul fölfelé a királyig számtalan rang- s méltóság-fokokat létesüljenek.

Ezt józanon nem tagadhatni.

Igen, de azon rang- és méltóság-fokokat vagyon és birtok nélkül nem lehettek, mert nem volt volna e nevetséges, hogy egy nagyméltóságu ur, ki a király felé már közel állt, fél telkes gazda legyen? tehát a királyság szükségkép megkívánta, hogy azon nagy rangu, nagy méltóságu urak, kik a fokozatok lánczolatát képezték föl a királyig, rangjukhoz és méltóságukhoz képest illő birtokokkal is megajándékoztassanak. Igen de a birtok-ajándék mindig az egész népéből szakitatott el.

De a csupán hivattalal járó s gyakran változható rang és méltóság nem lehetett a czélnak teljesen megfelelő, mert a mint valamely hivatalnok meghalt, megszűnt vele méltósága is.

Ugyde a királysági eszme azt hozta magával, hogy az firul fira szálljon, meg ne szakadjon; azaz más ne lehessen király, csak a meghalt királynak fia: igen de ha egyéb főhivatalokban a születési örökösödés nem volt volna, hanem minden főhivatalnok meghaltával más akárki juthatott volna a megürült hivatalba: könnyen azon gondolkodás kaphatott volna lábra, következétesen, hogy valamint más főhivatalnok fia nem foglalhatja el apja helyét: úgy midőn a király, mint legfőbb hivatalnok meghal, ennek fia se foglalja el szükségképen apjának székét.

Ezen következétes gondolkodási módot valamiképen ki kelle irtani, mert különben könnyen, a firul fira szálló királykodási módot forgathatta volna fel, mit pedig a királyok nem akarhattak, ha ugyan mint királyok s uralkodók akartak fenmaradni.

Az örökösödéses királyság támaszaul tehát örökösödéses czimeket, méltóságokat kelle teremteniök; így támadtak a báró, gróf, herczeg czimek, azon kiváltsággal, hogy ezeknek gyermekeik, unokáik is bárók, grófok, herczegek legyenek; s valamint ezen gyermekek apjaik czimét öröklötték, úgy öröklötték azoknak hivatalait is.

Igy megszokván az emberek a nagy számu bárók, grófok és herczegekben azt, hogy ezeknek gyermekeik, apjaik állását kövessék; ezt rendén lenni látták; természetesnek találták: ezen példák szerint okoskodva, még sokkal inkább rendén lenni látták, s természetesnek találták, hogy a királynak fia s unokája örökölje a királykodhatást és trónust.

Azonban ezen örökösödés rendszerből temérdek baj fejlődött ki, mik a társaságot a szünet nélkül tartó forradalmak' iszonyu kitöréseivel fenyegetik.

Elmondom mért, s hogyan?

Rövid szóval, ezen örökösödés rendszer s kiváltság, természeténél fogva, ellene szegül minden józanabb, igazságosabb új eszméknek; azoknak létesülhetését akadályozza. Így a főlebbi javaslatomat is, miszerint a földbirtokosoknak fölöslegei (mellyekhez joguk teljességgel nem lehet, mert arra másoknak mulhatlanul szükségök van) törvényes intézkedések következtében a szegényeknek osztassanak ki, életbe léphetni ezen örökösödés rendszer gátolja.

Hogy minden bajok orvosoltathassanak; hogy a társadalmi viszonyok szoros igazság szerint intézethessenek el: a királyságot véggé ki kell irtani; nem elég csak azt mondani, hogy a Habsburg családnak minden ivadéka a magyar trónusra számkivettetik, mert jöhetne más királycsalád, melly éppen azt követné, mit a Habsburg család (ha nem éppen olly kimondhatlanul gyalázatosan is), hanem magát a királyságot, még eszméjét is ki kell irtani, hogy e hazának szent földét királyság be ne fertőztesse többé soha.

A ki tehát olvasóim közül javaslatomat üdvösnek lenni megismeri; hasznosnak és igazságosnak tartja, hogy a széles birodalmakból a fölösleg a szegénységnek osztassék ki: szükségképen azt is kell akarnia, hogy e hazában királyság ne lehessen többé soha; mert így is nagy munkába kerül a földviszonyt csak némileg is igazságosan elintézni, mivel az ezt gátló előítéletek nevelés és szokás által átmentek az emberekbe; ha pedig újra királyság létesülhetne ez országban, éppen teljes lehetetlenség volna a szegénységnek földet juttatni.

Azért titeket különösen kérlek, kik földmivelők vagytok, s kivált ti, kik minden talpalatnyi földből ki vagytok szorítva, saját boldogságtokra kérlek, mindenek fölött arra határozzátok el magatokat, hogy készebbek vagytok élethalálra harczolni, mint még valaha e hazában királyt elismerni: mert tudjátok meg, hogy ha még egyszer király fészkelné meg magát e hazában, ti földhöz nem juthattok soha; de ha király többé nem lesz, alkalmasint már ti is megérhetitek azon boldog időt, hogy az álladalom nektek földet juttat, vagy legalább gyermekeiteknek.

Ti nagy birtokosok, kik annyi zsirját szítátok e hazának a szegényebbek verejtéke után, egy szép példára figyelmeztetlek benneteket.

V e l e n c z e szabad köztársaságban, melly csak egy városból s igen csekély terjedelmű hozzávaló tartományból áll, ez évi

Közlöny (93. sz.) szerint, midőn Haynau tábornok apr. 2-kán arra szólította fel, hogy adja meg magát; városuk szabadságának megmentetésére „a gazdagok 8 millio flot tettek le a haza oltárára; két igen előkelő család összes vagyonát hozta a szabadság kivására.”

Nagy birtoku polgártársaink tanuljatok e követésre felhívó példából; de tanuljatok sok szegény sorsu magyar polgártársaink példáiból is, kik mindenüket föláldozák, családjukat elhagyva magukat adák áldozatul, hogy az imádott hazát, s ennek szabadságát megmenteni segítsék.

Tanuljatok ezektől, s ne vonakodjatok önként is engedni át azon földekből, mik nektek fölöslegesek; miket nem magatok munkájával szereztetek; miket a ti érdekeitekben létesített intézkedés szerint törvényes szín alatt birtatok, de az egész nép érdekében hozandó igazi törvények értelmében csak bitoroltatok; melly széles terjedelmű földeitekre eső terheket e szabadság harcunkban sem hordoztatok, hanem a szegényebb sorsuak ezrei védelmezték a ti számatokra!

Mit! a ti számatokra! tévedtem; de ti is rettenetesen csalódnátok azt hivén, hogy a szegény sorsuak ezrei azért vitték életüket áldozatul, hogy ti otthon lepseljete (tisztelet becsület a kivételeknek) s midőn a szent harc bevégezve lesz, nektek napszámban robotoljanak az általatok önkényleg megszábandott csekély napdíjért. mellyen alig száraz kenyérüket vásárolhatják meg; s nektek napszámoskodjanak azon helyekért, mellyen munkáik gyümölcseiből élhí természeti joguk van.

Ne ámitsátok magatokat ti nagy birtokosok, mert a munka, bár még rendezve nincs, legnagyobb becsű; ezt nem áldozza nektek a családapa.

Hogy erős rázkodások a státusalkotványt alapján meg ne ingassák, a rázkodásnak okait kell elhárítani; és az nálunk csak két módon történhetik meg; vagy úgy, hogy minden szorgalmas munkás illő jutalmát, bérét vegye fáradságának, mit aztán természetesen azoknak kell viselniök, kik a sokaság élelmi módjának alapját, a földet kezökhöz ragadták, tehát a birtokosok; vagy úgy, hogy azon földbirtokok, miket magok nem győznek, s nem is akarnak saját gyöngye tenyerökkel bemunkálni, kiknek kezén vannak, de azok bemunkálásáért illő díjt sem adnak: tőlük elfoglattnak.

Természetesen ennek törvényhozásilag kell megtörténnie; s azért nem tartom fölöslegesnek újra megemlíteni, hogy én mindig csak törvény által kívánom életbe léptettetni, a mit jónak tartok.

Addig senki máséhoz ne merészeljen nyulni, akár igazi tulajdona legyen az, millyen a munkának bárminemű gyümölcse, akár pedig olyan, mit valaki csak hisz tulajdonának, millyen a hely (föld), mellyhöz, vagyis inkább mellynek egy-egy szükséges részéhez kiki természeti jusát tartja. De mivel már hosszas szokás által az természetét némileg megváltoztatta, tehát birtokában legyen addig, s erőszakkal senki ne érintse, míg törvényhozás nem intézi el.

Bocsássatok meg szives olvasóim egy kitérésért, mit tenni itt kényszerülve vagyok.

A mult 1848-dik évi egyéb hiányos törvények közt — melyeket azonban mégis meg kell mindenikünknek tartani, míg el nem töröltetnek — egy rendkívül botrányos törvény is van, melly a sajtóról szól, s a melly szerint ujságot az nem adhat ki, a kinek nincs biztosítékul leteendő legalább 5000 ez. forintja, mert 10,000 fort is kell.

Én azonban megkezdtem a Munkások ujságát, azon hiszemben, hogy jót akarván vele eszközölni, s azt tennem csak nem fogja a törvény tiltani, de csalódtam, mert az ujságot letilták.

Igy tehát nem remélhetem, hogy még egyszer ujságot adhatnék ki, mellyben aztán a falusi tanulatlanabb polgártársaknak némi hasznára lehetnék. Az illyen nagyobb terjedelmű s drágább munkát pedig hogy megvennék, éppen nem gondolom: hanem ha talán mégis lesznek legalább néhányan, kiknek e dolgozatom bármi uton módon kezükbe kerül, azok kedvéért tartom szükségesnek e kitérést vagy kerületet tenni, de siettem előrebocsátva legalább néhány szóval érinteni, hogy az istenért csak királyt ne türjenek maguk fölött többé soha; mert a királyság olly természetű, hogy a bajokat nem engedheti orvosolni, de sőt mindinkább neveli, szaporítja. Kézze! foghatóan bizonyitom be.

XXI.

Midőn valakiket valamiről meg akarunk győzni, mulhatlanul szükséges előbb en, hogy azok, kiket valamiről meg akarunk győzni, bennünket kihallgassanak; beszédünket figyelmükre méltassák; de másodszor az is mulhatlanul szükséges, hogy azoknak teljes, határtalan bizodalruk legyen bennünk, kiket valamiről meggyőzni, vagy valamire birni akarunk; mert ha bizodalruk nincs irántunk, természetesen figyelemmel meg sem hallgatnak; s ha kellően meg nem hallgatnak, beszédünkre nem figyelmeznak: világos, hogy akkor aztán meg sem győzhetjük őket arrul, a miről meggyőzni akartuk. Ez tagadhatlan.

Ezen igazságbul indulva ki, én is kötelességemnek érzem azon tanulatlanabb polgártársaimnak figyelmét megnyerni igyekezni, kiknek kedvéért itt kitérek; mert ha meg nem hallgatnának, minden beszéd, okoskodás haszontalan volna.

Azt akarván falusi barátimmal elhítenni; arrul kívánván őket meggyőzni, hogy ha királyt, mint urat, engednének újra magok fölé emelkedni: sanyaru sorsuk nem javulhatna; nyomorúságos állapotjuk jobbra nem változhatnék soha.

Igen fontos állítás, tehát minden módot meg kell kísértennem, mik által polgártársaimat arra bírassam, hogy ez állítást szent igaznak vegyék; igaz voltáru meggyőződjenek, de ne csak meggyőződjenek, hanem magukban változhatlanul el is határozzák fölöttük királyt nem tűrni soha.

Mióta irok, én se jobbra, se balra nem tétováztam, hanem kitűzött célomhoz egyenes irányban igyekeztem közelíteni; ha bármi akadályok, nehézségek utambul kisodorni akartak is: én arrul le nem tértem, hanem ha előre haladnom teljes lehetetlen volt, inkább megálltam, míg vagy magamnak egyedül, vagy a körülmények segítségével az akadályt elhárítani sikerült.

És mi volt minden törekvésemnek egyedüli célja? Az volt, hogy magyar hazánk dicső, a magyar nemzet boldog legyen.

De hogy ez egykor megtörténhessék, az egyes bajok megszüntetésére kellett iparkodnom, melyek a magyar haza dicsőségének, a magyar nemzet boldogságának lehetőségét gátolták volna:

sürgtettem, hogy a robot és dézma eltöröltessék; mert igazságtalannak tartottam mindig, hogy a munkás emberek másnak ingyen keressenek;

sürgtettem, hogy az álladalmi terheket közösen viseljük, s ne csak a szegény viselje, hanem a gazdag még inkább viselje ahhoz képest aránylag, a mint több vagy kevesebb vagyona, értéke van;

sürgtettem, hogy akár egyes gazdáktul, akár egész közösségektul igazságtalannul elfoglalt olyan földek s legelők, melyeknek a községek már régi idő óta használatában voltak, visszaadassanak;

sürgtettem, hogy a megyei közmunkákat ne egyedül a szegény földmivesek teljesítsék, hanem teljesitse mindenki, a gazdag még inkább; tudnillik vagyona, vagy jövedelme arányában;

sürgtettem, hogy a regalék eltöröltessenek; igaztalan-ságnak, sőt kegyetlen zsarnokságnak tartottam némelyeknek (a volt földesuraknak) azon égbekiáltó kiváltságát, hogy ők arra kény-szerithessék a sokaságot, hogy a hol jobb és mégis olcsóbb húst, s jobb és olcsóbb italt kaphattak volna, azt nem engedték meg, ha-

nem kényszerítették arra, hogy az ő rossz s drága husokat s italukat vegyék;

s űrgette m tovább, hogy a nemzetőrségről szóló törvény, hiányos, nem igazságos levén, megjavíttassék, vagy helyette új törvény alkottassék; mert a kinek például csak negyed, vagy fél teleknyi földje van, nem tartozhatik annyi őrségi kötelességet viselni, mennyit az tartoznék, kinek több mérföldekre terjedő birtokai vannak; mert az őrség által nemcsak magunk személyét akarjuk megvédeni, hanem vagyonunkat is; s az őrködés szoros kötelesség levén, a kinek százszor meg ezerszer több vagyon van, több őrködési szolgálattal is tartozik;

s űrgette m még azt is, hogy a nagyur s hivatalbeli vétkeket is éppen úgy, olly szigoruan, s mingyárt meg kell büntetni, mint a szegény vétkeket; de sőt még inkább, még szigorubbant kell őket büntetni; mert nekik jobban kell tudniok mi a véték, s inkább kell arra törekedniök, hogy a törvény megtartassék; mert ha űk törvényszegésre a magok kihágásaival példát adnak, bárki is könnyen arra a gondolatra jöhet, hogy ha az elűjárók áthágják a törvényeket, tán nem is kell azokat megtartani? és ekkor minden bomlásnak indul;

ugy szinte s űrgette m, hogy ne legyenek olly gazdag főpapok, kiknek vagy semmi, vagy csak igen kevés kötelességeik vannak, hanem azon terjedelmes birtokok, mellyek azok kezében vannak, részint más kevés jövedelmű lelkészek és iskolai tanítók fizetésére fordíttassanak; részint más szükségesebb országos célokra rendeltessenek, és szegény zselléreknek adassék belőle, melylyen aztán gazdálkodhassanak, s az álladalomnak is annál nagyobb hasznára lehessenek;

s űrgette m még azt is, hogy haszontalan hivatalnokok se a megyékben, se máshol ne legyenek; a hivatalnokok száma kevesebbre szállíttassék le, mert minél többen vannak, annál hanyagabbul s rendetlenebbül mennek a dolgok, minthogy egyik a másakra támaszkodik; aztán meg hogy nagy fizetésük ne járjon, mert a sok költség nagyon kimeríti az ország erejét, s a nagy fizetésekkel csak uraságra szoknak, azt megkedvelik, benne magokat megfészkelik, s így magokat nem elűjáróknak képzelik, hanem a lakosok urainak tartják, miből aztán ezer neme támad a nyomorúságnak;

végre s űrgette m azt kiváltképen, hogy legyen sajtósza-badság; mert a száz meg ezer nemeit a visszaéléseknek soha más-kép orvosolni nem lehet, mint úgy, ha azokat nyilván megtámad-hatni; kivált a megyei életben az utolsó írnotul kezdve egészen föl a haszon nélküli főispánig, vagy administratorig, ezen

egész tisztviselői sereg mennyi méltatlanságot elkövetett a szegény, eddig egyedül adózó népen; hányszor és mennyi munka mulasztással ment a szegény ember a szolgabíróhoz, alispánhoz ügybáját elpanaszolni, s igazságszolgáltatást kérni, midőn aztán számtalanszor hiában fáradott, s még azonfelül milly durván, milly embertelenül igazította el a tisztviselők közül sok, a panaszost, mintha nem is embertársa lett volna!: „most nem érek rá, ne alkalmatlankodjék kend, majd máskor“ — lőn a felelet, pedig ő tisztviselő tekintetessége sokszor e szent kötelesség helyett csupán multság után sietve, nem intézhette el az ügyet; hogy illy visszaéléseket nyilvánosan, a sajtó útján meglehessen róni, s másokat is a megrovás által kötelességökre bírni sikerüljön, ezért is egy részt sürgettem a sajtószabadságot.

De sürgettem én még sok mást is, azonban mindent itt újra el nem számlálhatok; hanem utasítok bárkit is irományaimra.

Most kérdelek titeket falusi barátim, ha tán valakikköz közületek e soraim eljuthatnak: helyeseknek, igazságosoknak tartjátok e azokat, miket elszámoltam, mint olyakat, mellyeket teljesedni ohajtottam és sürgettem?

Én úgy vagyok meggyőződve, hogy a ki nem sült bolond, vagy a ki nem rosszlelkű, kénytelen azt vallani, hogy bizony azok jók, hasznosak, igazságosak.

De vannak ám olyan emberek, kik azt ugyan nem merik világosan mondani, hogy ezen javaslataim rosszak, hanem avval állnak elő, hogy azokat kivinni, életbe léptetni nem lehet; mindenféle mesterséges okokat gondolnak ki, hogy mi mindenféle rossz következne abból, ha azok teljesednének, miket én sürgettem; azonban minden okoskodásuknak alapja, hogy: ők azt nem akarják.

Igy tehát ha azokat, miket sürgettem mind magatokra, mind az egész országra nézve hasznosaknak ismeritek; ha igazságosaknak tartjátok: mintegy önkénytelenül kell arrul meggyőződnetök, hogy azon javaslatom is üdvös, a miről éppen most szólnunk; tudnillik az, hogy: magatok fölé újra királyt emelkedni ne engedjetelek soha.

Ámbár a Habsburg királycsalád annyi hitszegése, árulása miatt a magyar trónusról örökre száműzetett: de tudjátok meg, hogy azért vannak köztünk emberek, kik, ezen ronda Habsburg fajt még vissza szeretnék helyezni a magyar királyságba.

Nem merik ők ezt világos szavakkal bevallani, mert tudják, hogy ha azt tennék, minden becsületes magyarnak méltó bosszuját ingerelnék föl maguk ellen, hanem alattoinban, titkon működnek.

Tudjátok, hogy gyümölcseről ismerhetni meg a fát.

Azonban olyanok mégis kevesen lehetnek, kik éppen a Habsburgokat akarnák ismét a magyar trónusra ültetni, mert ezen fejedelmi faj csakugyan annyira czudar, kegyetlen, igazságtalan s háladatlan, hogy alávalóságra hozzá hasonló királyi ivadékok nincsenek: hanem olyanok többen vannak, kik koronás fejedelmet csakugyan ohajtanak, de valamelly más királyi családbul.

Tulajdon boldogságtokra kérlek benneteket, higyetek szavaimnak, mert annyira kívánom javatokat, a mint csak magatok kívánhatjátok, higyetek nekem: ha újra királyt emeltek magatok fölé, isten átkát vonjátok magatokra, mert sorsotok rosszabb lenne, mint a millyen eddig volt.

Isten azt fogná mondani: „próbára tettem béketűréseket, vi-viseltétek a királykodási nyomornak minden neveit; megszántalak benneteket; szolgáltattam alkalmat arra, hogy a királykodásnak minden iszonyatosságait megismerhessétek; bár sajnáltalak benneteket, de mivel tudtam, hogy máskép ki nem józanodtok bolond előítéleteitekből, miszerint azt hívétek, hogy király nélkül nem lehettek; megengedtem, hogy a Habsburgok a leghallatlanabb, legkebellázitóbb alacsnóságokat kövessék el ellenetek, mert előre láttam, hogy csak így lehet veletek a királyságot megutáltatni; adtam ezekhez elég bátorságot lelketekbe, elég erőt karjaitokba. hogy elűzzétek a gyalázatos királyfajt: de ha mindazáltal mégis királyt ültetnétek magatok fölé: örökre megvonnám tőletek segédmemet; s a királycsalád még embertelenebbül bánnék veletek mint az előtt, és méltán; mert, így gondolkodnék: e hitvány nép a királyságot lerontotta, s csak akaratába került volna intézkedni, hogy soha többé vissza ne jöjön, és mivel mégis újra behozta, iszonyuan romlottnak kell lennie; és mivel ilyen, valóságos barmként lehet és kell is vele bánni.“

Ha az én szavaimnak hisztek; ha tanácsomra nem ültettek magatok fölé újra királyt: csak néhány év mulva áldani fogjátok még azon anyáknak méhét is, melyekben fogantattak a férfiak, kik intettek benneteket, hogy királyt többé hamisbálványtokul ne tartsatok; kik predikálták, hogy nem kell király; kik szóval, írással és tettel segítséget nyújtottak a királyság megszüntetésére.

Higyetek el nekem; én akartam, hogy a király Budára jöjjön lakni; követeltem ezt; irományaimban több helyen olvashatjátok; mert úgy okoskodtam: ha a nemzetnek kell király, ha szükség es a király: annak csakugyan az országban kell laknia, hogy azon kötelességeket itt helyben végezze, milly kötelességei a királynak vannak; mert kell, hogy valami kötelességei legyenek, különben a legirtóztatóbb esztelenség volna a nemzettől királyt tartani, hizlalni s ne lennének mégis kötelességei?!

Nekem, mióta eszemnek hasznát tudom venni, sohasem volt meggyőződéssem az, hogy királyságnak kell lennie; hanem azon véleményben levén, hogy, ha a nemzet ragaszkodik a királysághoz, vagy ha nem is az egész nemzet, hanem a nagy többség ohajtja, hogy legyen királya: akkor én nem tolhattam magam véleményét a sokaságra (sem senki más egyes), hogy királyt ne tartson, hanem az én ajánlatomra (és még némelly más egyesekére) köztársaságot kiáltson ki: tehát azt követeltem, hogy ha már tart a nemzet királyt, tegye kötelességévé a hazában lakni; s tegye kötelességévé, hogy királyi tekintélyénél fogva a lázongást, pártütéseket elfojtsa, esküje szerint a törvényeket mindenkivel megtartassa; ez ért kivántam, hogy a király Budára jöjjön, s a neki adott hatalommal élve békét eszközöljön: de ezt nem tette; 100 képviselőből álló küldöttség ment hozzá, meghíni őt, hogy jöjjön az országra; nem jött; sőt inkább maga eszközölte, parancsolta a pusztítást, vérengzést. A sok királyi gazságot tapasztalván, ti is meggyőződtek arról, hogy a király nem hasznára, hanem nyomorogatására van az országnak; most már nektek sem kell király; tehát mi, kik nem sohasem kellett, annál nagyobb sükerrel kiálthatjuk: soha se legyen többé a hazában király.

Én egyedül voltam, még a múlt 1848-dik évi octoberben, ki Munkások ujsága című lapomban lerajzoltatva a koronát elégettem, s mutogattam, okokkal támogattam, hogy nem kell király, s mért nem kell király.

Most általános a gyűlölség a királyság ellen.

De vigyázzatok, hogy kísértetbe ne esetek.

Mert vannak lappangó emberek, kik ha nem is a Habsburgokat kívánnák visszahelyezni, hanem más királycsaládbul szeretnének valakit magyar királylyá tenni.

Résen legyetek, haugyan, és a kik királyságot többé nem akartok. És én igyekezni fogok benneteket arról meggyőzni, hogy hacsak egészen meg nem örültetek, nem akarhattok újra királyt.

Még mióta nemzetek királyság alatt nyögnek, olly nagyszerű példa nem volt sehol, soha, mint nálunk, annak bebizonyítására, hogy a királyság nemcsak nem hasznos, de sőt iszonyuan káros a nemzetekre nézve.

A mit emberek okoskodásképen a királyság támogatására felhozni képesek voltak, ezen egy argumentumba központosult, hogy: csak a király személyére ruházott hatalom, méltóság, tekintély képes az országokat a belviszálytul, polgári háboruktól megmenteni, tehát ezen okból multhatlanul szükséges a királyság.

Mondám, minden okoskodásuk azoknak, kik a királyságot pártolják, ez egybe összeolvad.

Es ezen egyetlen egy argumentumot, mellyen lovagoltak a királyisták ezredek óta: Magyarország sorsa örökre ledöntötte.

Nem volt állodalom világ kezdete óta, mellynek inkább szükségé lett volna mint hazánknak arra, hogy a lázongást királyi szó és parancs elfojtsa; és ha e legkinzőbb helyzetben nem segített rajtunk a királyi tekintély: ugyan lehet e emberi észszel felruházott teremtés, melly állíthatná, hogy a királykodás hasznos, sőt szükséges az országra nézve?

Ha szükség volt királyra, nálunk most volt volna szükség, mert ilyen baj nem volt még hazánkban, tehát ezt kellett volna a királynak elhárítania. Ha tehát ezen nagy bajunkban nem volt királyi védelem, oltalmazó: mire való volna jövőre, midőn abbul saját erőnkkel kigázoltunk?

Sőt inkább mindig a király, és gazdag püspöki és grófi cselédei okozták a bajt; s ezen bajok meg nem szűnhetnek, míg a királyság maga meg nem szűnik.

Nem tévedhet az embernem annyira, hogy midőn a királyt azon meggyőződésből tartotta, hogy a hazát, az álladalmat veszélytől ója: és mégis nemcsak a veszélytől meg nem óvta, sőt maga segítette még minél nagyobb veszedelembe sülyeszteni; s ha ekkor nem vette hasznát a királyságnak: hát akkor tartsa e, midőn nincs olly nagy veszedelem?

A magyar haza örökös példájokul, megczáfolhatlan bizonyságokul szolgál minden nemzeteknek jövődöben arra, hogy nincs szükség királyságra.

Én ollyat szoktam tanácsolni, sürgetni, mi igazságos, mit ti is kénytelenek vagytok igazságosnak találni; lelkemnek tiszta ohajtását szoktam nyilatkoztatni, mi a ti ohajtástokkal egygyé olvad; tehát szükségkép azt kell nektek is mondanotok, hogy tanácslásaim az egész népre nézve üdvösek (nem ok nélkül mondom, hogy az egész népre nézve üdvösek, mert vannak ám egyes emberek, kik a nép zsirjából, henyén szeretnének még tovább is élni, kikre nézve tehát tanácsaim nem üdvösek, s a kik ezért nekem halálos ellenségeim), s így egyszerű, de józan okoskodástok, következtetések szerint annak is üdvösnek kell lennie, mit a királyságrul mondok, hogy tudnillik: királyt fölöttünk bárminő családbul többé ne tőrjünk soha.

Ara 6 ezüst krajczár.

Budapesten,
nyomatott a Lukács és társ féle nyomdában.

1849.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Hatodik iv.

DE BALLAGI GÉZA.

Igen ám, de azok, kik királyi paizs alatt még tovább is ohajtanák henyélhetésre feljogosított szabadalmaikat élvezni, nem szeretik azon férfiakat, kik csupán a közjót, az egész népnek javát akarják eszközölni; azon férfiakat, kik a tanulatlanabb sokaságnak tanácsot adnak, gyűlölik: tehát azon királyisták, kik a korona árnyékában szeretnék még mindig üzni gonosz játékaikat: hitelüket akarják azoknak megrontani, kik a nép javáért buzognak; minden rágalmat kigondolnak, csak hogy azt eszközölhessék, hogy a nép létovázzon: ne higyen igaz barátjainak: tanácsát ne fogadja jó-akaróinak.

És azon királyisták mire képesek vetemedni? azoknak né-mellyikei minden aljasságra, minden gazságra képesek, de ők azt szép szín alatt tudják gyakorolni, nem pedig olly kiáltóan, feltűnően, hogy mindenki kénytelen lenne rájuk így kiáltani: már ez csak mégis szörnyű gazság.

Igen, a királyisták sok beszéddel, nagy hűhóval, tudományosság mázával úgy be tudják takarni az aljasságot, hogy első tekintetre az együgyűebb sokaság majd nem kénytelen azt mondani: ejnye ezeknek tökéletes igazságuk van.

Már azokbul is érthető, miket eddig elmondottam, hogy a királyisták nem valami szilárd elv mellett harcolnak; nem azért, mintha a királykodási és köztársasági elvet, szabad és szes polgár egymás ellenébe állítva kérdehné: melyik jobb? s a mint a királykodási elvet jobbnak ismerné, s mellette mint jobb mellett meggyőződése szerint élethalálra vitatkoznék; szabad és mivel polgárrul föl sem lehet tenni, hogy ezt kérdésül tűzhesse ki; mert szörnyű fajnőkö lehet az, ki valósággal nem tudja, melyik lehet jobb a kettő, tudnillik: királyság és köztársaság közt: hanem azért szükségesnek tartom itt mindenkorra kijelenteni, hogy én a királyisták alatt mindazokat értem, kik nem merik egyenesen bevaltani szándékukat, mert az megvetésöket, megutáltatásukat vonná maga után, hanem tisztán azt akarják, hogy legyen minden a régi

állapotban, hogy ők a királysági köpönyөг alatt saját hasznukat mozdíthassák elő a közjónak rovására, mint volt eddig.

Tehát a királyisták nevezete alatt értetni kívánom mind azokat, kik ajkukon királyságot vallanak ugvan be (még most talán ezt is csak félénken), hanem szívökben azt hordozzák, hogy ezután is csak henýelve, pazaron dobzódva a szegényebb nagy sokaság zsirjából élhessenek.

A királyisták messze kerülgetnek, hogy senki még csak ne is gyaníthassa mint szándékoznak.

Itt kiterjeszkedhetném mindennemű fogásokra, példákra, melyekkel állításomat támogathatnám, de czéломtól akkor igen is messze térnék el; tehát csak magamat veszem itt például.

Elveimet ledöntögetni nem képesek soha; állításaimat megczáfolni nem bírják soha, mert minden gondolatom, szavam, törekvésem oda van irányozva, hogy az történnék, mi az egész népnek egyenlően hasznos; s ha ez lehetetlen volna, tehát legalább a lehető legnagyobb többségnek legyen hasznos; ez természetesen milliók keblében talál viszhangra; azaz, ha nem az én javaslatomra támadt viszhang is, hanem mindenkiбen meglevő természetes józanességének nyilvánulása az: tehát azon közönhajtással szembeszállni nem tartják tanácsosnak, hanem minden áron annak hitelét, becsületét akarják aláásni, ki íránt a nagy sokaság valami nagyobb bizodalommal viseltetik.

Ezt követik el irányomban, hogy — a mint mondám — csak magamról szólják.

Örülnék, tébolyodottnak, bolondnak mondanak, s azt igyekeznek másokkal elhitetni, hogy így rontsák le azon hatást, melylyel sokaknak bennem helyezett bizodalmánál fogva a jobb, üdvösebb eszmék terjeszthetésére bírhatnék.

Elveimet lerontani, valamelly hibával vádolni nem bírván; ártalmamra semmiképen nem lehetvén; a legaljasabb módhoz folyamodnak: becsületemet, hiteletem akarják némellyek lerontani; a czudarok, a gazemberek!

Igenis: aljas, elvetemedett gazembernek nyilvánítom azt, bárki legyen ő, ki elveimet megingatni nem bírván, hanem másképen, a legczudarabb módon, becsületemben gázol.

A kiben becsület van, s az igazságszeretet vezérli; a ki jót akar a hazának, de más véleménye van — mert hiszen mindnyájan egy véleményben nem lehetünk — annak rende szerint megczáfolja állításaimat, ha bírja: de olly módhoz folyamodni, millyent némellyek hátom mögött követnek el, a legrondább aljasság, gazemberség.

De az emberi gyarlóságoknak, hitványságoknak példáival

majd alább szolgálók, a hol majd nyomorult ellenségeimről is bővebben leszen szó.

Megmondám, kiket értek a királyisták alatt, s azokat ismerni is szükséges leszen majd, tehát ne gondoljátok, hogy csak az királyista, ki nyíltan kimondja: én királyságot ohajtok; ez lehet meggyőződése, s akkor semmi kifogásunk nincs ellene, csak ő a többség meggyőződésének a maga véleményét alárendelje (ha a többség talán királyság ellen nyilatkozik) s ne igyekezzék aljas, sőt vétkes és erőszakos módok által a másvéleményűeket elcsábítani s részére birni; mondom az ilyen ellen nincs kifogásunk; tisztelvény meggyőződését: de azok a legveszedelmesebb emberek, kik nyíltan ki nem mondják: én királyságot akarok, sőt ajkukon a szót: köztársaság még többet pengetik, mint mi, de alattomban annál inkább főzik a terveket, a köztársaság megakadályozására, s a királyság fentartására; vagyis igazabban szólva a kárhozatos privilegiumok visszaállítására, s azoknak védelme alatt csupán saját hasznuk, önérdekük biztosítására.

Szabadságunk ki van víva, a küllellenség nagy részben tönkre téve; a nyílt pártütők többnyire leigázva: de még ezért nagy napok következhetnek, sok vér folyhat; mert a belellenség ütheti föl fejét, ha résen nem leszünk; azért készen álljunk.

Kik lehetnek azon belső ellenség? a királyisták, kik a név alá a főlebb mondott ürügy alatt számíttatnak.

Kevésbül megismerhetitek őket; csak két ismertető jelt mondok: egyik, a kik engem rágalmaznak, gyaláznak, — vagyis nem engem, hanem a miket irok s javaslok, kárhoztatják, tehát a ti óhajta stokat megtámadják, mert én csak tolmácstok vagyok, csak a ti igazságos kívánságtoknak adok szavakat — minden tétova nélkül a királyisták közé számíthatjátok; másik ismertető jel, kik mostani kormányzónkat elismerni vonakodnak; okoskodván ekképen: már ugyan miként lehet Kossuth egy országnak kormányzója, hiszen ő még csak nem is főispán; nem is báró, vagy gróf, annál kevesbé herczeg. Mintha bizony a kormányzáshoz grófi vagy herczegi czim kellene.

Tudjátok, hogy a ki eddig főkormányzó volt volna, királyi czimmal volt felruházva s szépen tanusította, hogyan kell kormányozni; hát az a sok báró és gróf is ugy e szépen megmutatta, hogyan kell a hazának szabadságát kivíni, megoltalmazni!

Éppen az volt hazánk veszedelme, hogy király és grófok meg bárók voltak a kormányzás élén, kik nem a közjót mozdíták elő; nem az ország érdekében működtek: hanem egyedül saját hasznukat keresték, és szítták a milliók zsirját.

A ki közületek olyan földhöz ragadt szegény akar maradni,

millyen vala hazánk népének nagyobb része; a ki nyomorogni másnak keresni akar: ám az sürgesse, hogy grófok vagy hercegek legyenek a kormányon.

Mint mondtam, még nagy napok következhetnek, mert megkísérthetik a királyisták a régi módot ismét elővarázsolni akarni; nem igen hihető ugyan: de azért készen kell lennünk.

A forradalom élt mindig azokban, kik elnyomva voltak: néha kiki is tört; de a békó szét van szaggatva; a nyomás megszűnt, habár a kegyetlen Habsburgok által támasztott háboruk miatt nem élvezhettük is még érdemünk szerint a szabadságnak zsenge gyümölcsét: most azonban a forradalom más kútjából is buzoghat; tudnillik polgártársainknak azon része, mely eddig elnyomtatásunkra előjogokat, kiváltságokat bitorolt, nem akarván a szoros igazság előtt meghajolni; sajnálván privilegiumaik elvesztését, ellenforradalmat kísérthet meg.

És ez hosszas és véres polgári háboruvá fajulhatna, ha miúgyart kezdetben egy csapással irgalom nélkül el nem fojtanánk.

Ha midőn a helységben tűz támad, a szomszéd két házat — bár kár értük — kiméltlenül leromboljátok, hogy a tűz tovább ne terjedjen, mert ha ezt nem teszitek, az egész falu könnyen hamuvá éghet: így cselekedjete, ha talán az ellenforradalom lángot vetne. Mind azt meg kell semmisíteni mi a lángot tovább terjeszthetné.

Hazánk helyzetét tudjátok; nincs még elég fegyver; Ausztrián, az ellenséges országon keresztül nem hozhatni külföldről; itthon nem győzünk elégségeset készíteni még most, ha hirtelen sok kellene; tengerpartjaink még megnyitva nincsenek, hogy azon oldalon hozathatnánk be más országokból; tehát mit kell tennünk? Fogadjátok tanácsomat:

A kinek fegyvere nincs, csináltasson magának a szuronyhoz hasonló dárdát; de csináltasson mindenki; üdvösebbre nem adhatja ki pénzét; és ezt minden helységbeli kovács elkészíti. Nem kell annak szép fényesnek lennie, csak a szolgálatot — ha hirtelen kell — megtegye.

Igaz, jobb a czélszerű fegyver, a szuronyos puská, de anyyi dicső példából okulhattok, hogy hőselkü testvéreink majd minden győzedelmeiket csupán szuronynyal viták ki, a félelmes ágyuk ellenében is.

A szuronyos puskához hasonló dárda, csak elég erős és elég hosszú legyen, nagy szolgálatot tesz; ha ugyan az igazságtalan kiváltságot vesztett polgártársak annyira vetemedhetnének, hogy ellenforradalmat kezdenének; s így a közszabadságot, hazájukat megtámadni nem iszonyodnának; eleinte (míg ördögi ár-

mánynyal egyik vagy másik vezért seregével megnyerniök sikerülne) nem igen volna nekik bőségben fegyverük, a midőn őket a kovács-csinálta dárdával is agyon lehetne szúrni. — Én nagyon tudom a szenvedő embert sajnálni, de azt, ki hazánkat és szabadságunkat bírja megtámadni; önálló magyar nemzetiségünk ellen bír fegyvert emelni: nemcsak egyszerű halállal büntetni, de izenként széttépetni sem szánám.

Am kárhoztassátok ezt bennem, de előttem nincs semmi oly szent, mint a haza és szabadság, s a ki ezeket megtámadja, azt hideg vérrel birnám bármi kegyetlen nemével a halálnak kivégezni.

Fogadjátok tanácsomat; ne emeljetek magatok fölé királyt többé soha.

Az idők viszontagságai; a csábító körülmények próbálják meg az embereket. Sokan fognak még a szent hazafiság, a tiszta moralitás ösvényéről letántorodni: ellenben kevesen lesznek, kik a tűzpróbát kiállják; s a későkori unokák csudálkoznak majd, midőn jövőendő historikusaink szabadsági harczunk szent korából a szilárd-ságnak, tiszta hazafiságnak, következetességnek, önmegtagadásnak oly kevés példányát foghatják felmutathatni.

Higyétek el ezt nekem, polgártársaim; de fogadjátok tanácsomat is, és ne emeljetek magatok fölé királyt többé soha; s hogy ezt tehessétek is; az az, hogy ezen elhatározást meg is tarthassátok: ne engedjétek magatokat mézes szavak által elámíttatni; tudjátok meg, ki benneteket bármi ígéretekkel arra kíván birni, hogy királyt tartsátok, s előttetek a királyságot magasztalja, azon embert halálos ellenségeknek bátran tarthatjátok.

XXII.

Ha örökösödés király van, kellett lenni más születési előjogoknak, czimeknek, méltóságoknak is; így kellett bárókat, grófokat, s ezekből örökös főispánokat teremteni.

De az ilyen születési czimekhöz vagyon is kellett, és ez az, mit főlebb csupán érintettem, de mi a legfőbb szerepet viseli. Mert ugy e bizony, mit használna valakinek, ha őt grófnak, herczegnek neveznék: s nem volna ezen czimhez arányzott jövedelme, vagyona? A grófi, herczegi czim jelenthetne ugyan oly valamit is, mihöz nem kívántathatnék szükségképen nagy vagyon, például: zárándok, zsvány, szerzetes, tátos, buzra, csiba, dudu sat. sat. Ezen neveknek elsőbbjei oly jelentésűek, mellyek nem kívánnak egyszersmind gazdaságot is; ha mondjuk: ez meg az szerzetes, vagy tátos, vagy zsvány, tudjuk értelmét; az utóbbi nevek értelmét ugyan senki fia nem tudja, mert mi az: buzra, csiba, dudu?

de hát ezeknek: báró, gróf, herczeg volt e értelme? teljességgel semmi.

A királyok szokásba hozták ezen nevek alatt valamit jelentetni, tehát lett jelentésük, értelmük; tudnillik olyan embereket kívántak magok körül, kik szinte úgy henyéljenek mint a király, de nekik is legyen, a miből henyélhessenek, mint a királyoknak.

Most tudjuk már régi szokásbul, mi értelme van e szónak: báró, gróf, herczeg; tudnillik a királyok olly szabadalommal ruházták föl ezeket, hogy mindazt még kicsikarhassák a nép fáradtságából, mit neki a királyok meghagytak; de előbb szükségesnek találtatott, hogy ezeknek magoknak is legyen birtokuk, javadalmuk, részint azért, hogy tekintélyt mutathassanak; részint pedig azért, hogy legalább eszközökre tegyenek szert, melly eszközök által aztán a nép zsirját könnyebben kifacsarhassák.

Mikor őseink e hazát elfoglalták, nem ismerték e barbarus szokat: báró, gróf, herczeg, csak vezéreik voltak, a dolgok természet szerint, mert mind a vándorlásban, mind a hadakozásokban vezérteni kelle az egész népet. Azonban alig, hogy e mostani magyar földön megtelepedtek, kezdék a szomszéd németek szokásait eltanulni, azt hívén, hogy ez mivelődésükre szolgálанд.

Igy, mivel a németeknél *Heerczog* valami vezérfélet jelentett (ugyanis *Heer* = hadsereg, *Zog-Zihen* pedig vezetést jelent), tehát a németek magok módja és szokása szerint a mi őseink vezéreit is *heerczognak* mondták; így aztán rájuk ragadt ezen módosulással: *heerczeg*; már *Gejza*, herczegnek is mondatott, pedig fejedelmi vezér vala.

De ez nem is tartozott ide, csak röviden emliteni akartam annak megmutatásaul, hogy az egy herczeg szónak mégis van valami németes jelentése.

A királyt eleinte, mint éltes, jó erkölcsű férfit mindennel megbízták az őszinte s jó hiszemű emberek, hogy legjobb belátása szerint intézkedjék; a szoros igazságot szolgáltatassa ki minden iránt egyformán. Így bízták meg apáink is már első Istvánt, kit aztán a papok szentnek nyilatkoztattak, mert nekik hasznos szolgálatot tett; jószágokat adott.

Kevesen lévén őseink, azaz kevesen a mostani egész nép számához hasonlítva, de nem sokan voltak az itt meghódított tót s más ajku ősi lakosok is, tehát mindeniknek jutott a nagy ország földéből, s még maradt is elég üres föld. A királyra hagyták tehát, hogy a még üres föld iránt rendelkezék, azaz fordítsa arra, mi az országnak hasznos. A király leghasznosabbnak gondolta, számos papokat más országokból behozni, kiknek aztán nagy kiterjedésű földeket jelelt ki.

A nemzet nem tett kifogást ellene, mert föld elég volt, s mert a nemzet is gondolta, hogy bizony azok a papok hasznára lesznek az országnak

Később mások is érkeztek külső országokból különféle szín alatt; s jöttek olyanok is, kik mesterségük, művészetük által valóban használtak is az országnak. — Ezek közül is kaptak földet, mert pénz még nem igen levén; a földből került ki mindenemű ajándékozás, akármi szolgálatnak megjutalmaztatása.

Igy azon fenmaradt földek, melyeket még senki igazán nem használt, semmi különös célra kijelelve nem voltak, hanem mint fölöslegek az ország későbbi rendelkezéseig csupán megvoltak, mindinkább kevesedtek, a mi természetes.

A király képtelenség nélkül nem tekinthette ezen földeket magáéi gyanánt, mert hiszen az egész országéi voltak; a mit a király valakinek használatul kijelelt is belőle, nem mint magáét, hanem mint az országét jelelte ki, s az ország igen természetesen a maga érdekében föltszívvelője, a király által jeleltette ki.

Mikor e földet őseink meghódították, eszük ágában sem volt azt, a mit a családok szerint kiosztottak (egyiknek többet másiknak kevesebbet, a mint egyik másik vezéri minőségben, nagyobb családdal volt), mint valóságos tulajdont kiosztani, hanem, hogy mindenik éljen belőle, munkája után; s ha mikor némellyeknek táborba kellett szállaniok, azok, kik otthon maradtak, munkájok gyümölcséből a csatákban levőknek a szükségeset kiszolgáltassák közösen.

S a mint közösen védték nem egyiknek meg másiknak részét, hanem az egész közös vagyont: úgy ellenben közösen, mindenik munkálkodva járultak ahhoz, hogy a táborban levőknek szükséges élelmök, ruházatok ne hiányozzék.

Nem voltak a munkások egy helyen, hanem különféle vidékeken elszéledve, tehát mindenik a maga munkájából adott egy részt a hadakozók élelmére, de ezt azért mindnyájan, közösen adták.

A mit védelmeztek az egész hazaföld, közös volt, s a miből védelmezték, az egész hazaföldének terméséből, az is közös volt; közösen adtak, közösen használták is el. Nem egy helyen, egy faluban állíták ki kocsikra a hadseregnek szükséges ételmet, mégis közös volt, mert mindenik adta: és a hadsereg is nem egy konyhán főzte, nem egy asztalon ette, mégis közös volt, mert mindenik kapott belőle.

Az állodalomnak józanul soha nem lehetett célja az, hogy egy némellyeknek nagy terjedelmű földeket jeleljen ki, hogy azon, munka nélkül éljenek, abból a közszükségekre semmivel se járuljanak, ezt föltenni valóságos esztelenség volna.

Ha tehát az álladalom a földviszonyokról intézkedik, s ha midőn egy némellyeknek többet jelel ki, mint másoknak; ezt valami czélszerűségből, az országra nézve valami hasznosságból teszi. Az ellenkezőt, tudillik nemczélszerűséget, nem hasznosságot, hogy akarhatta legyen, nem képzelhetjük.

No ha már ezt megengedjük, vagy inkább nem tagadhatjuk, midőn egyik családnak többet jelelt ki, azért tehetle, hogy azon család több tagból állt; tehát többre volt szüksége; de minden nagyobb család, a maga nagyobb szükségén felül, az országos nagyobb területül a közszükségekre is többel tartozott járulni.

Mert, ha például egy előkelő család — azaz a hadakozásban bátrabb kapitány, vagy vezérfele család — minden hozzátartozóival 30 tagból állt, s neki magának akkora darab jeleltetett ki, mint más három — tíz tíz tagból álló — családnak öszvesen, egyre ment ki.

Akár azt vegyük, hogy ős apáink, az akkori nemzet családonként maga közt felosztotta a hazaföldet, akár úgy vegyük, hogy maga magának családonként a jándéképén a d a e földet, egyik esetben sem tehetle másképp, más célból, hanem hogy beölle éljen.

Ha akkor intézkedett az álladalom úgy, mint czélszerűnek tartotta, most is és mindenkor ismét intézkedhetik úgy, a mint czélszerűnek tartja; az pedig sohasem lenne czélszerű, hogy egynek tulságosan többet is adna vagy hagyna, mint a mennyi neki szükséges, másokat pedig, és sokkal nagyobb számot kirekesztene. A mi nem igazságos, egyesek érdekének kedvező ugyan lehet, de hogy czélszerű lenne, halálíg tagadom.

Igy tehát az álladalom most is intézkedhetik az egész hazafölddel mint akkor; és pedig ha czélszerűen intézkedni akar (mást az álladalomról föl sem tehetni) minden családnak hagy annyit beölle, mennyin becsületesen megélhet, s a mi felül marad, abból megint más családoknak jelel ki annyit egyenkint (ha ugyan jut). mennyiből ezek is megélhetnek: ha pedig nem jutna annyi, legalább néhány, 8—10 holdat, mennyiből, ha nem is olly könnyen és kényelmesen, de szorgalmas munka után mégis megélhetne.

Midőn a kunok két ízben s egyszer a jászok külön a földre jöttek, azoknak is jelelt ki az álladalom éltetésükül földet, miért nem tehetné az álladalom most is azokra nézve, kiknek nincs semmi előföldük? hiszen ezek is úgy tekintethetnek, mintha a kunok módjára most jönnének ide.

Sőt kedvezéssel tekinthetni ezeket, mert mind a mellett, hogy semmi föld nem vala is nekik kimutatva, mennyi szolgálatot tettek ezen emberek a hazának!

Én mindig a mellett vagyok, azt állítom, hogy bármi, a ki mit munkája után szerez, tulajdona, azt tőle kárpótlás nélkül senki el nem veheti, de a föld senkinek nem tulajdona; csak a ráfordított költség, s munkájának belefektetett gyümölcse lehet tulajdona.

A mellyik birtokos tehát ki tudja mutatni, hogy az ő saját munkája által (nem más robotosok segítségével) tette ezt vagy azt a földet használhatóvá, az (de csak az) hagyassék meg neki, vagy saját fáradságának belefektetett gyümölcse térítették meg neki, ez igazságos; hanem az, hol ő maga egy szalmaszálnyi javítást sem tett, hanem mindig mások művelték, s neki élhetésére nem is szükséges: az, földellennek adassék ki.

Tegyük, hogy van nálunk egy magyar Rothschild, kinek annyi pénze van, hogy Magyarország földének felét, vagy legalább egy húmadrészét megbirja venni; birodalmunk terjedelme 6175 négyszögmérföld; ennek $\frac{1}{3}$ része 2058 négyszögmérföld kerek-számban a törtszámot ide nem értve. Vegyük, mondom, hogy van egy magyar Rothschildunk, s ő neki az a különös kedve kerekedik, hogy pénzével nem kíván másképp nyerekedni, bár több hasznot hajthatna, hanem minden pénzén földet vesz, s megveszi Magyarországnak $\frac{1}{3}$ részét, a 2058 négyszögmérföldet, folyó árán, s készpénzben kifizeti.

Ha a föld mindenkinek tulajdona, az álladalom nem akadályozhatja az egyes polgárokat abban, hogy földeiket készpénzért Rothschildnak eladják; más részről meg Rothschildot, mint benszületet tősgyökeres magyar polgárt sem akadályoztat-hatja abban, hogy készpénzen annyi földtulajdont vegyen, mennyit megvenni bír; tehát Rothschild megveszi az országnak $\frac{1}{3}$ részét.

De meg fõtehetjük azt is, hogy Magyarország nem 6175 négyszögmérföld terjedelmű, hanem csak 4116 mérföld, a népesség azonban mégis annyi, mint most a nagyobb téren; tudnillik kerek-számban 15 millió. Es így feltéve, hogy Rothschild 2058 négyszögmérföldet vesz meg, a hazaföldnek felét vesz meg.

Mit szándékozik tulajdon földével tenni, nem tudjuk, de nincs is hozzá semmi közünk akármit tesz; csak annyit tudunk (fõltevõleg), hogy mindazon lakosoknak, kik megvett földén laknak, a midõn õket egykrajczárig kifizette, kijelenté, hogy most már hagyják oda volt lakóikat bizonyos határidõ alatt; mert neki lakókra, zsellérekre szüksége nincs; földével más tervei vannak. Erdõvé akarja a földet erudolni engedni, hogy abban aztán kedve kénye szerint vadászhasson, nem tudjuk; az az õ dolga.

Hová menjenek most azok, kik földeiket eladták? elszéled-jenek a világ minden részére? (ha tetszik, tehetik, hacsak az álladalom másképp nem intézkedik irányukban, s a státus és nemzeti

fenállás tekintetéből) vagy pedig átköltözzenek a másik részre, mellyet Rothschild meg nem vett?

Ezt is tehetik, ha eladott vagyonuk árán itt más földet kapnak; ha a Rothschild által meg nem vásárolt másik főerészen a lakosok éppen ez eset által ovatosabbakká tétetve, talán a dolgot jobban megfontolva, nem adnak el semmit földeikből: ekkor amazok készpénzen sem kaphatván földet, mittevők lesznek? nem tudjuk.

XXIII.

Igy történvén a dolgok, tanácsos e, vagy szükséges e a törvényhozásnak és kormánynak némikép beleszólni?

Ha a föld mindenkinek valóságos tulajdona, midőn a polgárok szabad akaratbul, tetszés szerint adják és veszik, nem szólhat bele sem törvényhozás, sem kormány. A ki azt vallja: de bizony ehhez az országnak és kormánynak van szóása, egy-szersmind — talán akarata ellen is — azt vallja, hogy a föld senkinek nem tulajdona, hanem az egész országos terület a nemzetköziségé.

Midőn éhség fenyegeti a hazát, a kormány még a valóságos tulajdoni jogba is benyul, mi a természetmény, midőn megtiltja külföldre gabonát kivinni, a hol pedig tán a természető tulajdonos két annyi áron adhatná el, mint itthon: hát a földviszony elintézésébe miként nem nyulhatna, midőn a hazát ez még nagyobb veszélylyel fenyegetné mint az éhség?

Ha az álladalom, mint külön nemzeti álladalom, mint független státus akar fenmaradni, nem nézheti érdektelenül, ha a népességnek fele, vagyis a nemzeti testnek fele elvánék, s a világ más részeibe elszéledne; mert így a magyar nemzeti önállás, vagyis a magyar nemzetiség feloszlanék, elenyésznék.

De tegyünk föl még más esetet is; tuduillik ezt: a hazaföldnek másik felén, melly nem Rothschildé, van 20 igen pénzes család; ezek is megvesznek egyenként 50 mérföldnyi földet, s így összesen 1000 mérföldet, de ők meghagyját a rajta előbb is lakott polgárokat, hanem csak olly föltételek alatt, millyeket ők majd szabni jónak látnak. Eleinte a lakosok meőörülnek a készpénznek, de nem gondolják meg, hogy az majd mindennap fogy. Midőn az új tulajdonosok terhes föltételeket szabnak eléjök, ha ott mint zsöl-lérek tovább is meg akarnak maradni: ekkor veszik észre, hogy nagyot hibáztak, midőn földeiket eladták; de már késő. Másutl földet nem vehetnek, mert a kinek még birtokában van, erősen ragaszkodik hozzá, semmi áron nem adja.

Azok is szép számmal vannak, kiknek előbb, sem volt földük; elszéledni is, és a hazából kiköltözni, sem az eleje óta földellenek, sem kik úgy adták el, sem végre azok, kiktől Rothschild vette meg, nem szándékoznak; mit csinálnak ekkor? nem tudni.

Ha mindnyájan, kik ekképen most föld nélkül vannak, összebeszélnek, s abban állapotodnak meg, hogy seregesen mennek a földnek más részébe új hazát keresni, ezt tehetik.

De ha némelyek mégis jobban megfontolják a dolgot, s okokkal támogatják aggodalmukat, miszerint sükert nem remélhetnek, s elhatározásukat megváltoztatják, mit fognak tenni? nem tudjuk.

Engedjük meg, hogy egyik közülök így okoskodik: „Barátim, üres, lakatlan föld már nem igen van, melyet valakik élhetőség alapjául, eszközeül el nem foglaltak volna. De ha valahol volna is, nem tudjuk hol, merre? Illy bizonytalanságra el nem indulhatunk. Tehát csak olly elhatározással indulhatunk el, hogy a hol nekünk kedvező földet találunk, azt elfoglaljuk, a rajta levő családokat leigázzuk, vagy kipusztítjuk; igen de ezt tenni nincs jogunk, ez igaztalanság lenne.

„S az sem egészen bizonyos, hogy le bírjuk e őket igázni. Ha hát, igazságtalanul, s erővel harczolva kell új hazát, földet keresnünk, akkor mindegy volna, ha itt maradnánk s tulajdon eddigi volt hazánkban hódítanók meg azon néhány gazdag s nagy birtoku polgárokat, kik e magyar birodalomnak majd nem minden földét kezökben tartják. És ezt itt helyben sokkal több valószínűséggel is végrehajthatjuk, mint más mesze tartományokban, melyeket nem ismerünk, hol járatlanok vagyunk.

„Igaz, nagyobb bűn volna saját polgártársaink néhányait megtámadni s leigázni; tőlük a földeket elfoglalni: de ha ez nagyobb bűn részünkről, mint millyen volna ha más valamely országban tennők: épen azon ok szerint ezen néhány gazdag magyar polgár részéről is sokkal nagyobb bűn, hogy minket, testvéreiket, kik annyi terhét hordoztuk már e hazának, a földhasználatból kiszorítottak. Ők, igaz, szebb szín alatt vitték végbe, de a dolog egyre megy: kiszorítottak, az a veleje.”

Azért okoskodám így, hogy olvasóim gondolkodjanak, s meggyőződjenek arról, hogy az álladalomnak a földviszony elintézésébe nem csak be lehet, de sőt be kell nyulnia; és pedig nem úgy felületesen, kis foltozással, hanem gyökeresen; merész csapással kell a bajt ketté vágni.

Ha úgy tesz a törvényhozás, hogy itt is, ebben is egy kicsit metsz; most is, majd később is egy kicsit vág; kimélni akarván

az illetőket, tudnillik kiknek földéből valamit elcsipegetni kellvén, erre egy igen parasztos, úgynevezett egyszeri ember jut eszembe.

Ezen egyszeri embernek egy vadászkutyája volt, s megbizza cselédjét, hogy annak farkát vágja el. A cseléd teljesíti a mit gazdája rábizott, elvágta a kutyanak farka hegyét. Ezt látván a gazda boszankodva kérdőre vonja cselédjét, hogy mit csinált, hiszen egészen le kellett volna vágni?

A cseléd ezt felelte: uram, nagyon sajnáltam a szegény pára kutyát, hát azért vágtam csak egy kis darabot le a farkából, hogy ne fájjon neki olyan nagyon: majd holnap megint egy darabot, holnapután ismét egy darabot vágok le; így nem esik olly nehezére.

Ugy e szörnyű okos ember volt e cseléd, és jó szívű? meg-hiszem.

A status törvényhozói és kormányzói is így cselekszenek, midőn egy néhány ember iránti tulságos érzékenységből száz ezreknek okoznak kinos fájdalmat, nem orvosolván egy csapással, hanem a riszálásba belcfáradnak, meg meg ujra kezdik. Ez sokkal kinzőbb eljárás.

Tetszik, nem tetszik; akarjuk vagy nem akarjuk kimondani, de örök igazság az, hogy a föld embernek nem tulajdona.

A demócrata-respublikai elv tulajdonképen még csak ott kezd életbe lépni, midőn át kezdik látni, hogy a föld csakugyan nem lehet embernek elidegeníthetlen tulajdona; tudnillik azon fölösleg, mi élelmére már meg nem kívántalik; és továbbá midőn át kezdik látni, hogy mind azon ezer meg ezerféle szenvedések, mik az emberiséget ostorozzák, az elkülönzött tulajdonbul származik.

Ki ezeket teljes meggyőződéséből még nem vallja, nem lehet demócrata-republicanus; csak külsőségeken rágódik; apróságokkal bibelődik.

Ne is tegye nekem senki ezen ellenvetést, mert az nem ront le az elvből semmit; tudnillik: „Ha megengeded, hogy fáradságunk gyümölcse csakugyan mindenkinek valóságos, elidegeníthetlen tulajdona, úgy mind az is tulajdona, mit saját fáradsága gyümölcseért mást becsérel: igen de az én fáradságom gyümölcseinek egy része lehet készpénz: ez enyém, tőlem senki jogosan, erőszak nélkül el nem veheti; s ha én fáradságomnak ezen készpénzbeli gyümölcsein földet cserélek, és pedig sokkal több földet, mint mennyire mulhatlanul szükségem volna; valamint előbb senki tőlem fáradságomnak ezen gyümölcseit el nem idegenítheti a tulajdon szentségének sértése nélkül míg ezen fáradsági gyümölcs készpénzben volt: úgy akkor sem idegenítheti el tőlem, ha midőn én

azt földért cserélendtettem; mert ekkor is csak éppen úgy fáradságom gyümölcse marad, mint az előtt volt."

Ez igen fontos ellenvetésnek, vagy alapos czáfolatnak látszik első tekintetre, de azért semmit sem nyom: magában elenyészik.

Bár mennyire halmoztam össze szorgalmam gyümölcsét, az nekem mind tulajdonom, de azért legkevesebb részét sem használhatom fel arra, mi embertársamnak kárára, megszorítására szolgálna.

Es ezt két okból nem tehetem; elsőbben nem tehetem mint moralis ember; másodszor nem tehetem mint polgári társaságnak tagja.

Fáradságomnak összehalmazott minden gyümölcsét tehát, vagy használatlanul hevertethetem, vagy fölhasználhatom ugyan mindenre, mindenképpen, csak arra nem, mi embertársamat szinte élelmének megkereshetésében megszorítaná, korlátozná; szóval mindenre fölhasználhatom, mit sem polgári sem erkölcsi törvény nem tilt.

Igaz ugyan, hogy a szükségesnél több földet pénzen megvenni sem a polgári, sem az erkölcsi törvény világos szavakkal nem tiltja még, sőt az emberek nagy része még csak most jutott a fejlődésnek azon fokozatára, hol a szabad föld szerzését (mint tulajdont) legnagyobb jótéteménynek, vagy legüdvösebb intézkedésnek tartja; s természetesen, hogy sokkal jobb is ezen állapot, mint a régi, midőn néhány bitorlók kezében volt az egész földbirtok, s a nagy sokaság még keservesen gyűjtögetett pénzben annyi földre sem tehetett szert, mennyi élhetésére szükséges volt volna: de mind a polgári, mind az erkölcsi törvénynek értelme s célja, ha világos szavakkal kitéve nincs is, a földszerzésben is az (s mind örökké, s minden emberben az), hogy úgy fordítsuk hasznunkra fáradságunk gyümölcsét, hogy másoknak sérelmére ne legyünk.

Tegyük, hogy egy helyre száz ezer ember van összegyűlve, eleség dolgában igen rossz lábon állnak; már már nagyon éheznek: ekkor egy darab időre elegendő eleség szállítatik, s a száz ezer ember közt van egy, kinek saját szorgalma után 50 ezer frtnyi tulajdona van készpénzben. Megveheti e az oda vitt eleséget mind a maga számára? a pénz tulajdona; az eleség megvételét semmi törvény nem tiltja. Mind az erkölcsiség, mind a törvény értelmében csak annyit vehet minden pénze mellett, mennyire szüksége van, hogy a többieknek is maradjon; nekik ne ártson.

Tehát a földszerzésben (most tulajdonnak nevezett szabad föld szerzésben) is csak annyira szabad terjeszt-

kednünk, mennyiben más polgártársainknak ártalmára nem leszünk.

Igen, de ha több földet foglalunk el (bár saját pénzünkön), másokat kiszorítunk, s így nekik ártunk. Ezt sem moralitásbul sem a polgári társaság valódi értelme szerint nem tehetjük.

A polgári társaság törvényhozóinak első kötelessége oda törekedniök, hogy egyik polgára másikat ne akadályozza élelmének megkeresésében, s fáradsága gyümölcsét kinek kinek biztosítsa; szóval minden polgárnak személyét s vagyonát egymás ellen védelmezze; másik kötelessége a moralitást terjeszteni, általánosítani; mert a moralitás nagy könnyítésére szolgál a polgári törvények végrehajthatásának. A ki erkölcsileg mivel, az szívesebben, nagyobb készséggel, s mintegy meggyőződése szerint önként teljesíti a polgári törvényeket.

Legnagyobb erkölcstelenség pedig az levén, midőn embertársunktul az éleltesi eszközöknek legfőbbjét, a földet vonjuk el: tehát az álladalomnak igen fontos feladata eszközölni, hogy a föld ne legyen kevesek kezében, s hogy ez által mások, igen sokan, ki ne szoríttassanak.

Mig tehát az élhetésnek, sőt boldogulhatásnak sokkal könnyebb, czélszerűbb s biztosabb módja (a közös munka, s közös használat) foganatba vétethetnék: addig az álladalom az egymásra következő fokozatoknak legközelebbikét állapítja meg.

Es ezen legközelebbi fok az, hogy mindenkinek legyen anynyi föld megahagya (ha már most is bír), mennyiből megélhet; s mindenkinek jeleltesség ki anyyi (ha nincs még neki, s földmivelésből akar élni), mennyiből megélhet.

Ti, kik a földtulajdon szentségét védelmezték s elidegíthetlen sajátotoknak tartjátok meg azon ezer meg ezer holdat is, melly 4—5 száz holdnyi tulságosan elégséges birtokon felül kezeteken van, ugyan szedjétek össze minden eszetekeket és czáfoljátok meg a fölebbi példában kimondott állításomat; tudnillik, hogy ha valakinek millio forintja van is, ezen saját pénzén sem foglalhatja el mások elől azon eleséget mire azon másoknak szükségök van; vagyis mivel az eleség a földből kerülhet csak ki, nem foglalhatja el azon földet, mellyre másoknak szükségök van; vagy ha már elfoglaltátok is, és pedig ha saját pénzeteken vásároltátok is, arrol minden irgalom nélkül le kell mondanotok, mihelyt a többieknek arra a földre mulhatlanul szükségök lesz (pedig, ugy látszik már közelget az idő); mert sem a polgári társaság elve, szelleme, sem a moralitás törvénye szerint pénzeteken sem volt szabad azt elfoglalnotok.

Minden pénzettekkel bármit tehettek, de olyat nem tehettek, mi által másoknak ártatok, igen de mi által ártotok in-

kább, mint ha másoktól az eleséget (vagy az eleséget adó földet) vonjátok el?

A földnek fölöslegéről le kell mondanotok, ott elvesztitek érte adott és belefektetett pénzeteket, mert nem volt szabad ezt tennetek. Itt sem isten, sem ördög nem segíthet rajtatok.

A törvényhozás csak azoknak határozhat kárpótlást az urbérekért is, kik abban a szükségeset vesztették.

Kit ezen okoskodásom meg nem győz, „Nép szava isten szava” című munkámra utasítom, míg majd itt is még bővebben fejtegetem e tárgyat.

Természetesen a törvényhozásnak oda is ki kell terjeszteni gondoskodását, hogy az eddigi törvényes színű szakásokból eredt gyarlóságokat, mennyire lehet, ne sujtsa; minél kevesebb embert tegyen szerencsétlenné. Ennek azonban határai alig vannak, ha a megszokottság szempontjából tekintjük.

Mert a ki eddig is dolgozni szokott. saját munkája után például 20 holdnyi egy darabban kihalított földből becsületesen meg tud élni; aránylag véve tehát az sok is (mert másnak 2 vagy 3 holdnyi, sőt némelyiknek csak fél holdnyi kertje sincs) és kevés is (mert másoknak meg ezer és több ezer hold is van), a mint vesszük.

A ki tehát kap például 10 holdat kinek az előtt semmije, mégcsak egy talpalatnyija sem volt, ha maga földmivelési napszámmal szerezte kenyerét, igen szerencsésnek érzi magát; meg lesz elégedve: ellenben a kinek 4000 holdnyija volt, de a természetlen nevelés, szoktatás miatt maga nem dolgozott, s a négy ezer holdnyi földből mások munkája után éppen megélt; tudnillik az ő urasabb, fényűzőbb módja szerint megélt; ha tőle elfoglal az álladalom például 3000 holdat, de még hagy 1000 holdat: ez azt fogja mondani, hogy ő szerencsétlenné lett.

Ime a szerencse és szerencsétlenség közti végetlen térnek példája; minden szerencse és szerencsétlenség aránylati csak, az elváltató határvonalt, a mostani emberek gondolkozás módján, egy halandó sem bírná kijelelni.

De midőn a megszokott roszt rögtön, egyszerre gyökerestül kiirtani nem lehet; s az embereket, kik magok nem egészen okai a gyarlóságnak, melyben senyvednek, kimélni emberi kötelesség levén: azért a jövődőség számára még is kitűzni kell az elvet; fogatba kell venni az eszközöket, melyek egy boldogabb lét alapjait megvethessék.

En tehát itt a földviszonyra nézve két módot tartok czélszerűnek, egyik a multa, másik a jövőre szolgálhat szabályul.

A multa nézve, tekintetbe vévén a sok földbirtokból

folyt mindennemű természetlen eredményeket, gyarlóságot, hogy a temérdek földeknek bitorlói mégis (nem fényesen) becsületesen megélhessenek, s munka nélkül — mihöz nem szoktak — élhessenek, hagyassék meg nekik 2000 holdnyi, a mi azon felül van, arról az álladalom intézkedjék, másoknak jelelje ki; magátul értetik, hogy a kiknek ennél kevesebbjük volt, az nekik éppen meg-hagyassék:

A jövőre nézve pedig mondassék ki törvényül, hogy senki 500 holdnyinál többet nem szerezhethet; ez a legtöbb, a maximum.

Természetesen világosság és félre nem magyarázhatóság okáért ugy értetve, hogy a kinek már van 500 hold, az többet nem vehet, de nem is örökölhethet, hanem mind az, kire ezen felül valami örökségképen szállhatna, az álladalom részére esik.

Itt szükségesnek tartom röviden érinteni, hogy mikor a törvényhozás ekképen kezd már intézkedni, akkor a dolgok természete szerint a föld, végrendeletben sem hagyathatik senkinek, hanem mind az egészre, az álladalomra háromlik; mert hiszen feltételünk szerint ez gondoskodik arról, hogy kinek kinek legyen, mennyiből megélhet.

XXIV.

A királyisták ezt szentségtörésnek fogják kiáltani, és magam is kénytelen vagyok megvallani, hogy a királlysággal ez össze nem fér; ha királlyság van, ezt kivinni teljes lehetetlenség; való-ságos képtelenség még akarni is.

Csak az a kérdés tehát, hogy a földviszonynak ekképeni elin-tézése üdvös e az országra, a nemzetre nézve? Ha üdvösnek, hasz-nosnak ismertetik el, kiviendő, s az akadály, melly kivihetőségét nehezitené, vagy éppen lehetetlenitené, tudnillik a királlyság, maga is örökre megsemmisítendő.

A sok vagyon, birtok azért kívántatik meg, mert ki-rállyság, van; tudnillik a hol van, mert hiszen nálunk hála a jobb lelkű embereknek s bátor hadseregünknek, nincs többé királlyság.

Ára 6 ezüst krajczár.

Budapesten,
nyomatott a Lukács és társ féle nyomdában.
1849.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Hetedik iv.

DE BALLAGI GÉZA.

Világos dolog az, hogy a kik eddig akár igaz, akár igaztalan utakon olly szerfőlött törekedtek birtokot, vagyont szerezni, a királyság miatt történt; és a kik most is még hozzá annyira ragaszkodnak, nem azért van, mintha nekik arra nagy szükségük volna, hanem a királyság, mint a tiszteltethetésnek legfőbb bálványa (természetesen hamis bálvány) levén kitűzve, mindenki törekedett azon bálványt lehetőleg megközelíteni, mert csak azon mértékben tiszteltetett, a mint a királyhoz közelebb vagy lávolabb állt. Polgári érdemek megtiszteltetésnek nem igen valának tárgyai; tehát a veszedelmes törekvés, minden áron a királyhoz, de még csak árnyékához is közeledni, az emberek közül sokaknak természetévé vált.

És mivel czimek vagyon nélkül nem igen lehettek, hogy a czimek és méltóságok fokozatain emelkedhessenek, s a királyhoz közelithessenek: mindenek előtt vagyont, gazdagságot szerezni, lön törekvésök, és így ez is természetökké vált.

A hol s a meddig királyság van, nem is lehet máskép.

Emlitém főlebb, hogy a királyoknak magoknak volt érdekekben, körükbe gazdag, vagyonos, méltóságos embereket varázsolni; érintém röviden okát is, mért kelle ezt ohajtaniok, tenniök; megmondám indokát annak is, miért kellett ugy intézkedniök, hogy az őket környező emberek méltóságai, czímjei, rangjai ezeknek gyermekeire is örökség, születés által átháromoljanak; tudniillik azért, hogy ha ez csak a királyságnál magánál történék, a többiekben előbb utóbb az a gondolat támadhatna, hogy mirevaló volna a királykodást fiúra is átörököltetni, holott az talán oktondi, pimasz fogott lenni? de meg irigység is ébredhetett volna a király környezői között, ha csak a királyi méltóság szállandott a fiúra, más kisebb fokú méltóságok pedig nem leendettek volna fiúul fira szállók, mert akkor ezeknek nem fogott érdekekben lenni a királyi méltóság örökösödését pártolni.

De mikor a királyság is örökös lett, s ennek fentartása érdekében a többi nagy méltóságok is örökösök lettek: király és méltóságos aristokraták kölcsönösen támogaták egymást; egymásnak örökösödési jogát viszonyosan védelmezték.

Hogy pedig e kölcsönös viszony minél inkább megszilárduljon; minél tartósabban fenállhasson: a királyoknak szükségképpen azon kellett igyekezniök, hogy a tronnak ezen czimzetes támogatóit minél inkább magoknak lekötelezzék.

Ezt, a pusztá méltóság és rangczimek osztogatásával nem egészen, nem állandóan eszközölheték, hanem ezeknek fontosabb nyomatékot is kelle adniok. És mi lehet a fontos nyomaték? vagy fekvő birtok, vagy pedig nagy fizetés.

Igen, de sem elajándékozható birtok, azaz föld nem igen volt már, sem pedig a király a maga (egyébiránt töméntelen) jövedelméből nem szívesen adott, mert a borzasztó fényűzésre igen sok kellett: tehát másképen kelle birtokhoz, és egyéb pénzjövedelmekhez jutni, miből aztán adni lehetett.

És mi lehetett a birtokokhoz, földekhöz és pénzbeli jövedelmekhez juthatásnak más módja? Részt az egyenes és közvetett adóztatások minden mesterséges nemei; részint magvaszakadt családoknak kir. fiscusra szállt vagyonai; holott ezeknek törvényszerinti rendeltetése az volt, hogy a haza iránt érdemeket szerzett férfiaknak adassanak; de a királynak módjában volt éppen azokat érdemesíteni, kik nem a hazának, hanem az ő családjának használtak; tehát ezeket jutalmazta.

Az egyenes adózást országgyűlésen kívül ugyan föl nem emelhetette, többre nem tehetette: de az országgyűlésen éppen azok által, kiknek részint a méltóságos czimeket megadta, részint a birtokokat s nagy fizetéseket is megígérte, kibirta eszközölni, hogy az adó fölemeltessék. Ezt pedig a méltóságos urak annál könnyebben teheték, mert az adózáshoz magok egy krajczárral sem járultak. Másnak zsebére könnyű valamit megajánlani.

Borxad az ember, ha jól elgondolja, mint folytak a dolgok. És ezeknek csak azért kellett így történni, mivel a királyság ezt szükségképen magával hozta.

A közvetett, vagy mesterséges adóztatás pedig olly irtoztatón igazságtalan volt, s annak annyiféle nemei voltak, s ezen adóztatási mód által annyi pénzt szita ki a nemzetnek, hogy isten a megmondhatója.

Illyenek főképen a só, érczbányák, harminczadok, lotteriák, pénzen vásárlott nemesség, kézműiparunk fejlődhetésének akadályai. hogy pénzünket külföldön készített árucikkért kénytelenítsünk adni, mellynek nagy része aztán részént vámok által, részént

ott ezekre kivetett adóképen szinte a királyhoz folyjon; gazdagainknak oda édesgetése, hol ő lakott. tudnillik Bécsbe; és sok más mesterséges megadóztatás.

Ha csak a sőt magát vesszszük. milly temérdek pénzt vett abbul be a király?! —

De még más módja is volt a királynak abban. hogy tronja védelmezőit jutalmazza.

A kinek sem birtokot, sem nagy fizetést nem birt már adni: vagy a mikor nem birt és nem akart adni; az iszonyatos pörlekedések után, hamis ítéletek következtében segítette méltóságos embereit birtokhoz jutni.

Ó hány ember jutott a hoszas pörök által (pedig napnál világosabb igazsága mellett) koldusbotra, elvesztvén minden fekvő vagyonát, megnyervén azt a méltóságos és rangos urak, a bárók és grófok, kik a királlyságnak szükséges támaszai valának,

Azt hiszitek, hogy azon égbekiáltó pörvesztések, kifosztogatások megszűnhetnének míg királyság volna? csalódtok. Az ilyenek meg nem szűnhetnének királyság mellett soha. A király nevezi ki a bírakat; ő nem felelős semmiért, senkinek; érdekében van a hozzászító, s a magok érdekét a királyéban feltaláló gazdagokat, méltóságosokat védelmezni: ez mindent megmagyaráz. A királykodás alatt a szegény pörlekedő nem nyer csak vesz; a gazdag nem vesz csak nyer; néha a nyer csak a szegény, aprólékos dologban, hogy a bíraskodás hitele némikép fentartassék, s teljesen ne süljedjen.

Igy nyomorgatja a királyság a népet; királyság alatt boldogulni akarni merő képtelenség. Az egész ország csak a király számára termékeny; az egész nép a királynak és az őt környező méltóságosoknak robotol, ha nem neveztetik is robotnak; mert nem a név teszi, hanem a dolog maga, a robotot; mivel csakugyan tagadhatlan, hogy az egész nem boldogulhat, csupán első szükségéit elégítheti ki: ez pedig még nem boldogulás; az első szűkészen felül levőt, mi a boldogulást tenné: a jólétet elővárazsolhatná: azt a királyság nyeli el.

Némelyek nem érzik egyenesen a királyság nyomását, hanem érzik csupán azt, mi legközelebb rájuk hat; azt nem látják, honnét ered, hol kezdődik a nyomás: hanem azt gondolják, hogy őket csak a volt földesurak nyomták, s a megyei tisztviselők, szolgabírák zaklatták, kik belőlük az adót kicsikarták, vármegyei közmunkákra hajtották: de tudjátok meg, hogy egy csekély adózáson kívül mindazon sanyargatás nem volna, ha királyság nem léteze volna.

Azonban térjünk csak vissza a méltóságosokra, millyek a született czimes bárók és grófok.

Midőn a király egy valakinek grófi czimet s nagy fizetést, vagy birtokot adott, maga beérte vele, de neki örökösei, gyermekei születtek. Ezek fölnevekedve éppen olly méltóságosan, grófiisan kívántak élni, mint apjuk; a vagyon annyifelé levén megosztva, a hányan a gyermekek valának, természetes, hogy nem jutott egy egynek annyi, mint volt előbb apjuknak; némelly családnál pedig úgy volt, hogy csak az első szülött fiu öröklötte a fekvő birtokot, egyéb testvéreket máskép kelle kielégíteni; tehát hogy mindenik grófi ág éppen olly fényesen élhessen a csak rész vagyonbul, más forrásokról kelle gondoskodni.

Találtak benne módot; hiszen elég nagy s tágos volt a határ, ennek meg annak, meg harmadik községnek határa; mirevaló ez a sok legelő a községnek, hiszen az ő marhája egy harmad résznyi legelőn is élhet. „Foglaljuk el a két harmadrészt,“ lön a határozat.

Hol gyanítani, vagy előre látni lehetett, hogy a község elüljárói talán nem egyeznének bele a legelők nagy részének elfoglalásába, csak egykét jó szót kellett hogy adjon bírák uraiméknak a méltóságos: ezer örömmel teljesíték az uraság kívánságát. Ha éppen csupa szép szóval egyszerre nem boldogult volna ő grófi vagy bárói méltósága bírák uraimékkal, ezer módja volt a méltóságosnak a jó hizsemű elüljárókat lábukról levenni.

Hogy is ne, midőn a közmondásként „a magyar még üngét is odadja annak, ki vele jól tud bánni.“

Ezen jó bánás azonban mindig ollyan volt, hogy később sírva nézett utána az egész község; mindig csalárdság lappangott alatta.

Bár rövid szóval mondtam, hogy a méltóságosoknak ezer módjuk volt a községi elüljárókat lekenyerezni, s aztán a határbul felét vagy többet elfoglalni; mert ugyan miként állhatott volna az őszinte földmives magyar az uraság kívánságának ellene, mikor ez például így szólt hozzájuk: édes fiaim. De némelly módját a határ elkülönzésének még is jónak látom megemlíteni.

Egyik elment, megalázta magát a község házához; leült, az elüljárókkal pár szót váltott; tudakozódott sorsuk felől, aztán monda nekik: no édes fiaim, majd lesz rá gondom, hogy az meg az történjék. — Milly kimondhatatlanul nagyra becsülték a méltóságosnak e leereszkedését, s milly szerencsájöknek tarták bírák uraimék, hogy az uraság őket személyesen így megtisztelte. Ugyan mellyik jó keresztény elüljárók ne teljesítették volna némi csekély ohajtását az illy barátságos földesurnak, kivált grófi méltóságnak, mikor bármellyik városi kaputos mesterember is szerencsájének tartotta ő méltóságának dolgozhatni, s az árjegyzék ki-fizettetésével éveikig is várakozni?

Másik behita magához, ebédlő szobájában leültette, s egy pohár borral is megkínálta a hozzá valami kérelemmel folyamodó bírák uraimékat. — Illy szíves fogadtatás után megtagadhatták volna e ök a méltóságosnak némi csekély ohajtását, tudnillik, hogy a határnak legtávolabbi részén egy kis juhakolt építhessen, mert a hideg idő a gyöngé bárányokat nagyon megviseli: kérdem megtagadhatták e bírák uraimék a csekélységet, midőn az ő marhájok úgy sem igen járt olly meszszeré, s midőn ő méltósága az éppen akkori kérelmeket olly készséggel teljesítette; tudnillik adott nekik 150 mérő kétszerest kölcsön, új buza fejében? Egyébkor még az ispan is órákig süvegeltette magát bírákuraiméktól s pedig az udvaron, szobáját be nem akarván általuk mocskitatni, most még maga az uraság az ő czifra ebédlőjébe bocsátotta, leültette: ugyan ki nem hálálná meg ő méltóságának e kegyességét? — Így a juhakol mellé birkászlakás, aztán számadó-, tisztartólakás, aztán egész majorság támadt, a határnak nagyobb része hozzá kapcsolottatott.

Harmadik, elengedte az egész szőlőhegyből az egy évi bordézmát, mivelhogy a jég különben is pocskékká verte az egészszet, tehát sok kára van a községnek. Igaz, hogy az uraság sem kapott volna semmit, vagy igen keveset, de mégis szép atyai vonás volt tőle, hogy ezt elengedte szeretett jobbhagyainak. — Nem volt volna e szívtelenség a község elüljárói részéről, ha ök e nagylelkű földesuri kegyelmet kölcsönösen nem viszonozzák vala? Az uraság marhái nagyon döglöttek víz hiánya miatt; volt ugyan egy kút az ő legelőjének egyik szélén, de ez messze esett, s mint ő méltóságának tisztartója bebizonyítá, a víz benne nem is egészséges?! tehát az uraság arra kérte az elüljáróságot, hogy engedje meg neki a község legelőjén egy derék, jó kutat ásatni, mellynek aztán a község marhája is hasznát vehetné. A bizony jó lesz, mondták bírák uraimék, még meg is köszönték ő méltóságának e gondoskodását. Későbbben másképp változtak a dolgok. Az uraság azt monda, hogy mind az még a kúton túl is messze, az ő külön legelője, allodiuma. Pör kerekedett belőle; huzódott 10 eszten-deig, addig az uraság használta. Ekkor a megye azt kérde a községtől: ki ásatta a kutat? mondták, hogy az uraság, de így meg így. Felelt a megye: ha az uraság ásatta a kutat, világos, hogy az a föld s legelő is övé. — Ne neked jó szívé elüljáróság, és a bordézma elengedéseért hálálkodó község!!!

Negyedik, egy nagy szolgálatot tesz a községnek és egy kis darab, rossz homokos földet kér helyette a község határából; a mi ilyen formán történik. A méltóságos gróf, vagy báró vadászatközben észreveszi, hogy juhái és marhái a homokos határnak egyik szélét különösen kivágták, megrongálták, úgy an-

nyira, hogy a szél már megkezdte, s ha eleje nem vételnék, még utóbb futóhomok válhatnék belőle. A méltóságos ur tehát, vagy gazdatisztje megszólítja a község elöljáróit, hogy nem volna e jó közösen intézkedniök a homok elhatalmasodásának megakadályozására? a község elöljárói azt felelik, hogy az ő marhájuk keveset, csak igen ritkán jár arra, hanem az uraság marhái és bürgéi vágják úgy ki, tehát neki magának volna kötelessége intézkedni.

— Átlátja a méltóságos, hogy a község elöljáróinak igazságuk van, tehát az uraság intézkedik. — Meghordatja a homokosabb helyeket gizgazzal, szemettel; bevetteti fümaggal; beülteteti famaggal, apró csemetével; erdőt nevel rajta, mely majdan a kis homokokat megköti, tovább terjedni nem engedi. A község elöljáróinak jelenti, hogy ha már ő maga viseli az egész község hasznára leendő költséget, mit egyébiránt jobbágyai iránt viseltető jó indulatból szívesen tesz, legalább arra kéri föl a községet, hogy néhány évig, míg a csemeték megnevekednek, ne használják legelőül, különben hiába volna költsége s fáradsága. Az elöljárók szívesen megegyeznek benne. — A kis erdőtér nagy terjedelmre nevekedik; a fák is már egészen megnevekedtek, de a méltóságos ur mindig talált alapos okot, hogy most még mért nem kell az erdőt legelőül fölzsabadítani. — Az erdő, pedig nagy kiterjedésű erdő, ő méltóságának majorsági földévé, erdejévé vált. A községnek későbbi elöljárói eleget költsékeztek, futkoztak, hogy az uraság ilyen meg ilyen ürtügy alatt elfoglalván legelőjüknek legnagyobb részét azt vissza adatni kéri. Még Bécsbe is ő felségéhez néhányszor fölmentek, de sikeresen. Végre szerencsések lettek ő felsége színe elébe juthatni s panaszukat előadhatni. Czifra volt ő felsége, mondák, s ígérte nekik, hogy minden jól lesz; hát persze a magyar udvari kancelláriának portása volt, a kivel beszéltek s őket biztatta. — Így lőn a legelőnek vagy határnak nagy része a méltóságos uré.

Ötödik, a határ néha néha vízöntéses lévén ő méltósága és gazdasági tisztsége e bajnak elejét kívánták venni, és pedig úgy, hogy a költség ne essék a község terhére, hanem az uraság maga kívánja azt viselni. Milly derék uraság! mennyire szívén hordozza kedves jobbágyainak sorsát! — Egy iszonytató nagy árkot huzat végig a határon, és azt azért, hogy az az áradást felfogja s a rétekre, legelőkre s szántóföldekre a víz ne menjen. Isten áldja meg e jóságáért. — A munkát nagy részben robotosok által vitette ugyan végbe, de olly kegyes volt irántuk, hogy pálinkát adott nekik fölöstökömrre, néha pedig ebédre még egy pár juhot is főzetett a robotosoknak, a mivel pedig nem tartozott volna. Azon elül néhány napszámot is foglalataskodtatott a robotosokkal

együtt, hogy csak minél előbb elkészüljön a nagyszerű árok. Készen lévén a derék mű, csak ugyan vették is hasznát, mert a minyártórákövetkezett vizár nem ment többé a földekre s ekkor hálát adtak a méltóságos földesurnak. Azonban egy kis hiba történt, mert az árkon nem csináltak hidat, tehát a község marhája az árkon túli legelőre nem mehetett át. A község sürgette aztán, hogy hidat kellene csinálni, de mindig elmaradt. Végre a község maga költségén csináltatott hidat, de alig hogy az elkészült, még csak egyszer sem ment át a község marhája rajta a tulsó legelőre, már is valami betyár a hidat megrongálta, tüzet rakott fájából. Kijavították: újra el lön rontva; így ment ez hosszasan. s már gyanakodtak, hogy az uraság gulyásai rontották el, de senki sem látta; csak mendemonda után tudták, tehát nem foghatták rá világosan. Végre megyére, s a helytartó tanács elébe került a dolog, de az uraság, kinek testvér öcsse éppen a helytartótanácsnál egyik bíró volt, megnyerte a pört. — Az uraság megtudta mutatni, hogy az árkot maga költségén, saját pénzén napszámosok s törvényes tartozási munka által készíttette; megbirta mutatni azt is, hogy az árkon tuli rész neki saját állodiuma, mert hiszen azt a község marhái ennyi, meg ennyi esztendő óta nem legelték; azelőtt is csak szivességből engedte meg a községnek. Így került a határnak nagyobb része az uraság birtokába.

Hatodik, elkérte a község jegyzőjétől a határ mappáját (térképet). A jegyző eleinte vonakodott, de aztán teljesítette a kívánságot, mert az uraság egy derék fejős tehenet adott neki, s biztosította arról, hogy míg él ottani jegyzői hivatalában megmarad, s két öl tüzi fával conventióját szaporítja, azon kívül pedig a tehen számára négy láncz kaszálója lesz. A mappa soha sem került többé vissza a helység ládájába. Az uraság más mappát készíttetett, melly szerint a határbul egy egész pusztát külön szakítva találtatott. De még a megmaradt kis határnak is egy része álladiumképen jeleltetik ki. A térképet pedig mesterségesen igen elviseltté, régivé csinálták s csak történetesen akadtak rá valahol a megye levéltárában. Így került a határnak nagyobb része az uraság kezére.

Hetedik, a megyei tisztviselők némelyikének egyegy jó darab földet adott, annak fejében, hogy a maga helyén majd partolják az uroalmat, mikor a földek felosztatása történik. Így került aztán az illető határnak legnagyobb része az uraság kezére; s így fosztatott meg a község legelőjétől.

Nyolczadik, a száz egész sessiobul kimérés, szabályozás alkalmával száz fertály, tehát csak 25 egész sessiot csinált, a többi maradékföld allodiummá vált, s így természetesen a 75 megszűnt sessio után járandott legelő is az allodiumhoz tar-

tozandott. Ekkép került a határnak legnagyobb része uraság kezére. Persze, hogy ezen igaztalanság ellen pört kezdtettek, folytattak, talán éppen a mult 1848 aprilisben szentesített törvények kihirdetéseig, a mikor az egyik, tudnillik X törvényezik 1. §.-a azt rendeli, hogy „a hol az urbéri rendezés, akár egyesség, akár urbéri pör után valóságosan és tettelesen már végrehajtatott, az ekként megtörtént összesítés, illetőleg elkülönzés, többé föl nem bontathatik.“ Köszönjük szépen. Ezen határ elkülönzése tettelesen végrehajtatott, s pedig urbéri per után, az uradalmi ügyész bebizonyította, hogy bár ott előbb száz egész telek vala, de a föld alkalmatlansága miatt 25-re olvasztatott le; a sok ember föld nélkül maradt, a silánynak jelentett föld uradalmi kézre került, s most jobb (azelőtt sem vált rosszabb) mint a többi.

Kilenczedik, egyenesen így szolt jobbágyaihoz: kendtek azt tudják, hogy e föld az enyém, mert ha enyém nem volna, tőle nekem igen természetesen se robotot nem szolgáltatnának, sem dézmát nem adnának. Nekem szükségem van az egész nagy határra; kendteknek is szüksége lehet rá, de én arról nem tehetek. A kendteknek gunyhóit — mert hiszen mit érhetnek azok? — kifizetem. Ha nincsenek kendtek megelégedve, a vármegyére, Budára és Bécsbe mehetnek panaszsra, de én azt tanácslom, ne fáradjanak kendtek egy lépést se, mert a pört én inkább megnyerem, mint kendtek; nekem csak egy pár szavamba kerül; há én egyet szólok, többet adnak rá, mint ha kendtek, réf számra iratott sok mindenféle instantiával Budát, Bécsset bejárvák. Igaz, a törvény rendelkezett arról, hogy a földtől menyi robotot kell szolgáltatni; de nekem többé a kendtek robotjára nincs szükségem, eddig sem sok hasznát vettem; mert bizony a robotosnak munkájában nincs köszönet: tehát ha a szolgálatot én nem követelem, az én tulajdon földemet meg más hogyan követelje? Sajnos, hogy kendteknek nincs föld, és sajnos hogy én sem engedhetem át tovább használatul, de ki tehet róla, hogy nekem szükségem van rá. — Így az egész határ az uraságé lön. A lakosoknak egy része máshová széledt el, egy része pedig ott, mint zsöllér nyomorgott.

Tizediknek egy talpalatnyi allodialis földje sem volt az egész határban, hanem mind telkekre volt osztva, s ni azon felül vala, a gazdák legelőjeül szolgált. A lakosok nem szolgáltak robotot, sem természetnyben dézmát nem adtak soha, hanem egy bizonyos, de csekély mennyiségű készpénzt adtak évenként az uraságnak. A gazdák jól birták magokat; nagy kiterjedésű legelőjükön hires marhát tenyésztettek. Az uraság más vármegyében távol lakván arra kérte a község elöljáróit, hogy engedjék meg neki a falu szélén egy kis hajlékot építtetni, melyben gazdája lakhatnék.

Ez a községnek is könnyebbségére lenne, mert nem kellene az évi tartozással kétszer (sőt néha többször is) messzre földre fáradniok, hanem ott helyben a gazdának mingyárt lefizethetnék. Az uraság ajánlata tetszett a községnek, hiszen föld elég volt, tehát a falu szélén kissé távolabb, a libalegelőn egy kis csinos házat gabajított az uraság gazdája, ki azután ispánnak nevezte magát. Mi fizetése volt az ispán-gazdának az uraság részéről, nem tudni, de annyi bizonyos, hogy takarékosan élván kissé vagyonosodni kezdett, annál is inkább, mert a határ elég nagy levén a hol annyi marha legelt, az ispán-gazdának egy két darab tehene is meglehetett. Ezek szaporítottak; az uraság szerette ispánját, vett neki ott a községben egy telket; ezen telek szérül levén könnyű volt hozzá még egy darabot a közlegelőből arendába venni; mit az elüljárók szívesen eszközöltek, mert legelő elég volt, s mit az ispán fizetett, azt mingyárt abba számították, a mivel a község tartozott; az ispán lakása cselédszobává aljasult, mellette szép kastély emelkedett; a libalegelőből angolkert alakult; szomszédságában nagyszerű gazdasági épületek emelkedtek. A gazdának kiméretezett szoros urbéri járandóságon minden telekhöz 12 holdnyi legelőn kívül temérdek földek maradtak a méltóságos ur részére, s az ezeken folytatott gazdálkodás végett csak kellett a nagyszerű gazdasági épületek. Ezt azért tartám szükségesnek fölvilágosítani, nehogy valaki ezt az ellenvetést tegye: mirevalók volnának az ispán által kezelt sessio s a mellette kis darab arendális föld végett a nagyszerű gazdasági épületek? Nagy változáson ment át minden; az elsőbben csak egy sessiobul, aztán a hozzá árandált darab legelőből roppant állodium nölte ki magát. Az előbb vagyonos gazdák kiszorítva legelőjükből végkép elszegényedtek, csak mint fél és fertály telkesek nyomorognak. Így került a határ urasági kézre. Egy ötödrész maradt a lakosoknak s ettől ők most a szabadság kivívására 300 honvédet állítottak ki, az uraság pedig a $\frac{4}{5}$ résztül egyetlen egy honvédet sem; de még csak egy forinttal sem járult a toborzási költségekhez sem; maga is otthon ül kastélyának szőnyeggel bevont szobáiban. Ez így nem jól van, ha a törvényhozás igazságos törvények által elejét nem veszi: előbb utóbb a forradalom igen véres jelenetekben nyilatkozik.

Tizenegyedik pedig egyesség útján szabályozta a határt. A szomszéd helyeken katonai karhatalom segédelmével hajtattott végre a szabályozás: és mivel a tizenegyedik urnak jobbágyai is féltek az ily executiotul, természetesen a félelem mesterségesen is varázsoltattott elé, tehát egyességre léptek. De ur Krisztusom minő egyesség volt az! nem volt egyéb, mint kény-

szerítés. Mert midőn egyik másik gazda felszólalt mondván: hiszen uram így mi koldusokká leszünk, ha az ur a földnek minden javát így egy darabban kikerekíti maga számára, a csipcsup rosz darabokat a határszélen egymástul elszaggatva nekünk méreti ki. A ki így mert felszólalni, azt huszonöttel, meg börtönnel fenyegették; de még néhol a fenyegetés végre is hajtatott. Illy körülmények közt ha mondták is a gazdák: belecgyezünk abba, mit méltóságos báró (vagy gróf) elénkbe terjesztett, lehet e azt egyességnek mondani? — Pedig illy egyesség szerint jutott a határnak nagy, és java része az uraság birtokába.

Tizenkettődik, a határban nem volt más mint erdős, csalitas, berkes legelő; itt ott tehát makk is találatott; a makk az uraságot illette, tehát hogy ne kelljen utálkodnia, vagy a makk végett különösen csösztt tartania az uraságnak: csekély évi árenda mellett átengedte a községnek, hogy csináljon aztán vele a mit akar. Ezen csupán makk-haszonbért később az uraság úgy értette, hogy az nem annyira a makkért, mint magáért a földért fizettetik. Az egész legelőt úgy vették az uradalmi gazdatisztek, mint állodumot, mit csekély évi haszonbér mellett az uraság felebaráti szeretetből engedett csak a községnek. Pörre kerülvén a dolog, maga a főispán levén éppen az alperes, a földesur, ki az egész legelőt állodialis, haszonbéri földnek vallá, meghívatta magához az alispánt ebédre s figyelmeztette a dolog mibenlétére. Elég az ahhoz, a főispán-földesur, vagy az alperes nyert, a község vesztett; még egyszer elég az ahhoz, hogy a határnak $\frac{8}{10}$ része az uraságé lett.

Tizenharmadik, a község bírájátul elkérte a szerződést, melyben meg volt írva: hány holdbul áll az egész határ; hány holdbul különösen a legelő; meg különösen a szántóföld; hány holdja van minden gazdának; s menyit fizet évenként, mert nem robotoltak s dézmát sem adtak; szóval a szerződésben minden tisztán, világosan ki volt írva. Az uraságnak a határban egy tenyérnyi majorsága sem volt, csupán egy malom. Mondom elkéri a bíró gazdátul a szerződést, melly már igen régi volt, hogy valamit megtekintsen benne; ő méltósága maga menne a bíró gazdához, de sürgetős dolgai hátráltatják; tehát úgy hivatja a bírót, hogy ebédre nála maradjon. Megtekintvén a szerződésnek egyik másik pontját, csak ugyan megegyez a kettő, félreteszik hát, mert a jó ízű magyar ebéd már az asztalon párolgott. — Az ebédhöz inni is szokás, s a barátságos földesur, még különös borokkal is megvendégelte a bírógazdát; úgy hogy bíró urannak a jó bor, gyomra helyett fejébe és lábába szált, s mikor hazament, kénytelen volt egy kissé az út mellett ledülni. Ha bírouramat sérteni akarnók, azt kellene

mondanunk, hogy ő holt részeg volt. — Kijózanodván hazaballagott, s otthon keresi zsebében a szerződést, de nincs, szőre szálán elveszett. Azonban egy vigasztalása volt, azt gondolá tudnillik, hogy talán a földesurnál feledte. Csakhamar lóra ült s nyargalt vissza, megkövetlén s kérdeztén méltó alázatossággal a földesurat, hogy valjon nem maradt e ott a szerződés, mert ő nem leli? „Nem maradt itt édes bíró uram — mond a földesur — nézze itt van a magamé; eltette bizonyosan tudom, szemeimmal láttam; alkalmasint otthon fordult ki zsebéből, vagy talán az úton, mikor félre ment. Azt tanácsolom, menjen bíró gazda azon a nyomon haza, mellyen előbb ment, hihetőleg ott valahol ejtette ki.“ Örökre eltűnt a szerződés. Némi kárpótlásul és vigasztalásul ő méltósága a malomvámbul évenként 20 mérő buzát kötelezett bíró gazdának élte fogytáig. Bíró uram gyanította, hogy miként, mért? de néma volt, nem mert szólani. — A határnak két harmadát elfoglalta ő méltósága, állitván hogy az mind allodium. Így kerültek a földesurak kezére.

Még több módját is el tudnám számlálni, de ha szükséges, a községek helyettem ezer módjára is megtanítják az olvasót, hogyan, miként lehetett a határokat szép szerivel eltulajdonítani. S most a földesurak azt kiáltják: a tulajdon szentségét nem szabad sérteni!

XXV.

Mind ennek azért kellett így történni, mert királyság volt, s újra történnie kellene okvetetlenül, ha ismét királyt emelnénk magunk fölé; mert a királynak bámulandó pompában, kimondhatatlan fényt kellvén üznie, miáltal fokonyként minden hivatalnokot, kisebb nagyobb mértékben fényűzésre ingerel. Igen de a fényűzéshez nagy birtok, sok pénz kívánatik meg, s honnan kerüljön ki, midőn e fényűzők magok egy krajezárt sem bírnak keresni? minden fillér a szegény munkás verejtékéből kerül. És ez így lesz, így kell lennie örökké — higyétek el nekem — míg, s a hol királyság van.

Ha tehát boldogulni akartok, földi üdvözségtekre kérlek beneteket, ne tőrjete többé magatok fölött királyt soha. A királyistákat pedig a ti magatok éshazátok ellenségének tartsátok. Mert mi más az ellenség, mint az, ki fáradságunk gyümölcsét maga számára igényli, kívánja? Hiszen bármi néven neveztessek az ellenség, nem az ám célja, hogy bennünket megöljön, hanem csak fáradságunk gyümölcsét maga számára kívánja, követeli. Mert az, ki mások szorgalmából akar élni, világos, hogy maga nem akar

dolgozni, s ha maga nem dolgozik, minket pedig leölne, akkor ki dolgoznék? kinek fáradságából élne?

Nem lehet tehát tagadni, hogy bármi néven nevezendő ellenség csak munkánk gyümölcsét kívánja; de a ki henyél, nem dolgozik, az is csak a mi munkánk gyümölcsét kívánja: a mi ellenségünk tehát nem más, mint a kenyélő; vagyis, a mi ellenségeink mind azok, kik nem akarnak dolgozni, hanem csak a készbűl dobzódni. Igen de a király, és támaszai, meg mind azon ingyenélőknek egész serege, kik a király kegyelméből akarnak élni, a mi ellenségeink.

Mert mi a királyi kegyelem? üres szó, hiu biztatás birtok vagy fizetés nélkül. De honnét venné a király a birtokot és fizetésül adandó pénzt? máshonnét nem, hanem a szegény népéből kellene különféle utakon elfoglaltatni, s a pénzt munkája verejtékeből vagy adó, vagy más módok által kicsikarni.

XXVI

A király csak maga is, gyermekek nélkül, vérszopó nádaly a nemzettesten; mert csupán személyére s udvartartására temérdek megy az ország jövedelmeiből részünt egyenes és meghatározott bizonyos évi fizetésképen, részint közvetve száz meg ezerféle módok által: de hát még gyermekei, rokonai mennyibe kerülnek?

A ki azt hiszi, hogy azokat nem az ország tartja, hanem maga a király, az nagyon csalódik: minden királyi sarjadék ismét újra az országra teherül sulyosodik. Igaz ugyan, hogy ezek szíják a királyi törzsököt is, valamint a fatytyuhajtásaival a körülte levő egész föld területéből szíja táplálékát, s minél több rajta a fatytyu, s minél burjábban tenyésznek, a törzsök annál több táplálékot kíván: úgy a király is minél több hajtása, ivadéka van, annál több táplálékot kíván, hogy belőle is szihassanak a sarjadékok.

Könnyű azt mondani: én republikánus vagyok, nekem nem kell király; mert hizonny ezt minden köpönyegforgató elmondhatja, s a körülményekhez alkalmazkodván el is mondja, midőn a kénytelenség ráviszi; midőn a kormány maga vallja be, hogy ő republikai irányban működik; és főképp éppen azok szokják lehangosabban kiáltani, hogy ők republikánusok, kik szívesen meg is kövezték volna azelőtt azt, ki magát republikánusnak vallotta, ha tőlük függ vala; de a republikai elveknek vérré kell válniok, nem pedig csak nevét nyelvén pengetni, hogy valami hivatalt nyerjen a republikánus kormánytul.

Igen, de a republikai elvek nem születhetnek ugyan azon agyban, mellyben még a királlysági elvek is dudvaként tenyésznek; e kettő egy szivben, egy főben egy időben nem férhetnek meg

soha. A ki tegnap még királyság mellett harczolt, s ma meg már avval dicsekszik: hogy reszublikai elvet pártol: az tettetli magát, ámit, az hazug.

A királysági elvet ki kell embernek előbb magából teljesen irtania; a királyságot tökéletes meggyőződésből, mint kárhozatost, meg kell előbb utálnia, mert másként benne reszublikai elv nem fogamzhatik meg soha.

De hogy valaki a királyságot megutálni, kárhoztatni legyen kénytelen: világosan kell látnia mind azon bünt, veszélyt, nyomort, vesztegetést, butitást, szóval az erkölcstelenséget, mi annak létezéséből szükségképen származik.

Kisértjük meg legalább egykét példában megmutatni, mik a királyságból a társaságra mint döglesztő pestis terjednek, vagy mint emésztő rákfene ragadnak.

Kimélet a méltóságosok. az ugynevezett nagy urak iránt. Ez a királyságból származik.

A polgári társaságnak egyik rákfeneje az, midőn a szegény közönséges embert valamelly vétekért megbüntetik: a méltóságos pedig ugyanazon vétekért nem bűnhődik.

De hogyan származhatnék ezen hiba a királyságból? kérhetné valaki. Csak úgy, mert a királyt nem szabad sérteni; igen, ha egyik másik ember (kik a körülte lévőek s kegyelméből élődők) megbüntettetnék, a király sértve érezné magát; így tehát ne hogy valamiképpen a királynak valami kedvetlenség okoztassék, emberei megkiméltetnek. És mivel ezen czimzetes méltóságosoknak, kik a király miatt léteznek (mint ilyenek) rokonaik is vannak, jó barátai is vannak, tehát ezeket is kimélni kell, bármí vétket követnek el.

A király emberei rokonainak ismét más rokonai, jó barátai, ismerősei vannak, már pedig csak illő, hogy ezek iránt is kimélettel legyen az ember. Így látjuk a mindennapi (romlott) életben.

De vannak még mások is, kik iránt tekintettel, kimélettel kell lenni. Mind a király maga, mind pedig czimzetes és méltóságos czimborái, mind pedig végre még ezeknek rokonaik is igen pazaron, szörnyű fényüzéssel élnek, tehát gyakran megszorulnak, minthogy egy egy este is elkorhelykednek 50, 60 ezer forintot néha, így aztán kénytelenek pénzes emberekhez folyamodni, hogy ezek segítsék ki őket kinos helyzetükből; no már ha ez így van, ugyan nem kell e némi háladatossággal lenniök azok iránt, kik őket pénzzel kisegítik, minthogy a pénznek gyakran nem csak kamatját nem fizetik, de sőt magát a tőkét sem adják soha vissza.

És miből áll a hála? pénzjutalomból nem lehet, két okból; egyi k, mert hiszen éppen azért akarják valamivel köszönetüket ta-

nusítani, mivel a pénzt nem bírják visszaszolgáltatni; másik ok, mert azon pénzes embereknek, kik a méltóságosokon segítettek, minden másra inkább van szükségük, mint pénzre; ugyanis, ha pénzre szomjaznának, nem adták volna oda pénzüket potomra, tudván előre, hogy onnét vagy éppen nem kapják többé vissza, vagy csak alig.

A hála ilyenek irányában tehát pénzen kívül mindennemű lehet ugyan, de mégis csak egyre megy ki, tudnillik arra, hogy a királyok s egyéb méltóságosok rájuk tekintettel vannak; kegyeikbe fogadottak; tehát ezért mások is, és mindenütt kimélettel vannak irántuk, mint olyanok iránt, kik a királynak és méltóságos uraknak kedves szolgálatakat tettek.

Tehát az ilyen emberek is, azon jó hiedelemben, hogy ők a királynak s méltóságosoknak szolgálatételük által pártfogására számíthatnak, mindennemű vétket elkövethetnek, mert hiszen ha valamiképen kérdőre vonatnának, s törvény elé állítatnának is, könnyen kimoshatják magokat, minthogy nagy uri összeköttetésüknél fogva maguk iránt kiméletet remélni fel vannak jogosítva.

És ezeknek száma igen nagy, ha a viszonyoknak s az összeköttetéseknek egész hálózatát felfogjuk. Le ér ez gyakran egész a szolgabíróig; sőt egy kisebb városi polgármesterig, és egy közönszerű kereskedőig is.

Egyik másik kereskedő szörnyű csalást visz végbe mestersegesen eszközölt bukásával, melly által sok családot és árvát tett szerencsétlenné; de még sem büntetik meg, mert összeköttetése miatt az illető bírák kimélettel viseltetnek iránta; elsimitják a dolgot; ugyanis a törvényszéknek egyik bírāja, vagy elnöke vágyakozik valami czimzetes méltóságra; a megbukott kereskedő félretett pénzéből is segít rajta; de meg egy pénztőzsér rokona is van, kinek szava (és erszénye) sokat nyom valamellyik méltóságosnál; tehát a törvényszéki elnököt méltóságossá segítik; ez meg kölcsönösen a megbukott kereskedőnek nyújt segédkezet; országos vállalatokra csinálván neki utat, hol százezreket, meg milliókat is nyerjen, miből aztán osztakoznak, mert egyik kéz a másikat mossa.

Valamellyik szolgabíró vagy alispán égbekiáltó vétket követ el egész község, több száz családbul álló község ellen; meg kellene büntetni érdeme szerint, de az elkövetett vétek olyan természetű, hogy a főispánnak, vagy talán egy másik méltóságosnak is nagy hasznára szolgált, tehát kimélettel kell iránta lenni. Lehet az is, hogy a vétket elkövetett szolgabírónak vagy alispánnak olly méltóságos rokona is van, ki semmi áron nem engedheti, hogy a vétkes rokon büntetessék, mert ez által a családra szegyenbélyeg

süttetnék, tehát kimélettel kell iránta lenni; az az, a vétket minden áron el kell palástolni. Igaz, hogy a palást alól a vétek néha mégis úgy kitünik, mint a leégett háznak pusztán álló kéménye, de mellyik szegény polgár emeljen vádat ellene, ha méltóságosok s a királyhoz közel álló emberek pártfogolják?

Kimélettel kell iránta viseltetni.

De hát ha királyság nincs, a szolgabíró, vagy alispán, vagy kereskedő, vagy akárki más vagyonos és méltóságos ember nem követhetne el vétket, hiszen az ember és bárminő hivatalnok mindig csak gyarló ember marad? — ezt vethetné valaki ellenem.

Igaz, az ember gyarló, kivált a millyen most; a millyenné a királyság elkorcsosította: de nem kellene ilyennek lennie; nem volna ilyen, ha királyság nem létezne; s kötelességünk oda törekedni, hogy ne maradjunk ilyenek.

Sem magán polgár, sem hivatalnok vétket nem követne el, ha királyság nem volna. Az az érték czimzetes nagy ur polgárt; s értem, hogy igen nagy vétket nem követne el (vagy csak nagyon ritkán) és gonosz példájával másokat sem indítana vétekre.

Minden rossz a királyságbul származik. Ha királyság nem volna, egyenlőtlenség, szabadalmak, földtulajdon stb. sem volnának. Ha a régi időbeli köztársaságokban, s a mostan fenállóknban is van sok olyan, mit kárhoznatnunk kell, nem azt teszi, mint ha a köztársaságbul támadt volna; hanem részént magok vitték már bele a társaságba az emberek, kik királyság alól menekültek oda; részént a szomszéd királykodásos országokbul szivárog át hozzájuk; végre pedig részint a királyok ördögi mesterséggel eszközlik ott, hogy csak rosszul menjenek a köztársaságokban is a dolgok, mert ha a köztársaságban minden a legjobban folya, más szomszéd országokbeli polgárok is megkivánnák, s akkor őket (a királyokat) mindenünnen pokolba kergetnék.

Igy okoskodnak a királyok; azért hosszú kezükkel, gaz politikájukkal, s a nemzet verejtéke által össze halmozott pénzzel a létező köztársaságokban is zavart, nyugtalanságot, sőt vérengzéseket is előidézni mindenképen törekednek, s így ijesztik vissza a népeket a republikai kormányzástul, — mondván: „no látjátok, itt meg ott republika van, s boldogabbak-e az emberek? nem gyilkolják-e az emberek ott is egymást? nincs-e a királyság alatt több béke és nyugalom?”

Igy beszélnek ők, s még inkább beszélteinek s ánitának bérenczeik által! a gonosz farizeusok!!

Természetesen, hogy béke, vagy inkább csend van ott, hol a király elhatalmasodott, s korlátlanul zsarnokoskodik az egész nép fölött; mert a mint egyes polgár mocczanni mer, mint nyugtalant

sötét börtönbe zárják, vagy lázítónak kikiáltatván halált olvasnak fejére. Ugye gyönyörű csend az ilyen? De ha külsőleg csendesnek látszik is minden, nincs e forrongás minden jobb érzésü keblében? s nem török-e az ki előbb utóbb annál véresebben?

Hanem azt akarom kifejtteni, hogy ha királyság nincs: vétkek sem lehetnek; vagy csak igen ritkán; tehát sem magános polgárok, sem hivatalbeliek nem követnek el olly bűnöket, mellyek miatt a milliókbul álló sokaság nyomoruságának szükségkép léteznie kell.

Nézzük csak sorban, miként mutatja az élet: kimélik az embert bármi gázságot követ el, ha azon ember hivatalnok, vagy méltóságos, vagy gazdag, vagy czifra, vagy rokonai vannak ilyenek; ha szegény, ha nincs czime, ha nem hivatalnok, ha nincsenek gazdag rokonai, akkor az embert megbüntetik.

És ez ellen egy igazságos embernek sem lehet kifogása, mert a vétkest büntetni kell, ha bár olly szegény legyen is, mint a templom egere: de az a kebellázító, a forradalmakat szitogató, s előidéző, hogy nem azt nézik, mit vétkezett, hanem ki vétkezett; de kebellázító főkép az, hogy gyakran az egészen ártatlan bűnhődik, s a kevésbé bűnös tulságosan bűnhődik, mivel azokat a büntetéseket, miket a nagy gonosztevőknek kellett volna viselniök, a kevésbé vétkekre, sőt egészen ártatlanokra szabják; s a mi legborzasztóbb, nem tévedésbül történik, hanem mesterségesen, készakarva róják fel az ártatlanra, mert a nagy urat, a méltóságot kimélni kell; a gonoszságok pedig mindig el nem rejthetők, s hogy a törvényszékeknek hitele is tönkre ne jusson, tehát a már nyilvánosságra jutott, s botránykoztató gázságot büntetni minden esetre kell, valakit mást szükséges belekeverni, kinek nincsenek összeköttetései, ki által a czimzetes és rangos és méltóságosok meg nem gyaláztathatnak.

Igy folynak a dolgok, csupán a királyság létezése miatt. De azért ne gondoljuk ám, hogy ha mi magyarok többé királyt nem tartunk s kimondjuk, hogy nekünk köztársaság kell; s a köztársasági intézkedésnek üdvös eredményei már mutatkoznak is, hogy azért tehát már minden jól van; ó koránt sem Igaz, jól lehetne minden, de két ok miatt nem; egyik, mert a szomszéd fejdelmek mesterséges, álutakon mindent elkövetnek, hogy a respublika megbukjék; másik, mert azok, kikben a régi embernyomorgató szokás megcsontosodott, maguk emberségéből nem élhetvén szinte mindent elkövetnek, hogy a régi jó idők (rájuk nézve jó idők) visszajöjjenek, azaz, hogy a respublika megbukjék.

Ara 6 ezüst krajczár.

Budapesten, junius 28-án 1849.

Nyomatott a Lukács és társ féle nyomdában.

FORRADALOM.

MAGYARÁZZA ÉS FEJTEGETI

Táncsics Mihál.

Nyolczadik iv.

XXVII.

DE BALLAGI GÉZA.

Egy levél választóimnak.

Önök, tisztelt választóim, Baranya-siklós kerületi polgártársak, bennem vetett bizodalomuknál fogva közakarral képviselőjükké megválasztottak, és én azóta nem lehettem szerencsés önök körében megjelenhetni.

Midőn a Dráván tuli, horvát megyebeli polgártársaink ellenünk pártot ütöltek, saját királyunk bizgatására, s éppen önök megyéjét is legközelebb érvén pusztításaikat ott megkezdék: többen mondák képviselő társaim közül, hogy mennék választó kerületembe önöket buzdítani, a pártütők elleni fölkelésre lelkesíteni, mint tevék más megye s kerületbeli képviselők: akkor alkalmat vehettem volna magammak önök körébe menni, de nem tettem, megmondom okát, mért nem tettem.

Én egyáltalában rosztaltam az eljárást, czélszerűtlennek tartottam a számnélküli kormánybiztosok kiküldetését, azért nem mentem.

Az én meggyőződéseim ez volt, s az ma is: a törvényhozó nem lehet a kormánynak biztosa, segédtitiszviselője; a törvényhozási testület felül áll; neki hivatása törvényt hozni, olly törvényt hozni, melly e nevet megérdemelje; megérdemli pedig akkor, midőn azon törvény minden polgár irányában egyenlően igazságos, mellynek minden betűjéből a már előbb kimondott egyenlőség lelke sugárzik ki; az illy törvénynek meghozatala után pedig hivatása, szigoru kötelessége a törvényhozásnak, a kormányt oda utasítani, hogy azon meghozott törvényt szorosan végrehajtsa, s ha nem teljesitené, feleletre vonja, s ha alapos mentsége nem volna arra. miért nem hajtá végre, rögtön elítélje, vagy ha maga a törvényhozás evvel foglalkozni nem akarna, olly törvényszéket állitana. melly a kormánytul teljesen független lenne, hogy ekkép a kormánynak bármelly vétkes tagja fölött függetlenül ítélhetne.

Nekem ez a meggyőződéseim és fogalmam a törvényhozásról; következőleg nem helyeselhettem, s nem helyeselhetem, ez után sem soha, hogy a törvényhozók, a kormánynak ide oda küldözgethető biztosaik legyenek.

Azért tartanak, fizetnek a megyék tisztviselőiséget: főispánt, alispánokat, szolgabírákat, eskütteket stb., hogy azok a fő kormányparancsait a nemzetgyűlés által hozott törvények végrehajtásában szorosan teljesítsék.

Az országos főkormánynak teendője vala, s teendője jövőben is, minden országos határozatot, törvényt ilyenféle rendelet kíséretében a megyék főtisztviselőinek megküldeni:

„Önök, főispán és alispánok felelősség terhe alatt szorosan köteleztetnek jelen törvényt (vagy országos határozatot) a hozzámellékelte utasítás szerint rögtön teljesíteni. Ki ezt teljesíteni elmulasztaná, az, mint törvénszegő, hivatalából azonnal kitétetik, s törvénszék elé állítatik; a ki pedig éppen ellenkezőt merészelné cselekedni, mint pártütő, s áruló — mint a ki maga magát ez által elítélte — ítélet nélkül halállal büntetendő.“

Ez az én meggyőződéseim és fogalmam a felelős kormányról. A törvény vagy országos határozat pedig minden községbe megküldendő, a község házában rögtön gyűlésileg kihirdetendő, hogy minden polgár tudhassa, s azonnal tudhassa, mit kell majd a megye elöljáróinak végrehajtaniuk, s megjegyzendő minden törvényt, hogy a megyei elöljárók ennek végrehajtására szigorú büntetés alatt köteleztetnek; és ezt azért szükséges minden községgel megismertetni, hogy a polgároknak mindegyike tudhassa, ki, mellyik tisztviselő mulasztja el kötelességét teljesíteni?

A törvény arravaló, hogy minden polgár tudja, és teljesítse. A tisztviselők és megyei elöljárók is polgárok. Esztelen ellenvetés az, hogy a kormány rendeletének vakon teljesítése, a megyei önhatóságot sérti, s hogy a megyei választott elöljárók az országos határozatnak a főkormány által csak kihirdetett törvénynek, nem tartoznának engedelmességgel. Hallatlan képtelenség volna, hogy minden magános polgár engedelmeskedjék a törvénynek, de a valami tisztségre választott és kinevezett polgár nem tartozik engedelmeskedni! A törvény nem ismer községet, sem megyét, sem választott és kinevezett tisztviselőt, hanem polgárokat; ezek bármelyik kerületben vagy megyében, községben lakjanak: egyenlően tartoznak a magok választotta képviselők által hozott törvényeket megtartani, mint oly törvényeket, melyeket maguk magoknak hoznak megbízott képviselőik által.

Ilyen fogalmam van nekem a kormányról; azért nem helyeselhetem, hogy a törvényhozók tegyék a megyék tisztviselőinek

köteleességét, és a megyei tisztviselők, mint a főispánok, a hazának téllen terhei legyenek, s hiában huzzák fizetéseiket.

Ezen meggyőződés ellen nem kívántam önök közé kiküldetni, mint sokan kerületeikbe tévők, hivatalos kiküldetés nélkül pedig még kevésbé kívántam az országgyűlésről csak legrövidebb időre is eltávozni.

De másik oka önök körében való meg nem jelenésemnek, ez: nem tartám sükeres módnak lelkesítésre az üres szavakat; én országos törvénnyel ohajtottam önök közt megjelenni, s azon törvénynek általam csupa felolvasása, nagyobb lelkesedésre birta volna önöket, mint bármilly mesterséges és magosra felcsigázott ékesszólás.

Ama törvény pedig, mellyel kezemben önök közt megjelenni vágytam volna, ez leend vala:

„Minden földek, mellyeket földmivesek, bármi névvel nevezendő tartozások fejében bírnak, ettől fogva az azoktul járó tartozások megszűnván, következőleg azoknak birtokaiul tekintetnek, kik most mivelik; jár e értük, és minő kárpótlás, később határozza el az országgyűlés.

„Mind azon szántóföldek, rétek s legelők, mellyek ezelőtt a községekéi voltak, ha, és a hol, a községek be tudják bizonyítani, hogy azokat urbéri földek gyanánt bírták, nekik visszaadatok; mihelyt az ellenséget tökéletesen hivertük.

„Az ugynevezett regalék: korcsmáltatási, húsvágási, vadászati, halászati jog, és minden eddig fenállt ilyenféle kizárólagos szabadság, ezennel meg van szüntetve; következőképen mindenki mérheti vagy adhatja termését a hogy neki tetszik; ha pedig valamely község polgárai úgy látják jobbnak, hogy ezeket haszonbérbe adják, s a haszonbért a község adójának lerovására fordítják, az az ő dolgok.“

En úgy vagyok meggyőződve, hogy a haza védelmezése végetti föllelkesítésnek sükeresebb módját nem igen gondolhatni, mint ha így az egyenlőség tökéletesen életbe lépttetett volna. Ezt sürgettem; s ha sükere lett volna, azon süker felmutatásával szerettem volna önök közt megjelenni, ha már a képviselők többsége és kormány czélszerűnek találták, hogy legalább azon megyékbeli követek kerületeikbe szétmenjenek, mellyeket az ellenség főkép fenyegetett.

Sok változás történt azóta hazánkban, mióta önök engem képviselőjükké megválasztottak, s az országgyűlés megkezdődött; de még eddig nagy eredmény nem mutatkozik; igaz, nem is lehet kívánni, hogy egyszerre minden meglegyen: előbb vetni kell, az aratás csak később következik; de többnek kellett volna

már történnie, s a leendő jobblétnek magvait csakugyan el kellett volna már hintegetni.

Nem számlálom el mi minden történt az óta, önök éppen olly jól tudják mint én, csak néhány pontban kívánom, a főbb eseményeket fölemlíteni, elmondom akál is, mért?

Budapestet mind törvényhozás, mind a kormány f. e. január 1-én elhagyták s ideiglenesen Debreczent jelelték ki székhelyül; de a képviselők közül sokan elmaradtak a határozat ellenére.

Seregeink dicső győzelmeket vitak ki Szolnoknál, Isaszegnél stb.

Ápril 14-kén a Habsburgok örökre számkivettettek hazánkból, s függetlenségünk kimondatott; s kormányzó választatott.

Ugyan e hó 24-kén Pest az ellenségtul megtisztítatott.

Május 2-kán a kormány kinyilatkoztatta, hogy ő forradalmi, republikai és demokratiai kormány.

Május 21-kén Budavárt seregünk ostrommal vette be.

Mindezek igen nevezetes események, és valóban polgártársaink közül sokan nem is képesek már többet ohajtani, hanem csak még azt, hogy a császári ellenség az országból kitisztítva, s északkeleti határszéleink a muszka betörhetések ellen biztosítva legyenek.

Én ellenben, azt mondom önöknek, tisztelt választóim, hogy mind az, mi eddig történt, még csak kezdete hazánk átalakulásának; minden a mit ohajthatunk, s természeti ösztönünk szerint ohajtanunk kell is, még csak ezután történik.

Csupán két eseményről kívánok önökhöz szólni; egyik, hogy a Habsburgoknak hazánkban való királykodhatása meg van szüntetve; másik, hogy a miniszerelnök a kormányt forradalminak és demócrata-republikainak vallá.

A mi illeti az elsőt, hogy egy királycsalád a kormányról ki van rekesztve, magában majd semmi javulását sem mozdítja elő az országnak, ha helyette más olly kormány alakul, melly szinte csak annyira terheli a népet, habár más név alatt, s más módokkal is, mint az előbbi.

A polgári társaság minden egyes tagjainak egyetlen s vég-célja, lehet ő leg boldogulni, ez pedig csak úgy történhetik meg, ha az élet minél kevesebb teherrel jár. Nem értem én itt, teher alatt csupán az egyenes adót, hanem értem mind azt az akadályt, mi embert gátolja, nyomja, benne önkénytelenül elégedetlenségre szolgál okul. Egyik legnevezetesebb oka azonban minden nyomornak kétség kívül a roppant adózás; és adózás csupán azért, hogy egy pár százan a státusban temérdek fizetést huzva dobozódhassanak, milliók pedig szűkölködjenek.

Ha a statusnak jövedelmét nem ugyan királyi, (s legkevesbé

Habsburgcsaládi) kormány, hanem más nevű kormány pazarolja: az mindegy; könnyebbülés még nincs.

Azért én nagyon csodálom azon embereket, kik azon csodálkoznak, hogy például a franeziák már annyszor készítettek polgári alkotmányt, és sokkal jobb alkotmányt, mint millyek Europa egyéb országaiban voltak: és még sincsenek megelégedve; mégis nyugtalankodnak.

Önök, tisztelt választóim, jól fogják tudni, hogy az a papírnyaláb, mire az alkotmány írva van, nem elég; és pedig még akkor sem elég, ha nem száz és egy ágyulóvést tesznek, mikor elkészül, hanem ezer és száz ágyulóvést sem elégíti ki a polgárokat.

Minden munkás ember, ki a társaságban van, becsületesen él, boldogulni kíván, egyik úgy, mint a másik: egyenlően. De hogyan boldoguljon száz meg ezer, kik napfelkeltétől naplementeig szerény kis ebéd, erőt nem adó étel mellett izzadnak, verejtékeznek, holott meg mások kilencz tíz óra táján fölsétálnak a hívatalba, hol vagy semmit sem tesznek társalgási beszélgetésen kívül, vagy valami keveset írnak, följegyezgetnek, aztán egy óra táján, legfőlebb két óra felé haza ballagnak, s a pompás ebédben válogatnak, csak úgy finyáskodva turkálnak. s aztán a délutánnak ezen részében többé nem dolgoznak. S ha az előbbi, napfelkeltétől napnyugtáig dolgozó munkás napibért kap rossz étele mellett 48 krt.; emez pedig csekély irkálásaért jó ebéd mellett kap 5—6 forint napibért: ezt én helyben nem hagyhatom soha.

Ha egyenlő a teher, könnyebben visszük, mert egyiknek sincs oka zúgolodni azért, hogy a másik kevesebbet visz. Ez mindegyiket megnyugtatta, és pedig megnyugtatta még akkor is, ha midőn néha ezen egyenlő teher nagyobb volna, mint a mi az egyenletlen teherből gyakran rá esik.

Nem az elégíti ki a polgári társaság tagjait, hogy a monarchia (királyság) helyett republika név hozatik be; ez magában semmit sem használ; mutatja eddig a francziák példája, pedig ők 101 ágyulóvéssel szokják az új alkotvány kihirdetését ünnepelni.

Én, tisztelt választóim, egyenesen megvallom, hogy míg minden polgár biztosítva nincs arról, hogy ő becsületes ebédet s vacsorát ehetik szorgalmas munkája után: addig a forradalmak be nem végződnek.

Oktalan beszédnek tartom én azt, midőn némellyek mondják, hogy a ki több évekig a tudományok és ismeretek megszerzésében fáradozván, magának semmit nem kereshetvén illő és méltányos, hogy az illyennek fáradozását, tudományát, valamelly zsiros hivatali nagy fizetéssel a status megjutalmazza.

Hát annak fáradságát ki jutalmazza meg, ki addig s a helyett dolgozott, a ki tanulása miatt nem kereshetett?

Tanulhatott volna e Tudósi uram, ha neki Munkási polgártárs nem keresett volna?

És taníthatta volna e Tanári uram, Tudósi uramat, ha Munkási meg Szántófi polgártársak helyettök a szükséges élelmet nem természetlik, a megkívántató álladalmi költségeket ki nem teremtik vala?

Kimondom önök előtt, tisztelt választóim, lelkem meggyőződését, hogy még vesémet is ismerhessek, s aztán akként ítélhessek nek fölöttem: megfelelőek e várakozásuknak, bizodal'muknak, vagy nem; és hogy aztán ez utósó esetben a mikor (bár mikor; hamar vagy később) új választásnak ideje következik be, helyettem mást választhassanak, a ki inkább megfelel ohajtásuknak.

Nekem nem elég, hogy király helyett elnök legyen e hazában: hanem az én törekvésem oda megy, hogy gazdag, heverő aristokraták ne legyenek, de szegények, koplalók se legyenek, hanem egyenlően jól élhetők, magokat jól bíró egyenlő polgárok legyenek. Hogy az ilyen, magokat jól bíró, s egyenlő polgárok között, kitűnő szorgalma, értelmessége által a többenél mégis néhány vagyonsabb is fog találtatni, magától értetik, az természetes; de a fő dolog csak az, hogy mindenki boldogulhasson, jól élhessen — fáradałmai után, s ne legyen kénytelen a henyék helyett dolgozni; hanem ha a statusbau mégis valakinek koplálnia, nyomorognia kell: koplaljon, nyomorogjon az, ki nem dolgozik.

Egyátalában nem akarom, rosznak ismerem, hogy az álladalom a polgári társaság egyes tagjainak verejtékéből, (tehát máséből) inkább jutalmazzon egyet mint másikat; hanem akarom, kívánom azt, hogy az álladalom minden általa használt egyént, addig, míg használja, becsületesen lásson el; de maga az álladalom nagy, nagyobb, legnagyobb aránytalan fizetéssel senkit ne gazdagítson; se ellenkezőleg kis, kisebb, legkisebb fizetéssel senkit e ne nyomorítson; mert így az álladalom maga ellen dolgozik, jutalmazván a henyélt, az annak adandó jutalmat a szorgalmasabaktól vonván el; ez annyit tenne, mint a társadalmi biztosság és jólét gyökereit irogatni ki.

Legyen a társadalmi szerkezet a legjobb; virágozzék, az ország a legdicsebbben a jó szerkezet következtében: mihelyt az álladalom némelyeknek aránytalanul nagyobb, szükségtelen fizetést adna, az által új aristocraťiát teremtene; melly aristocraťia mindig, és mindenhol az ország romlására volt, van és lesz, a dolgok természetze szerint.

Ha ki valóban ügyes, kitűnően szorgalmas, magában, munkájá-

ban, s munkája gyümölcsében maga magát jutalmazza meg; a slatusnak ovakodnia kell minden egyes polgár szorgalmát, tehetségét jutalmazni akarni; mert mindenkit érdeme szerint nem jutalmazhatna, ezt akarni is képtelenség volna; ha pedig el kezd jutalmazni, megjutalmaz egyiket, ki talán nem érdemelte; és elmellőz egy másikat, ki talán jobban s igazán megérdemelte volna: és az ilyféle jutalmazás által egy uttal az elégedetlenség, a romlás magvait hinti el. Az élet eléggé tanusítja.

A polgári társaságnak, józan fogalom szerint soha sem lehet célja az, hogy egyiket vagy másikat jutalmazza, hanem célja csupán az, hogy kinek kinek munkáját, munkájának gyümölcsét biztosítsa; és ezen kölcsönös biztosításból önként következik a dolgok természete szerint minden egyesnek jóléte, boldogulhatása, mint egyetlen célja minden egyesnek.

Ha mégis a polgári társaság kormánya észreveszi, hogy itt vagy ott egy kitünő egyén hoszas évek során nélkülözve, kitartó munkásság, jelesebb tehetség által fáradsalmának olly művét állítja ki, mellybe fáradságának minden gyümölcse együvé gyült, s magános polgár annak vagy hasznát nem tudná venni, vagy nem bírná a ráfordított munka bocsét kifizetni, s e mű az országnak nagy hasznára, dicsőségére szolgálna: akkor az álladalom megveheti a művet s ilyképen jutalmazhatja meg; de józan elv szerint soha sem hivatali állandósított fizetéssel; mert ha egyet valakit hivatali nagy fizetéssel ilyképen szorgalmához, s tehetségéhez mért munkabérrel a legigazságosabban elégitene is ki az álladalom (nem jutalmazna) e mellett tíznél, vagy husznál méltatlanul, igazságtalanul cselekednék.

Mondám, nem jutalmazna; mert, vagy megérdemelné a bizonyos egyén munkájaért az álladalomtól neki határozott bért, vagy nem. Ha megérdemli, ez nem jutalmazás, hanem csupán a munka értékének szoros kötelesség szerinti megtérítése: ha pedig nem érdemelne meg, az még kevesbé lenne jutalmazás; minden volna az inkább: rontás, visszaélés, csalás sat csak jutalmazás nem. A ki egyébiránt a munka értékének igazságos megtérítését érti a jutalmazás alatt; az egyet mond velem; mert hiszen szokás is azt mondani, hogy mindenki fáradságának jutalmát vegye.

Meg kell továbbá vallanom, mi az én véleményem, sőt meggyőződése azokra nézve, kik az álladalom szolgálatában levő polgárok fizetései közti roppant különbségeket czélszerűnek tartják, s bár kik legyenek azok, kik ezt tartják, én őket vagy együgyűeknek nevezem, kiknek fogalmuk sincs a polgári társaság jó szerkezetéről, vagy haszonlesőknek, önzőknek, szóval aristokratáknak tartom, kik az álladalmi nagy fizetésekkel csak a magok hasznát, a többi polgárok kárával, megszorításával akarják előmozdítani.

Midőn én azt vitatom, hogy minden hivatalnok egyenlő fizetést huzzon, nem értem olly szigoruan, hogy a polgári nagy társaságnak elnöke (praesidense, kormányzója), s a ministerek is, mint országos kormányzók, csak annyi fizetést húzzanak, mint valamely megyei szolgabíró; vagy közép tanodai ok ató, például 1000 frtot, hanem legyen mindenkinek, míg az álladalmat szolgálja, annyi, menyiből megélhet, de csak is annyi, menyiből megélhet; a főispán pedig megélhet annyiból, menyiből az alispán; s az alispán megélhet annyiból, mint a szolgabíró; a szolgabíró megélhet annyiból, mennyiből meg tud élni akár melly községi jegyző; a püspök megélhet annyiból, mennyiből akármellyik lelkész (predikátor, plebános); a főispánnak és püspöknek nincs több és nagyobb természeti szükség, mint az írkoknak, fogalmazónak, káplánnak.

Nem a nagyobb, és nagyobb fizetés ád tekintélyt egynek vagy másnak, hanem a szigoru törvény, s a polgároknak benne helyezett bizodalma.

A ki ugy van meggyőződve, hogy ő mint főispán vagy püspök nem élhet meg annyiból, mint menyiből a káplány és eskütt megelégedetten él, ne válja el a hivatalt, hanem folytassa kenyérkereseti módját, a társaság nem lesz kénytelen őt kötéllel fogni s kényszeríteni hivatalra.

Midőn én a fizetések egyformaságáról szölok, józan észszerű, szoros igazságon alapuló társaságot értek, milyen ha még nincs is, de a milyennek létesítésére törekedni legszentebb kötelességünk, de saját hasznunk is ösztönöz; és az ilyen álladalmomban lehető kevés tisztviselőnek kell lenni, s azoknak egy helyen a kerületek vagy megyék központain, s mindig együtt kell lenniök; mert minden megyét csak egy központra lehet célirányosan kormányozni, nem pedig úgy, hogy a tisztviselőség serege az egész megyében elszórva legyen; és e szerint a tisztviselőségnek ott egy helyben szállással kell birnia, hogy az ügybajos ne legyen kénytelen a tisztviselőt majd a hivatalszobában, s ha ott nem találja, majd a maga hazánál, meg ha ott sem találná, valamely más távolfekvő községben keresni, s ne legyen így kénytelen napokat, majd később ismét napokat a keresésre áldozni — még pedig sikeretlenül áldozni, mint jelenleg az élet mutatja.

Ha így a kevés tagból álló megyei tisztviselőség szállással el van látva, mindenik különbség nélkül beérheti 1000 frttal. Ha pedig az előitéletekkel terhelt emberek fejébe éppenséggel nem férne még az egyenlő fizetés, őt rovatba lehetne osztani; a legalsóbeliké lenne 600, a másikké 700; a harmadik osztálynál 800; a negyediké 900; az ötödik osztály vagy főispánoké 1000 frt.

Midőn a tisztviselőség egy helyen kénytelen lakni, s nem vesz-

tegetvén mulatságra, kirándulásokra a drága időt, ötven hatan többet elvégeznek, mint most huszonhatan.

Azon felül pedig valamint más munkás reggel napfelkeltekor hozzá fog munkájához, és izzad napnyugolig: úgy a tisztviselőnek is korán reggel kell hozzá fogni, s estig dolgozni: ekkor még sokkal többet végez; öt hat végez annyit, megnyit most ötven sem végez.

A ki illy föltételek mellett dologgal járó hivataloskodást nem akar, senki sem kényszeríti: ellenben a polgári lársaság tagjai sem akarnak, hogy egész serege legyen a tisztviselő uraknak: az álladalomnak nem heverő, nagy fizetések tisztviselőkre van szüksége, kik a polgárok fölött uralkodjanak, hanem hivatalnokokra van szüksége, kik (mint egyéb polgárok dolgoznak) az álladalomnak szolgálnak.

A ki nem dolgozik, ne is egyék, de még kevésbé dobzódjék, s éppenséggel ne uralkodhassék.

Jól tudom, hogy némelyeknek ez nincs inyére, s ha önök is, tisztelt választóim, úgy vannak meggyőződve, hogy így nem jó volna: akkor előre gondoskodhatnak más képviselőnek választásáról, mikor annak ideje elérkezik; mert én ezen meggyőződésben élek és halok.

Meglehet, hogy nem egy hamar lép életbe, mit én imc lelkem ohajtáraként előadtam, de nem tehetek róla, én ennek valósításán utolsó lehetélemig meg nem szünök munkálkodni; mert tökéletesen meg vagyok arról győződve, hogy addig nem boldogulunk, s addig a forradalmak meg nem szünhetnek soha, míg ez az egyszerűség be nem következik.

Már a mi illeti az országos kormányzók fizetéseit teljességgel nem azt akarom az egyenlőség alatt értetni, hogy a ministerek mindegyikének is csak annyi fizetése legyen, mennyi a megyebeli kormányzó tagoké, s az országos elnöke is csupán annyi, mennyi a megyei főispánoké: hanem legyen az országos főhivatalnokoké valamivel, pár ezerral több, de egyéb alsóbb rendű, országos tisztviselők a megyeiekével egyenlő legyen; minden külön ministeri szakban, a minister után következő első személy, az ugynevezett főnökök beérheti annyival, mint a megyei főispán, minden más alsóbb tisztviselő az országos kormánynál is megelégedhetnek azon rovatonkénti fizetéssel, mit a megyeiekre nézve mondtam, s a kik szinte úgy, mint a megyeiek, és nem tisztviselők, egész nap dolgozni tartozván, mi szerint a mostani tiznek fél-heverő kötelességét egy is teljesítheli.

E szerint aztán nem fog egy ember két három hivatalt vinni, s mindegyik után 5000, tehát összesen 15,000 forintot is húzni;

de meg az sem fog történni, hogy a hivatalvadászók százanként ostromolják egy helynek elnyerhetéseért az illető ministert.

Nem iszonyatosság-e, hogy most a ministerek tetszés szerint állítanak hivatalokat szám nélkül, s adsak minden arány nélkül egynek a főbkek közül 4—5—6 ezer forintot? Tudniok kellene a ministereknek, hogy sok ember verejtékezik ám, míg csak egy embernek 5000 frintja is ki van teremtve, a ki pedig maga (tudnillik az az egyik másik osztályfőnök, tanácsos) annak bekeresésén annyit sem fárad, mint egy napszámos pár óra alatt. Azon főnök játsziva futottá át iskoláit, semmiképen meg nem erőltetve magát, s most jutalmul kívánhat játékaért 5000 frtot évi fizetésül?

Ha annyi évek hoszán heverés közben némi ismeretek ragadtak is rá, de sokat nem tanult, mert ha tanult volna tudnia kellene, hogy csak a munkát lehet, értéknek venni; de tudnia kellene továbbá még azt is, hogy a társaságban mindenki (ha dolgozik, bármit dolgozik) jogosan megkívánhatja, hogy muukája után jól élhessen; de végre tudnia kellene azt, hogy a munkás csak akkor élhet jól szorgalma után, ha nincsenek heverő, s nagy fizetéses hivatalnokok, kik a munkások fáradságának gyümölcsét föl-emesztik; legutoljára pedig tudnia kellene az illy osztályfőnöknek, ha tanult volna, hogy hiában, csak pár órai némelly irkáért 5000 forintot az álladalomtól fölvenni: véték; mid ezt a magát tudományosnak képzelő, s jutalmazásra igényt tartani erőködő osztályfőnök nem tudja, tehát mit tud? és ha nem tud: ezért kapjon az álladalomtól évi jutalmazást?

Nekem, a munka értékének meghatározására nézve szigorú, de egyszersmind igazságos elveim vannak, s tökéletesen meg vagyok arról győződve, hogy addig, míg az nem lép életbe, hogy kiki csupán munkája értékét kapja, nem boldogulunk; de nem lehet itt czélom ezt fejtegetni, hanem pár szóval csupán megemlíteni kívánom, hogy legyen mindenkinek naponkint például egy forintja (vagy miként a forgásban levő pénz mennyisége s az érte becserélendő áruk egymáshozí viszonya a súly-egyen megállapítja) akár hol, s akármit dolgozik, s akármi szolgálatot tesz; az irodában, vagy szántóföldön: a katedrában, vagy csatatéren, egyformán. Magától értetik, hogy e szerint a honvéd is éppen úgy, mint más álladalmi szolgálatban levő maga szerzi ruháját, élelmét. Természetes, hogy ilyenkoron már a szállás iránt maga az álladalom külön intézkedik. — Ugy szinte a fegyverre nézve is. És bár már most is a kormány rendelkezett volna az iránt, hogy az országban minden férfiú legalább egy szuronyféle nyársat tartoznék magának csináltatni, ha ugyan erre szinte alkalmas vasvillája nem volna.

Ezeket itt csak mellékesen érintém.

Legfőbb tárgy, miről itt önök irányában, tisztelt választóim, szólni kezdtem, s még némelyeket elmondani kívánok, az adó, a teher; mert az kis jelentőségű, hogy: monarchia e, vagy reszpublika?

Mért olly annyira elátkozott, meggyűlölött előttünk a királyság? Csupán azon terhek miatt, melyek abbul ránk nehezdedtek; terhek, tehát sanyarok miatt nem is éltünk, csak nyomorogva tengődünk; és ellenben mért ohajljuk annyira a reszpublikát, talán csak neveért? nem, hanem azért, mert reszpublikában azon terhektől megszabadulhatni hiszszük; ugyanis a mi csekély költség kívántatik az ország kormányzására, azt minden polgár nem tehernek veszi, hanem ollyan önkéntes kiadásnak, mint a mit minden polgár saját háztartásának javítására örömmel ad ki, saját hasznáért.

Midőn országgyűlésünk elején a mult évben ministeri fizetésekről volt szó, én nem teljes meggyőződésemet követve, hanem csupán a körülményekhez alkalmazkodva, a többség megállapodásához csatlakozva adtam szavazatomat a ministerek fizetésére nézve; főképp pedig azon indokból, mert minden fizetés, mi saját hazánkban lakó kormányzó polgártársainknak adatik, itt az országban marad, s ismét honpolgártársaink közé szivarog szét vissza: ellenben minden krajczár, mi a Habsburgoknak adatott, s bármi más utakon kiszítak, örökre kinmaradt, el lón veszve.

Ugy szinte ezen okokból járultam Debreczenben választott uj kormányzónk nagy fizetéséhez is, de fentartám magamnak, hogy e nagy fizetés csak ideiglenes legyen, míg e rendkívüli körülmények megszűnnek, s uj alkotvány készül, melly szerint a kormányzó mérsékelt fizetése meghatározva leend.

A mi pedig a földadót illeti, azt indítványoztam reszpublikai külön társulatunkban (melly társulat 100 és néhány képviselőnek egyesülete volt), hogy ne a jövedelem szerint vetlessék ki a földadó, hanem holdanként, a szerint, a mint valamelly föld silány, közép szerű, jó; az alsó osztálybelinek holdjátul például 2 garas, a középszerűtől 3 garas, a jótul 4 garas; de e javaslatomat senki nem pártolta, pedig lelkemben meg vagyok arról győződve, hogy ez az egyetlen igazságos és czélszerű mód a földadó kivételére nézve.

Ugyan is a földadó ezen mód szerinti kivételének a következő előnyei vannak minden más kigondolható módok fölött; tudnillik:

e szerint a nagy birtokúaknak csupán mulatságra fordított terjedelmes angolkeretek is megadóztatnak, melyek a jövedelmi

adó szerint mindig kimaradnak, minthogy semmit sem jövedelmeznek;

ha egyszer meg van határozva, vagy ki van mérve, hány holdbul áll minden községnek egész határa, tehát az egész országnak területe, századokig megmaradhat, nem kell évenként temérdek költséggel, fáradsággal kikutatni, mennyi a földjövedelem s mennyi adó jár tőle;

ki levén így a földadó egyszer számítva s tudván minden birtokos és község a holdak számát: kiki előre tudja földadóját, s tudja a községbeli bármelyik birtokosnak földadóját is, mert minden községházban meg van a maga határbeli holdak száma, s minden birtokosénak mennyisége, csalni, eltitkolni nem lehet: holt a jövedelem szerint elkerülhetlen a csalás, s örökös a csalás, s pedig csalódnak mindig a kis birtoku szegényebbek, mert a rónokokat a gazdagok mindig könnyen részükre lekenyerezhetik;

a holdankinti adó nem sujtja a szorgalmat, sőt iparkodásra buzdit; mert ha kis birtoku gazda például 30 holdnyi földén olly szorgalmat fejt ki, hogy éppen annyi jövedelme van belőle, mint egy másik lustábbnak 90 holdjából, azért még sem fizet többet, hanem csak a mi holdankint már állandóan meg van határozva; a jövedelem adó pedig annál inkább sujtja a gazdát, minél szorgalmasabb, éppen mint a dézma sujtotta a szorgalmast; tehát csodálatos, hogy képviselő társaim itt most újra azt tarták czélszerűnek, mit a dézma eltörlése alkalmával annyiszor argumentumul használva kárhoztattak;

igen nagy fontosságú dolog az, midőn az álladalom legalább egy rovatbeli adózást, mint tiszta, változhatlan jövedelmet évenként előre tud, mit semmi nemű, más nemű adó tárgyakbul előre soha nem tudhat, hanem csak pár hónapi idő mulva, s minden évben új költséggel, s még is csak egy évre tudhat ki.

Ezek előnyei a holdanként kivetett földadózásnak, mit javasoltam, s mellynél egyszerűbbel, állandóbbat, könnyebbet nem gondolhatni; tudnillik míg a polgári társadalom viszonyai egészen másra nem változnak, mit tehát mindenkor sürgetni el nem mulasztok.

Igaz, ezt kivinni, minden község határát pontosan kimérni nagy fáradságba, s költségbe kerül, de most is majd minden község határában a holdak száma körülbelül tudva van, ha nem egészen pontos is; de ezen „csak körülbelül“ tudvalevő mennyisége is a határbeli holdaknak sokkal biztosabb, mint bármilly más kivetés, addig is, míg majd minden szorosán kimérve lesz.

Éppen most hirtet Batthyáni Kázmér minister 100

darab arany jutalmat a földmívelési ipar és kereskedelmi minis-
terium részéről annak, ki olly tervet készít, melly e tekintetben
a czélnak tökéletesen megfeleljen. Semmi más terv ki nem
elégít, csak a holdanként kivetett adózási mód. Itt nem szük-
séges semmi kulcs, semmi haszonbéri adat, semmi becslés. A
ministerium érezni látszik, hogy ez a legnevezetesebb tárgy, mi
következő szavaibul kitünik: „Az, uj adó törvények legfonto-
sabb részét a földadó teszi. . . És a milly szövevényes dolog
a szántóföld, rét, legelő, erdő jövedelmének becslése, ép olly
kívánatos, hogy az, a lehető legigazságosabban történjék; mi
pedig úgy, ha ez a rónokok kényére hagyatik, nem igen le-
hetséges.”

En főlebb irtam, hogy az egész polgári társaságban legfőbb
dolog az adózás, a teher (vagyis inkább ennek igazságosítása,
könnyítése), ha pedig az egész adózásban (a ministerium sze-
rint is) a földadó érdemel legfőbb figyelmet. világos, hogy
ez tisztelt választóimnak is szükségképen kell, hogy igen nagyon
érdekelje.

Magyarország területe (természetesen ide értve minden
tevő részeit) 6175 □-ü mérföld. Egy □-ü mérföld tesz 13333
holdat, holdját 1200 □-g ölével számítva. A birodalomnak
egész terjedelme (vagyis a 6175 □-ü mérföld) tesz 82.331,275
holdat.

Ezen egész terjedelemből $\frac{1}{20}$ részt levonván, mint ollyat,
mi nem használhatik: tuduillik vizek (folyók, tavak), városok és
faluk helyei és az egészen terméketlen kopárok (ámbar alig van
ollyan föld, mit ha például holdjátul egy garas adózás mellett az
álladalom valakiknek ingyen örök időkre átengedvén, azok hasz-
nálhatóvá nem tennének); melly $\frac{1}{20}$ rész tesz 4,116,563 holdat.

A többi $\frac{19}{20}$ rész, mint használható föld 3 rovathoz osztva:

Első rovat, vagy osztály, az egész használatban levőnek
 $\frac{1}{3}$ része 26,071,570 hold, mint jó föld, (hová jó rétek, jó er-
dők, jó szőlők is tartoznának), holdjátul 4 garast adózva tenne
5,214,314 forint.

Második osztály, középszerű föld, szinte $\frac{1}{3}$ rész,
tehát ugyancsak 26,071,570 hold; holdjátul 3 garast adózva, ez
tesz 3,910,735 forint.

Harmadik osztály, silány föld, ez is $\frac{1}{3}$ rész, tehát
szinte 26,071,570 hold; és minden holdtul 2 garast adózván, ez
annyi, mint 2,607,157 forint.

Ez összesen 11,732,206 forint.

Senki sem mondhatja, hogy sok a 2, 3, és 4 garas holdjátul.

És ez minden évben bizonyos, és pedig tiszta, mert semmi költség kivetésére többé nem kell.

Ha egyébiránt az álladalom szükségei úgy kívánnák, hogy akár nagyobb, akár pedig kisebb mennyiségű adó esnék aránylag a többi adózási tárgyakhoz mérve, még akkor is mindig bizonyos; mert meglevén a földnek holdszáma határozva csak a garas változónak egy két krajczárral többre vagy kevesebbre, mi egy pár perc alatt ki van számítva.

Én ezt tartom legjobbnak. E szerint például egy gazda ember, kinek 30 holdnyi közepszerű földje van, fizet 4 ft 30 krt; egy nagy birtoku, kinek például 30,000 holdnyi szinte közepszerű földje van, fizet 4500 frtot.

Azon ellenvetés alig érdemel említést is, hogy „a földet jó-sága szerint nem lehet csak három osztályba sorozni, mert igen különbözők vannak, hasznosságokra nézve,” mert illy csekély adó mellett nem érezné magát senki nagyon terhelve, ha mingyárt egyiknek földje valamivel silányabb volna is, mint egy másik ugyanazon osztálybelié; mert állandó levén azon csekély adó, kiki igyekezne földét megjavítani. Egyébiránt ha szükségesnek tartanák is több, például 6 osztályát a földeknek megállapítani, mindegy, ekkor is meg van a bizonyosság állandóan; mert akár 2 garast, akár 7 vagy 5 krajczárt számítunk holdankint, s akár 6 osztályt, mindig tudná az álladalom a földadó mennyiségét előre, mivel az alap, a holdak száma változhatlanul marad.

Nekem nem kell a ministerialis 100 darab arany jutalom, de azt azért valhatom, hogy a földadót soha másképp jól el nem intézhetni, csak imigy, mint mondtam.

Az egyik nevezetes esemény, miről az imént szóltam, tudnillik, hogy a Habsburgok száműzve vannak, s hogy királyt többé nem tartván, respublikai státussá változunk, még semmi, vagy igen kevés nyereség.

Most a másik nevezetes eseményt tekintsük meg. De igazabban szólva, azt nem lehet megtekinteni; mert a kormánynak azon nyilatkozata, hogy ő forradalmi s respublika-democratiai szellemben fog működni, csak üres nagy szavak valának, miket tehát csak hallanunk lehetett, de a belőlők méltán várt tetteredményeket haszontalanul vártuk.

Egyetlen egy tényt nem mutathatunk fel, mi az említett nagy szavak valóítására czéloznának. Én részemről azt vártam, hogy a forradalmi-respublika-democratiai kormány ezek indítványozásával váltja be nagy szavait:

minden fenmaradt hűbéri maradványok s regaleféle kizárólagos szabadalmak megszűntek;

a gróf, báró, herczeg czimek el vannak törölve;
 a felső ház meg van szüntetve;
 a czéhek ezennel eltöröltetnek;
 a katolikus papság megházasodhatik;
 minden néven nevezendő vallás egyenlően szabad;
 mindennemű szerzetes rend fel van oszlatva;
 azon jószágokat, melyekből a főpapok kenyélve éltek, az álladalom viszszafooglalja;
 az ujságok kiadhatására megállapítva volt cautiok ezennel megszűntek;

míg a háboru bevégezve nem lesz, minden hivatalnok fizetéséből 1000 forinton felüli részét az álladalomnak tartozik átengedni, ki ennyiért szolgálni nem akar, el van bocsátva.

a gőzhajózást és vasutakat az álladalom veszi át, kifizetvén minden magánosoknak azokban fekvő részvényeit; sat. sat.

Az én meggyőződéseim szerint a forradalmi-democrata kormánynak ezeket vagy ezekhez hasonlókat, már indítványozni, megkezdenie kellett volna.

A miniszerelnök azt gondolta talán, hogy egy hirlap kiadásával, melynek czime „Respublica,” mindent megtesz, mit a nemzet a majus 2-ki nyilatkozás után vár, követel? Ha a miniszerelnök valóban forradalmi férfiú, s igazi democrata-republicanus: akkor ezen Respublica hirlapja miatt pirulnia kell, mert soha lap nem volt, mely oly kevéssé felelt volna meg a várakozásnak, mint ezen „Respublica,” azok után, miket Szemerétül hallottunk, s a hallottak után méltán várhattunk.

Kormányunk vagy nem tudja: mi a forradalom, respublica s democratia, vagy nem akar, nem mer ezen szellemben működni.

Azzal nem mentheti többé magát, hogy o v a t o s s á g b u l nem munkálkodhatik még úgy, miként e nagy szavak után kellene, mert ha egyszer ezeket kimondá, azon o v a t o s s á g n a k többé helye nincs, a mi az előtt a cselekvés terén békóul szolgált; viszsza lépés nincs; a csupa szavak melletti megállapodás nem lehet; tehát csak előre menni kell, s ha a kormány tétovázva megállapodni akarna: az események viharai elsodornák.

Ha én forradalmi democrata kormány volnék, ily körülmények közt, midőn a képviselőház lehető nagy bizodalommal viseltetik a kormány iránt s a haza és szabad függetlenségünk megmentésére szolgálható minden kívánságát örömmel teljesíti: a majus 2-ka utáni napon, minden hűbéri viszonyt, de mindent, mi az egyenlőségi elvet sérti, gunyolja: egyetlen egy gyűlésben, néhány sornyi határozatban eltöröltettem volna.

Tisztelt választóim, kormányunk nem mer akarni.

Ha én forradalmi kormányunknak volnék, eddig véletlenül, hirtelen csak 4—5 ezer főből álló csapatot küldöttem volna Austria földre, oda, hol huszáraink haza nem bocsátatva tartatnak, hogy velök csatlakozzanak: eddig egész Austria lángban volna, s szabad földünket a Habsburgoknak egy bérencze sem taposná, hanem vinák a véres csatát az ellenség földén; s ezek láttára s hallattára Európában néhánynyal kevesebb fejedelmi zsarnok volna.

A mi illeti a multkori és ujabbi fölhívást a keresztes háborura, vagy is a népfölkelésre, én azt határozottan, parancsolólag kívántam volna tételni, mert a népnek minden tagja ezt szokja mondani: én szívesen megyek, ha parancsolják, csak vezessen valaki, csak tudjam, hogyan, hová?

Meggyőződéseim szerint ezt kellett volna kiadni rendeletben:

1. Minden hűbéri viszonyok és regalék megszűntek.
2. Az egész országban minden kovácsnál a község annyi lán-
csát csináltasson, mennyi szükséges azon helybeli férfiaknak, kiknek más fegyverök nincsen.
3. Minden családbul egy férfiú tartozik kiállani, hivatalra való tekintet nélkül; mert akkor minden hivatal megszűnik, tehát sem pap, sem szolgabíró, sem főispán nem vétetik ki.
4. A nap, mikor kell kiállani, majd az idő és körülmények követelése szerint fog meghatározatni.
5. Senki vissza maradni ne merészeljen azok közül, kik összeíratnak, különben polgári jogát, hivatalát veszti, mint becstelen.
6. Maguk a községekben lakó előbbkelők, s bármi nevű tisztviselők vezetik a községekbeli népet; míg más gyakorlottabb hadfiak élére állhatnak.

7. Mindenkinnek tulajdona, mit a leolt ellenségtől kaphat.

8. A rendes honvéd fizetése 15 krra emeltetik.

9. A melly tiszt helyét elhagyja, azt rögtön az utána következő foglalja el.

10. Az ellenség közül senkinek kegyelem nem adatik, mindenik vérével áldozzék, ki olly jogtalanul hazánkba törni nem iszonyodott.

Ősapáink nem voltak kegyetlenek, mégis rettegett tőlük Europa: így kell most is tenni. Az a nyomoru, nagylelkűség hitványság színét viseli magán.

Ezt valloim, tisztelt választóim, örülnék, ha önök meggyőződése is ez volna. — Kormányunk nem mer akarni, annál kevesbé tenni. Sokat kívánnék még mondani, de a hely szűke nem engedi. Magamat önök jó indulatába ajánlom. *Táncsics.*

Budapest, jun. 30-án 1849.

